శ్రీ

మల్లికామారుత ప్రకరణము

7-8-9-10 అంకములు

ఇది

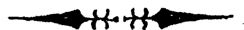
ఉద్దండ మహాకవిచే రచింపఁబడిన సంస్కృతప్రకరణమునుండి

రాజమహేంద్రనరమునందలి రాజకీయకళాశాలయందు

నాంధ్రపండితులై విశ్రాంతినొందిన

శ్రీ కవిశేఖర

బిరుదస్వీకారము

తే. గీ. ఆంధ్రభారతీతీర్థసమాఖ్య సంస్థ
ఎసఁగుసారస్వతపరిష త్తొసఁగెను 'వసు'
రాయనికి విజయనగరరాజధాని
బిరుదు కవిశేఖరుం డని జరుగుశుక్ల

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు.

మారుతుఁడు—కథానాయకుఁడు. మలయపర్వతమున శిలాసార్థము తనువొందిన మందమారుతుని, మంజుల యను విద్యాధరకన్య వలచి గర్భవతియై యప్పుడే ప్రసవించి యట విడిచిపోఁగా, లోపాముద్రచేతఁ బెంపఁబడి వయోవంతుఁడయి శాపవశమున భూలోకమునఁ గుంతలేశ్వరామాత్యుఁ డగు బ్రహ్మదత్తునకుఁ గుమారుఁ డయినవాఁడు.

కలకంఠుఁడు—మారుతునకుఁ బూర్వోత్తరజన్మములరెంటను బ్రియసఖుఁడు.

భ్రమరకుఁడు—మారుతుని పరిచారకుఁడు. దమయంతికావేషము దాల్చి కలవింగకునకుఁ బెండ్లి చేయఁబడినవాఁడు

శంబరకుఁడు—ఆంధ్రేశ్వరుఁ డగు సింహవర్మమంత్రి. మల్లికను బెండ్లియాడుటకుఁ గుత్సితప్రయత్నములు చేసి పరాభవ మొందినవాఁడు.

కలవింగకుఁడు—శంబరకునిశిష్యుఁడు. దమయంతికను బెండ్లియాడఁగోరి పరాభవ మొందిన కుత్సితుఁడు.

మాకందుఁడు—మారుతునకుఁ బూర్వోత్తరజన్మములయందు స్నేహితుఁడు. మాయామల్లికారూపము ధరించి శంబరకునకుఁ బెండ్లి చేయఁబడినవాఁడు.

వికటగ్రీవుఁడు—శాపవశమున రాక్షసుఁ డయినమాకందుఁడు. మారుతునిచేఁ జంపఁబడి నిజరూపము దాల్చినవాఁడు.

ఖడ్గజిహ్వుఁడు—విప్రవేషమునఁ గుసుమపురమువచ్చి, వికటగ్రీవుని వగపుణిదివ్యాంబరచిత్రకన్యక లీపురమున నున్న దని తనసఖునకుఁ దెలియఁబఱిచిన రాక్షసుఁడు.

బర్బరకుఁడు, సింహముఖుఁడు—శంబరకునిమావటివాండ్రు. తదాజ్ఞాప్రకార మేనుఁగులకు మత్తెక్కించి మారుతకలకంఠులను జంప వానిని విడిచినవారు.

చపలకుఁడు—శంబరకుని యొద్దనుండి మందాకినికిఁ గాషాయాంబరములు అంచము దెచ్చినవాఁడు.

విశ్వావసుఁడు—మల్లికకుఁ బూర్వజన్మమునఁ దండ్రి యగు విద్యాధరామాత్యుఁడు. మందాకినికి యోగవిద్యయందు సహాధ్యాయి.

ఒకరిద్దఱు వైతాళికులు.

స్త్రీలు.

మల్లిక—కథానాయిక. శాపవశమున భూలోకమున నవతరించి, గౌరీప్రసాదమున మగధేశ్వరామాత్యుఁ డగు విశ్వావసునకుఁ బుత్రికగా లభించినది. అయోని సంభవురాలు.

మందాకిని—ఒకయోగిని. విశ్వావసునకు యోగవిద్యయందు సహాధ్యాయిని మల్లికామారుతులయందు గాఢవాత్సల్యము గలిగి వారిని సంఘటించినది

రమయంతిక—విష్ణురాతుని కూఁతురు. మల్లికప్రియసఖి. కలకంఠునిప్రియురాలు.

నవమాలిక—మల్లికబాల్యస్నేహితురాలు.

మధుకరిక—రమయంతికకుఁ జెలికత్తె.

సానసిక, కాళింది — మందాకినీశిష్యురాండ్రు. మల్లికామారుతులకును, రమయంతికాకలకంఠులకును గలయికలకు సహాయురాండ్రు.

కంకేళిక—భ్రమరకుని యుంపుడుఁగత్తె.

ప్రవాళిక—మల్లిక యంతఃపుర చేటి.

కనకలత—మల్లిక యంతఃపుర ద్వారపాలకురాలు.

చందనలత—మారుతుని ప్రతీహారి.

ఇష్టదేవతాప్రార్థనాదికము

క. శ్రీకి సహజాత యగుచున । రాకాసుల కందనిక, ప్రసన్న మాహి
న్యాకారము దాలిచి, నా । కౌకసుల కొసంగినట్టిహాలి కృతి ప్రోమన్.

మ. మను షడ్వింశతివత్సరపూర్వము యసంపూర్ణంబుగా మల్లికం
దెనుఁగుం జల్పి, సరస్వతిం బ్రకటితన్ జేయించితిం బ్రీతికన్;
వెను కేరేఁ దెలిఁగింత్రు శేష మనుకొంటిం గాని, పూరింప నిం
దనుకం బూనమి నేఁడవున్, గడఁగితిం దద్వృత్తసంపూర్తికిన్ ౨

క. సుసఖుఁడు కవి జనుగ్రా । ప్రసాదరాయలిఖుఖమునఁ, గ్రమ్మర నన్నే
రసవంత మిది ముగింపఁగ । బుపకొలిపినపరమపిశను నే వినతుఁడ నై. ౩

చ. అమనస మూఁడుగంటలరయైనని మేషను లౌను, నర్కుబిం
బము విధనాశ్వినంబునఁ దమంబు స్పృశింపఁగ, గౌతమీసుతీ
ర్థమునను దానమాడి, శుచితన్ విది యన్ బయికొ త్రికంబునం
దు మొదలుకొంటి మల్లికఁ దెనుం గొఁరింపఁగ నల్తువంకమున్. ౪

క. మల్లిక నిజసౌరభమున । నల్లసిలం జేయు నసుం నొక కొంయుగన్ ;
మల్లిక యిది తనసరసత । నెల్లప్పుడు రసికజనులహృది నలరించున్. ౫

సీ. వ్రాఁతకాఁడు నిజేచ్ఛ వ్రాయంగలఁడు గాని, వ్రాసినట్టులు వెండి వ్రాయఁగలఁడె?
పాటకాఁ డాత్మేచ్ఛఁ బాడంగలఁడు గాని, పాడినట్టులు వెండి పాడఁగలఁడె?
నటుఁడు వాఁ డిచ్ఛను నటునంగలఁడు గాని, నటించినట్టులు వెండి నటునఁగలఁడె?
స్రష్టయు స్వేచ్ఛమైఁ జలుపంగలఁడు గాని సలిపినట్టులు వెండి సలుపఁగలఁడె?

తే. స్వకృతియే జరిపినటు వెండి జనుపరాదు; । పనివరభాషలోని దొ ప్రకరణంబు
నేను నాభాషనటు రచియింపఁదగ నె? । పోల్కి సేఁజూపఁ దెలిఁగింపఁబూనుకొంటి.

మ. వన, నే నవ్యము నాంధ్రవాణి కిటఁ గావ్యన్, మల్లికామారుతం
బనుమద్దండకవీరితప్రకరణంబుం దాది నా అంకముల్
దెనుఁగుం జేసితి; నేఁను దక్కినవి రాల్గింటిన్ రచింపం దొరం
కొనితిం; గా, నది మూలదర్పణము, నా కన్ సాయమా మీశ్వరాఁ! ౬

ఈసందర్భమున నాకు స్ఫురించినమత్పూర్వవిరచిత

పద్యములు మఱి రెండు.

ఉ. ఏ రసబంధబంధుర రచియించిరి సంస్కృతము లాఁడి మల్లికా
మారుతనాటకానఁ బ్రథమంబు దొరంకొని; తక్కు-నాలుగం
గారణ మొండి రెయ్యెను, వెలయం దెలిఁగింప జాలప దిచ్ఛ; యే
నేనుపరిక్ష విధాత కరుణించి తదర్థము దాఁగురించెనో.

మ. "కృతి కాదంబరి బాణపుత్రకునిమాడ్కిన్, మల్లికామారుతం
బు తెలింగించిన నుత్తరార్ధ" మని, తెల్పుంబాస సేర్వంగఁ బూ
నితిగా వెంపటి వేంకటార్యునికడన్; నిర్భాగ్యుఁ డౌతండ్రికిం
బ్రతిభావత్తనయుండు దక్కఁ డెటులా? ప్రహ్లాద రయేకాత్మజా!

(సుతస్మృతి 48 పద్యము.)

శ్రీరస్తు

శ్రీపరమాత్మనే నమః

ఆంధ్రమల్లికామారుతప్రకరణము

సప్తమాంకము

[తరువాత నవమాలిక ప్రవేశించుచున్నది]

నవ—(సంతోషముతో) అదృష్టవశమున మాధవుఁడు శంబరకుఁడు మోసపుచ్చఁబడినాఁడు. తాదృశవేషసుకుమారుఁడయిన యాదివ్యపురుషుని మల్లిక యనియే భావించుకొనుచుఁ బెండ్లియాడి, తన్నుం దగు నల్లుఁడని వ్యవహరింప, నిట విఘ్నరాతగృహమునం దాగితుఁడయి యున్నవాఁడుగదా! ఇందుల కాశ్చర్యపడ వలసిన దేమి? నిజ మెఱిఁగినమాకుఁ గూడ నతనియందు మాటిమాటికిఁ బ్రియసఖి యనుతలంపే పొడముచున్నది. కృత్రిమలజ్జానటనవ్యాపారుఁడగునతని బహువిధముల ననునయించి, మదనశరపతనజర్జరితధైర్యుఁడగుశంబరకుని శయనగృహమున కెట్టులో యనిపి, యిప్పుడే యీవలకు వచ్చితిని. (నవ్వి) కలహంసుఁడు గూడ భగవతీత్వమును గడుఁ జక్కఁగా నాచరించినాఁడు. రుద్రరాతుఁడును, శంబరకుఁడు, నతనిపాదములమీఁదఁ బడి, 'భగవతీ! వామశీల యగురమయంతికను మీ రనుకూలురాలినిగాఁ జేయవలయు'నని బహువిధములఁ దన్నుఁ బ్రార్థింపఁగాఁ, దొలుత సంకేతముఁ జేసికొన్నవిధమున మధుకరికచేత గూఢముగా రమయంతికావేషము వేయించిన భ్రమరకు నతఁడు కలవింగకునకుఁ బెండ్లి చేయించినాఁడు. (సానుకంపముగా) పాపము! దీనురా లారమయంతిక కీవిషయ మేమియుఁ దెలియదు. కలవింగకునకుఁ దన్నుఁ బెండ్లి చేయునెడలఁ బ్రాణములు విడిచెదనని గట్టిగా నిశ్చయించుకొని, యుద్యానకేళీగృహమునకుఁ బోయి దాఁగియున్నది. ఒకవేళ జీవితపరిత్యాగము చేసికొనకున్నచో, మధుకరికావచనవర్తితమగు కలకంఠలాభప్రత్యాశయే దానికి ముఖ్యకారణము (అంతటను జూచి సంతోషముతో) మన ప్రయత్నమునకు ననుకూలముగా నిర్గళితనీలాంజనపుంజమాంసలమగు నడికిరేయిటిచిమ్మచీఁకటి గ్రమ్ముకొన్నది. సకలపరిజనులు నుత్సవవ్యాపారపరిశ్రాంతులయి నిద్రించుచున్నవారు. (నడచి ముందు చూచి) ఇదిగో! నీ నాలు

గిండ్లబవంతియుం డిట భగవతీవేషమును ధరించి కలకంఠుఁడు, పెండ్లికూఁతువేషమును దాల్చినభ్రమరకుని, మధుకరికతోఁ గూడ ననువర్తించుచున్నవాఁడు. (మరల జూచి నవ్వుతోఁ దనలో) ఓహో! అల్లుఁడు కలవింకుఁడుగారు గూడ నిక్కడనే యున్నారు. కాఁబట్టి నేను గూడఁ బోయి పరిహాసవల్లిని వృద్ధిఁ బొందించెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నది ప్రవేశకము.)

(తరువాత ముందు చెప్పినట్లు కలకంఠభ్రమరకమధుకరికాకలవింకులును, నవమాలికయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

కలకం—(అపేక్షతో జనాంతికముగా) నవమాలికా!

మ. బళి! మందాకినిగూఢవర్తితనయుస్వర్యాబ్జ మిం తెట్టులో
ఫలియించెం గద; శేష మింకను ఫలింపం గల్గునో గల్గదో!
బలవన్మారదురంతతాపహరణస్వాద్వోషధిం బుణ్యాప
త్సులభజ్ఞ నే రమయంతికం బడసి సంతోషింపనుం గల్గునా? ౧

నవ—(జనాంతికముగా) మహాభాగా! స్వర్యాబ్జ మెట్లు ఫలింపకుండును? లతాగృహమధ్యమందు నిగూఢముగా నున్నరమయంతికయంతికమున కీవఱకే కాళింది వెళ్లి యుండెనుగదా? కాఁబట్టి యీపెయె సర్వము సమకూర్పఁగలదు. మన మిక్కడ జరుగుపరిహాసోత్సవమును విలోకింతము.

కలవిం—భగవతీ! యీనవమాలిక తమతో నే మనుచున్నది? చాటువచనచతురుఁడయినమాళంబరకగురువుగారి ప్రణయపరసము లయినయనునయవచనములవలన విశ్వాసము గలిగి యాకాశవాణీప్రభావలబ్ధయైనమల్లిక యాయనశయనగృహము చేరినదా?

కలకం—(తనలో) మరల భగవతీస్వరముననే మాటలాడెదను. (ప్రకాశముగా) మనయల్లుఁడుగారు నిజముగాఁ జాటువచనచతురులే. అంతటినిగ్గరికత్తెయయ్యును నాబిడ్డ క్రొత్తవాఁ డగుపెనిమిటియొద్ద నెంతో చనవు గలదానివలెఁ బడకింటఁ బ్రవేశించినట్లు నవమాలిక చెప్పుచున్నది.

నవ—భగవతీ! పెక్కులేల? ఆకాశవాణి మన కెంతో యుపకారము చేసినది. తన్మూలముననఁ గదా మన కిట్టినేర్పరి యయినయల్లుఁడు లభించినాఁడు.

కలవిం—(ఆకాశవాణీప్రసంగమున గర్వముతోఁ దనలో నవ్వుకొనుచున్నాఁడు.)

మధు—మనకు భగవతి కూడ నుపకారము చేసినది. తాను రుద్రరాజపక్షమున నుండి దక్షిణ్యవినయశీలసౌభాగ్యాదుల గురువును గూడ నతిక్రమించినయీయల్లుఁడు గారికి, మనలను గూడ మందలించి ప్రియసఖి యయినరమయంతికను గూర్చినది గదా? ఈయన యింతటివా రని యిప్పటిదనుక మన మెఱుఁగ మయితిమి.

కలవిం—(సంతోషముతోఁ దనలో) మధుకరిక యథార్థము చెప్పినది. పరిచయము లేమిని ముద్దరాలు రమయంతిక నాగుణములు తెలిసికొన లేకపోయినది. (మన్మథపీడను నటించుచున్నాఁడు).

భ్రమ—(రహస్యముగా నవ్వుకొనుచుఁ దనలో) మిథ్యావిలాసములతో లజ్జ నభినయించెదను. (తల వంచుకొనుచున్నాఁడు)

కలవిం—భగవతీ! యీమె మిక్కిలి సిగ్గు పడుచున్నది. తనదీర్ఘవిశాలలోచనములతో నన్నుఁ జూడనయినఁ జూడకున్నది ఇందుకుఁ జేయఁదగినప్రతిక్రియ యేదో తెలుపుము.

కలకం—వెరవరీ! నీకుఁ దెలియదా?

క. మన సనుసరించి మసలంగనుట, మిషఁగ మాట మాటఁ గలుపుటయు, హఠం
బున వైముఖ్యము, ముగ్ధాంగనలు పఱుమకొనఁగఁ దగినసదుపాయంబుల్. ౨

కలవిం—భగవతీ! నాకు లెస్సగ నుపదేశించితివి. తొలుదొల్త మాటలో మాటఁ గలిపి యీమెసిగ్గును దుత్తునియలు చేసివేసెదను. [భ్రమరకునిఁ గూర్చి సానునయముగా] ఓసువచనా! కలకంఠధిక్కారి యగు నీపలుకున నాతో సల్లాపము గావింపుము.

భ్రమ—(క్రోధముతో జనాంతికముగా) మధుకరికా! నాథకలకంఠాధిక్షేపనిరతుఁ డగువీనిపం డ్లన్నియు గవ్వలవలె నొక్కసారిగా గలగల రాలునట్లు దవుడ మీఁద నశనిపాతనిష్ఠుర మగునొక్కచెంపకాయ వేయుదునా?

మధు—(నవ్వి జనాంతికముగా) అతికోపనా! క్షణమాత్రము తాళ లేవా? ఇదిగో! శీఘ్రముగానే నీ వట్లు చేయఁగలవు.

కలవిం—మధుకరికా! మీప్రియసఖి యీమె కనుబొమ్మలు చిట్లించుకొని కోపముతో నున్నట్లు కనఁబడుచున్న దెందుచేత?

మధు—నిజముగా నీమెకుఁ గోపమే వచ్చినది.

కలవిం—(సావేగముగా) ఏమిది! నిర్నిమిత్తముగాఁ గోపించుచున్నది?

మధుక—ఈమె యత్యంతము మానవంతురాలుగదా? "సువచనా?" యని పిలుచుటంబట్టి యది గోత్రస్ఖలనముగా శంకించినది.

కలకం—(నవ్వుతో) ఇది సరిగ నున్నది.

తే. మానవహ్ని రగుల్చు పెన్మంత్రము గాదె। సవతిపే రుచ్చరించుట యువతితతికి?
భవ్యనిర్వ్యాజనిర్భరప్రణయహృదయ। లయినకులకన్యకల కది యధికతరము.

నవమా—భగవతీ! "శోభన మయినవచనము గలది" యని యీమెనే యల్లుఁడుగారు "సువచనా" యని సంబోధించినారు.

కలవిం—నవమాలిక నిజము చెప్పినది. ఈమెయే సువచన. (నిట్టూర్పు విడిచి) అయ్యో! యిందుకు నే నేమి ప్రతివిధానముఁ జేయుదును? భగవతీ! మీ రీ యీమెను ప్రసన్నురాలిని గావింపవలెను. ముందు మీ చేత నేగదా మా కిరువురకుఁ బరిణయము గావింపఁబడెను?

కలకం—జామాతా! మాకతఃపర మధికారము లేదు సుమీ.

చ. తరుణులకున్ వివాహ మగుదాఁక నె, తద్విధి కంతరాయముల్
జరుగక యుండ, బంధువులు చాలఁ బ్రయత్నము లాచరింత్రు; త
త్పరము, ప్రవృద్ధమానసులభప్రియతాగ్రహానుప్రసాద ల
స్పురుషపురంధ్రులే సకలమున్ సవరింపఁగఁ జాలుమానుసుల్. ౪

కలవిం—(విషాదముతో) అట్లయిన నీమెకుఁ గోపప్రశమనోపాయ మేదో నాకుఁ దెలుపు భగవతీ!

కలకం—(నవ్వి)

ఉ. కూరిమిపేర్మి మానినులకుం బొలయల్కను బూనుమానపుం
బేరిటిపెన్గ్రహంబు విడిపించుట కుండుఁ జటూక్తు లొట్లు లీ
మేరవి యున్న; యన్నిటిని మీటినయస్త్రము శాంతికిన్, మెడం
జీరను జుట్టఁబెట్టుకొని చేయుటె కాళులకుం బ్రణామమున్. ౫

కలవిం—(సంతోషముతో) అట్లయినఁ గాలక్షేపమును సహింపఁజాలని నే నా యన్నిటిని మీటినయస్త్రమునే ప్రయోగించెదను. (తొట్రుపాటుతోఁ బాదములకు మ్రొక్కుచున్నాఁడు.)

భ్రమ—(నవ్వుతో జనాంతికముగా) మధుకరికా! యీ హతాశుని నా యెడమ కాలితో నిప్పు డొక్క తన్నుఁ దన్నుదునా?

మధు—(జనాంతికముగా) వలదు. వల దిక్కడఁ దన్నకు. ఇదిగో! శీఘ్రముగా శయనగృహము చేరఁగలఁడు. మేము నీకు ననంతరకార్యమునఁ బ్రవర్తించెదము.

నవ—లెమ్ము. లెమ్ము. నీ ప్రాణేశ్వరి ప్రసన్నురా లయినది.

కలవిం—(సంతోషముతో లేచి) ప్రసన్నురా లయినదా? భగవతీ! లెస్స యయిన యుపాయము నాకు నుపదేశించితిరి.

కలకం—జామాతా! అర్ధరాత్ర మయినది. కావున నవమధువులో శయనగృహమునఁ బ్రవేశించి బహుప్రకారారబ్ధ మయి పరిపక్వ మయిన ఫలము నాస్వాదింపుము. మేము గూడ నిఁకను విశ్రమించెదము.

కలవిం—(సంతోషముతో వెంటనే లేచి భ్రమరకునితో నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మధు—(సంతోషముతో) మహాభాగా! యీ హతాశుఁడు బాగుగా వంచితుఁడయినాఁడు. పక్వమాతులుంగఫలబీజము నపేక్షించువానరమునకు నగ్నికణము దొరకినది. మన మిఁక రహస్యముగా నుద్యానగృహమునకుఁ బోవుదము. పాప మీ వృత్తాంత మేమియుఁ దెలియని దయి దీనురాలు రసయంతిక యొక్కతెయు నక్కడ నున్నది.

నవ—ఆమె యొక్కతెయే యుండలేదు. కాళింది గూడ నక్కడకు వెళ్లినది. మనము గూడ వేగముగ నట కేగుదము. (లేచి నడచుచున్నారు)

కలకం—మధుకరకా! తనవేషము వేసికొన్న భ్రమరకునకును, గలవింగకునకును బెండ్లి యయినసంగతి రమయంతికకుఁ దెలిసియుండదా?

మధు—ఆ ముద్దరాలి కది యెట్లు దెలియును? నేను గలవింగకునిఁ గూడ వంచించి యామె వేషమును వేసి భ్రమరకునిఁ బ్రియసఖిని గావించితిని.

"మల్లిక శంబరకునకుఁ బెండ్లి చేయఁబడినది. నన్నుఁ గూడ కలవింగకున కిచ్చుటకయి భగవతి యిట రాఁ గలదు." అను నింతమాత్ర మె యామెకుఁ దెలియును.

కలకం—(కనికరముతో)

తే. నన్నుఁ గాషాయధారణచ్ఛన్నవేషు । సన్నిధికిఁ జన్న, తెలుఁగ దీయన్ను మిన్న;

నవ—(పద్యముతో)

అరుణకమలరజంబు పై నలముగలుగ। వలలు రాయంచను స్మరార్త వరటవోలె.

మధు—మన మీచతుశ్శాలద్వారమున నిర్గమించి పోవుదము.

(అందఱు వెలుదేఱుచున్నారు.)

కలశం — (అంతటను జూచి) ఓహో! నిశీథము మహత్తరముగా నున్నదిగదా?

చ. స్మరజగదేకవీరవరసైన్యమదాంధగజేంద్రబృంద, మం
బరవనపోత్రియూథము, దివాంధసమూహదృగంజనంబు, ని
ష్ఠురగుణివిశీర్ణకోశ్యము, రథాంగగరుద్రథహృద్వియోగసం
జ్వరశిఖిధూమపుంజము, దెసల్ బలించెఁ దమం బుదగ్రమై. ౭

(పరిశీలించి)

చ. * సమదనిశీథకుంజరము సంజనుకోకనదాళి మాపి, వ్యో
మ మనుమహాహ్రదంబునఁ దుముక్ మునుఁగం, బృథుసూక్ష్మతారకా
సముదయబుద్బుదప్రకరసంకులమై, భువనంబు సావిల
త్వముగ దురంతసంతమసపంకము పై కుబికెన్ గరాళతన్. ౮

(నడుచుచున్నారు.)

కలశం — ఈసమయ మతిమనోహరముగ నున్నదిగదా?

క. మృగనాభి నలఁదుకొని మెయి । మొగమునకున్ నీలిచేలము ముసుంగుగ, మేల్
వగలాఁడులు వెలిమగలం । దెగి తగులఁ జరింత్రు తిమిరదేవత లనఁగన్. ౯

(నవ్వి) వనమాలికా! చూడు.

ఉ. మేలిమిచూరుపట్టెలను మేడలఁ దాపినమానికంపుదీ
పాళివెలుంగునం బలుచపడ్డయిరుల్ దలుఁ పయ్యె, రథ్యలం
బోలినపట్లకుం బ్రియులపొందున కేగెడుక్రాలుగంట్లకృ
ష్ణలవినీలచంచలనిశలం జనియించుమించులన్. ౧౦

మధు — ఇదిగో! నుద్యానవనమధ్యమునకు వచ్చితిమి.

వన — (తిమిరాతిశయమును దలంచి)

మ. తరుమూలాగ్రతలావకాశముల నుద్యానంబునన్ గప్పి. యిం
దురుకాలాయసచూర్ణరాశిమునతన్ ద్యోతించు పెంజీఁకటిం
జరణం బెట్టిటొ మోపు చేగుమన మీశ్యామం, గటా! ఱెప్పలన్
విరియం జేసిన, మూసినన్, గనులకున్ భేదంబు లే దేమియున్. ౧౧

కలశం — (అంతటను జూచి స్మరించి) అహా!

తే. కౌరమబ్బులఁగమి వోలెఁ గ్రమ్మకొన్న । చిమ్మచీఁకటి నానయనమ్ము లహహ!
నెందుఁ ద్రిప్పిన, నట నిందుసుందరంబు । గాన వచ్చెడు రమయంతికాముఖంబె.

---

* సమదనిశీథసైరిభము అని మూలార్థము.

మధు — ఈముందఱనే రత్నబద్ధకుట్టిమ మయినలతాగృహము.

కలకం — (చూచి యాశ్చర్యముతో) మధుకరికా! మణిప్రభాప్రతిహతప్రసర మయి భవనముచుట్టు నయోమయప్రాకారమువలెఁ బరివేష్టించినట్టి యీతిమిరమండల మును జూడుము.

మధు — (కన్నీటితో) ఇదిగో! నీకుట్టిమైకదేశమునఁ బ్రరుదితవదన యయి కాళిందితోఁ గూడఁ బ్రియసఖి ప్రవేశించుచున్నది.

కలకం — (కనికరముతో)

చ. పెదవులు వేఁడియూర్పుల బీఁటలు వాఱఁగ, బాల, చన్నుదో
యి దడియ బాష్పవారిని, జెయిం జిగచెక్కునఁ జేర్చి, దీన మౌ
వదనముతోడ, వేణి విడి వ్రాలఁగ మూఁపునఁ, జిక్కి వెల్లనై
యదె మధురాలసాంగి గనరా నొకహారమె దాల్చి నేలపై. ౧౩

నవ — ఈమె దుర్విషహఘోరశోకమన్యుచింతాపర్యాకులగాఁ గానఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి కలవింకునకు వివాహము చేయుటకయి భగవతి యిటకు వచ్చుచున్న దని కాళింది చెప్పియున్నట్లు భావించెదను.

కలకం — క్షణమాత్ర మిక్కడఁ జీఁకటిలోనే యుండి సర్వముఁ దెలిసికొందము.

(అట్లు చేయుచున్నారు) (తరువాత ముందు చెప్పినట్లు రమయంతికయుఁ గాళిందియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

రమ — (నిట్టూర్పు పుచ్చి తనలో) ఇంక నేమి గతి? అయ్యో! యతిజుగుప్సిత మయిన యీకార్యమునకు భగవతి యెట్లనుమతించినది? అయినను భగవతిని నిందింప నేల? సహింపరాని నామదనసంతాపమునకు నవ్విధమున ఖేదపడుచున్న దయిన ప్రియసఖి మధుకరిక గూడ, న న్నొంటరిగా నిట రహస్యమున నుంచి, వెంటనే వచ్చెద నని పోయి, తాను గూడ నీ రోఁతపనియందుఁ బ్రవర్తించుచున్నది.

కాళింది — రమయంతికా! నీ విందుఁ బ్రతికూలురాలవు గాకుము. భగవతియాదేశ మాచరింపు మని నేను జెప్పుచున్నాను.

రమ — (మన్యుభావమునఁ బ్రత్యుత్తర మీయక మిన్నకున్నది).

కాళిం — సఖీ! నీహృదయములో నీవే యాలోచించుకొనఁ దగినది చూడుము. ఇట్లు చేసితివా, యిఁక ముందును మల్లికతోఁ గూడ నీ కేకగృహనివాసము గాఁగలదు. ఈపరిణయవిషయమున నామె యేమియు సంశయించుట లేదు.

రమ—(నిట్టూర్పు పుచ్చి) కాళిందీ! దీనురాలు మల్లిక యెట్లు సంశయించును? ప్రతికూలగగనవాణీప్రమాణమును బట్టి గురుజనముచే నామె యీయఁబడినదిగదా?

కాళిం—అట్లయిన నీవును నీయన్నగారయినరుద్రరాతునిచేత నీయఁబడితివిగదా?

రమ—అంతమాత్రమున నేమి ప్రయోజనము? నాతండ్రి గాని, తల్లి గాని నన్నీయ లేదుగదా? నా రిద్దఱు నీయనుంగళమును విని యన్నపానములు మానుకొని యున్నారు. ఇంతకు జీవితమునందుఁ గోరిక గలవారికిఁగదా, గురుజన మయినను, భగవతి యయినను గావలెను? కాఁబట్టి భగవతియాజ్ఞను నిరాకరించుదుఃఖము గలుగకముందె నాజీవితముఁ బరిత్యజించెదను. (అని లేవఁ బోవుచున్నది).

కాళిం—(చేయి పట్టుకొని) సఖీ! సాహసింపకు. నేను భగవతిని వారించెదను. భగవతికిఁ గలవింగకుఁడు నీకంటెఁ బ్రేమాస్పదుఁడు గాఁడు. మఱి యిది యేమో నీవే చెప్పఁ దగినది. నీ శరీరము మిక్కిలి చిక్కి వెల్లనయి యధికసుందరము గాఁ గానవచ్చుచున్న దెందుచేత? నీమానసము పున్నెము చేసికొన్న యేజనునియందో యనురక్త మయిన దని నేను దలంచెదను. నాప్రతిజ్ఞ విను. ఈక్షణముననే నే నెవ్వరికిఁ దెలియకుండ నిన్నా సాబగునొద్దకుఁ గొనిపోయెదను. లేదా నీ యొద్దకు నప్పురుషునిఁ గొని తెచ్చెదను.

నవ—మేలు. కాళిందీ! మేలు.

కలకం—(ఆదరముతో వినుచున్నాఁడు).

రమ—(కొంచెము నిట్టూర్పు విడిచి) సఖీ! కాళిందీ! నీవు వ్యర్థప్రతిజ్ఞురాల వయ్యెదవు. నాయభిలాషము దుర్లభజనగోచరము.

కాళిం—(నవ్వి) ఓసీ ముగ్ధా! భగవతిశిష్యురా లయిన యీకాళింది వ్యర్థప్రతిజ్ఞురాలెట్టు లగును? ఆపురుషుఁ డెవఁడో, యెక్కడఁ జూచితివో, నీయభిలాష మెట్టిదో నాకుఁ దెల్పుము

రమ—అట్లయినఁ బ్రియసఖీ! యాలకింపుము ఈశిశిరావసానమున మెల్లమెల్ల వీచు మలయమారుతమున సంచలించెడుక్రొమ్మావికొమ్మలఁ గెంజిగురుగుత్తులు గాఁత వచ్చెడు వసంతదివసంబుల నొకప్పుడు, పురందరపురగోపురశిఖరమునందలిపద్మరాగకుంభమో యనఁగఁ గఠోరతామ్రమూడచూడాపాటలుండయి పొడుపుఁగొండకొమ్మునఁ గమలినీవల్లభుఁడు కరమాత్రోచ్ఛ్రితుఁ డయి గానవచ్చుచుండఁ, గుంటలేశ్వరామాత్యకుమారుఁ డగుమారుతునకుఁ బ్రియసఖుఁడు కలకంఠుఁడు రాజ

మార్గ మలంకరించె నని, యాతనిం జూచుటకుఁ బ్రతిగృహమునుండియు విలాసవతులు ప్రధావించుచుండ, సముత్సుకగృహదీర్ఘికాసారసరసితానుగత మగువారలచరణమణిమంజీరశింజిత మాలకించి, నేనును గౌతూహలోత్తరళహృదయనయి, యారంభించిన నాయలంకరణకృత్యము నడుమ నే పరిత్యజించి, మధుకరికా ప్రముఖ లయిన చెలిమికత్తెలతోఁ గూడ వంశకరీరనీలము లగు నింద్రనీలమణులచే ఘటిత మయిన క్రీడాప్రాసాద మారోహించితిని.

కలకం—నవమాలికా! యేనాఁ డాశ్రమమున మొట్టమొదటఁ బ్రియవయస్యుఁడు మల్లికను జూచినాఁడో. యిదియు నానాఁడు జరిగినవృత్తాంతమే. (స్మరించి).

చ. అలఘునితంబ యీమె సఖిహస్తము కేల గ్రహించి, భూషణా
వళి గలుఁగల్లనన్, వెఱఁగుపాటున నెత్తినకన్నుదోయి ను
త్పలమయతోరణం బొనర్చుచు నగంబునన్, మేడఁ బ్రధావనం బటుల్
సలిపిన నాఁటిముచ్చట, తలఁపునఁ బాఱెడు నాకు నిప్పుడున్. ౧౪

కాళింది—తరువాత?

రమ—పిమ్మట రాజమార్గమున నా చూపుఁ బఱపి, మయూరకంధరమువంటిసుందర స్నిగ్ధవర్ణమును, శరచ్చంద్రమరీచిజాలమువంటి ధవళవాలకలాపమును, గభీరహేషితహాలహాలికాముఖరిత మయి ఘుణఘుణాయమాన మగు కాంచనఖలీనమును గల యశ్వరాజపృష్ఠదేశమునఁ, గనకచంపకకుసుమదళసదృశశరీరశోభునిఁ, బ్రకీర్ణప్రహేమదండవిశంకటరత్నాతపత్రలాంఛితుని, మందమందాందోళితసితచామరపల్లవనర్తిత సుశీలకోమలస్నిగ్ధనీలకుంతల మాగముఖ చంద్రమండలుని, నభినవారూఢ యౌవనావష్టంభగంభీరదృష్టిపాతవిజితదీర్ఘికాసితారవింద సందోహుని, మూర్తీభవించినవసంతమాసంబునుం బోలె దళద్వకుళలవంగ కర్పూరతక్కోల సురభినిశ్వాస పరిమళలుబ్ధభృంగ ఝంకారముఖరపురోభాగుని, నవాంభూర్వ్యాకౌనిపతత్సకలకుసుమ పురసుందరీ సవిభ్రమభ్రూపుంఖితకటాక్షోత్పలమాలికా భ్యర్చితసర్వాంగునిఁ, బరిమితపరిజనపరివేష్టితునిఁ, గలకంఠుని నేను గాంచితిని.

కాళింది—తరువాత?

రమ—రూపాతిశయదర్శన విస్మయోత్తంభిత నిష్పందపక్ష్మలము లగులోచనములతో నట్లు దడవుగ వీక్షించుచు, సర్వాంగీణపులకోద్భేద కంటకిత తనువల్లి నయి యుండు నన్నడుఁగకయే పసుగువాఁటి, కాంచనరంభాగర్భపల్లవ గౌరవర్ణుఁ డగునమ్మహాభాగునియందు నాహృదయము గాఢలగ్న మయి యిప్పటికిని మరలి రాకున్నది.

కాళింది—సఖీ! నీ హృదయము తగినచోటనే తగులుకొన్నది.

కలకం—నవమాలికా! అప్పు డుద్భవ మయినయద్భుతము నాలకింపుము.

చ. ప్రమదమునన్ సవిభ్రమతరంగితతారక భాఁ, దమాలమా
ల్యము లటు లైనయాచెలికటాక్షము, లిట్టటుఁ బర్వ్వరాజమా
ర్గ మరయఁ, దాండవోద్ధతశిఖావళిపింఛగుళుచ్ఛరాజి, ఛ
న్న మయినభాతిఁ, దత్క్షణమునన్ గనుపట్టె విచిత్రవైఖరిన్. ౧౫

మఱియు నప్పుడే

చ. బలహాలపాతసంక్షుభితభానుసుతాలహరీ గభీర మా
కలికి మెఱుంగుఁగన్నుఁగవకాంతిస్రవంతిఝరిన్ మునుంగ, చి
ప్పాలఁతుకవిల్లువంపుఁ గనుబొమ్మలు, కుల్యకరంపుఁజేష్టితం
బుల నలరారెఁ బెద్దయును బ్రొద్దు మనోహరలీల నత్తఱిన్. ౧౬

కాళింది—తరువాత?

రమ—తరువాత ఘనశిచామరకలాపాంతరిత మయి, సముత్పతన్మరాళిమండలపక్ష్మ
పాళీ పరిక్షిప్త కనకారవిందసుందర మగు తనవదనమును సవిభ్రమముగ నించుక
పైకెత్తి, విఘటమానసహస్రపత్రరుచిరములు, సవిలాసోద్వేల్లితభ్రూతోరణ
మండలమాలు, ప్రేమము ఱు ముకుళితపర్యంతములు నయిననయనములతో నన్ను
సంభావించుచునే, కరకమలాకృష్టఖలీనావష్టంభమందమందకృత తురంగమ
గమనుఁ డయి, యెట్టకేలకు నతఁడా రాచబాట నతిక్రమించెను.

కలకం—"ఎట్టకేలకు రాచబాట నతిక్రమించె" నని యీ మధురవాణి సత్యమే
చెప్పినది. మధుకరికా! యీవిషయము నీవు నెఱిఁగినదేగదా?

ఉ. అమదిరాక్షి యచ్చటఁ గటాక్షములన్ దృఢదీర్ఘరజ్జులన్
నా మెయి సర్వముం బెనఁచి నన్నుఁ బిఱిందికి లాగినట్లు గాఁ
గా, మదనాశుగాహతులఁ గంది, ప్రయాసముతోడ నెట్టు లె
ట్లో మునుముందు నే నడుగు పెట్టె ప్రతోళి నతిక్రమించితిన్. ౧౭

కాళింది—తరువాత?

రమ—పిమ్మట నతఁడు నానయనమార్గము నతిక్రమింపఁగా, నెట్టెటో నాచూపు
లావయిపునుండి మరలించుకొంటిని. కాని వెంటనే మదీయపార్శ్వభాగమునఁ
బ్రచండభుజదండకుండలితశరాసనుం డగుభగవంతుఁడు మకరలాంఛనుఁడు
గానవచ్చెను.

కలకం—మధుకరికా! మన్మథు లిద్దఱున్నారా? మాఱు. అప్పటినుండియు

ఉ. తేనెవిసంభ్రమాల్కలను దేఁటి తెగన్ ఘటియించి సింగిణిన్,
వీనులు సోఁకఁగాఁ దిగిచి వ్రేళులతోఁడ, శరవ్యమైన యి
మ్మైని నిజాస్త్రశిక్షపటిమంబును జూపుచు, మాటికక్కటా!
మానశరాసనుం డరుదుజోదిదె నాయెదురం జరించెడున్. ౧౫

మధు—మహాభాగా! యిద్దఱు మాత్రమే కారు. మన్మథుఁడు ప్రతిపురుషునకు నొక్కొక్కఁడుగదా!

కాళింది—సఖీ! మన్మథుఁడు రంధ్రప్రహారనిపుణుఁడు సుమా! తరువాత?

రమ—తరువాత దీర్ఘదీర్ఘనిశ్వాసపవనములచేతఁ బయిఁటచెఱఁగు తొలఁగిపోవ, స్పష్టముగఁ గానవచ్చుచున్న స్తనముల ప్రరూఢపులకాంకురములచే గాఢమదనాభిషంగము నిశ్చయించుకొని, విదగ్ధసహచరీమండలము పరస్పరముఖావలోకనంబును వక్రసంభాషణంబులను గావించుచుండుటం బట్టి, ప్రవర్ధమానలజ్జానూయావ్యతికరసంకులహృదయనయి, యెట్టెటో ప్రాసాదశిఖరమునుండి దిగి, యప్పటినుండియుఁ గాళిందీ! మాటలతో నేను జెప్పఁజాలను. కేవల మాత్మమాత్రసంవేదనీయ మగు ప్రచండసహస్రకిరణసహస్రసంపాతదుర్విషహసంతాపముచేత నాహృదయకుసుమము గందిపోవ, నిష్కారణనిష్ఠురమకరధ్వజప్రతిభయశరసంతాపమునఁ జకితచకిత మయి నిర్గమింపఁ జూచెడు నాజీవితము నడ్డగించుట కయి, సర్వదా సన్నిహితలు నిపుణురాండ్రు నగు చెలిమికత్తియల కృత్యముల ప్రత్యాశవలన శరీరమును నిలిపికొన్నదాన నయి, కన్నుల నీరు పెట్టుకొనుచు నేవేగ పరిజనము గావించెడు వివిధశీతలోపచారములచే నెమ్మనికోఁకలు రెట్టిగాఁగ నిష్ఫలముగా బ్రదికియున్నదానను.

తరువాత సోమసరస్సునందుఁ దత్కాలోద్భిద్యన్మదకోషదురుపసర్పంబును, గూలతరుసంఘసంఘట్టనఝుడఝుడాయద్దంతదంభోళిశిఖరంబు నయిన దంతావళంబు శుండాదండవలయంబునుండి నేను రక్షింపఁబడినవిషయము నీవును జూచి నదియే గదా! సఖీ! నన్ను భగవతి యెవ్వనికీయఁ బ్రయత్నించుచున్నదో, యట్టి నృశంసుఁ డవ్వారణాసీపథికుఁ డాసమయమునఁ గావించినచేష్ట నీవెఱుఁగని దానవా? కాళిందీ! మారుతైకపరాయణజీవితను మల్లికను భగవతి శంబరకున కేలాగున నిచ్చినది? ఆదుష్టపథికుని ముఖమునుండి యట్టివిపత్తు నామె విని ,, హా! నాథా! మారుతా!" యని కరుణకరుణముగాఁ బలవించుచు, గొంతటి పెట్టునఁ

బోలెఁ బ్రబలమూర్ఛ నొందియుఁ, దత్కాలసన్నిహితుఁ డయినతత్పూర్ణచంద్ర సుందరమహాపురుషుని చేతఁ బరిరబ్ధ యయి తెలివి నొందినదిగదా! అది యటుండుఁ గాక. ప్రియసఖీ! మరలఁ బ్రస్తుత మాలకింపుము. పిమ్మటఁ దద్ద్వితీయదర్శనం బున ఘృతాహుతిచేత వీతిహోత్రముకయివడి నామన్మథజ్వరము మఱిమఱి ప్రజ్వ రిల్లినది.

ఒకనాఁటిరాత్రి మర్దితాంజనమాంసల మయినతిమిరపుంజమునఁ బరిజనమును వంచించిపోయి, లతాగృహమున నొంటరిగాఁ దనకొఱకు వేచియున్ననన్ను, నతఁ డును మాఱువేషమునఁ దిరోహితుఁ డయి తనపరిజనమును గన్నుమొఱఁగి, హర్షా నురాగపూరితము లయి కర్ణమూలములఁ దాఁకెడులోచనములతో నారూపలావ ణ్యము గ్రోలువానివలె సమీపించి ప్రేమాతిశయమున డగ్గుత్తిక నొందునెలుఁగుతో నన్నే మేమొ బతిమాలుకొన సాగెను. అప్పుడు తద్దర్శనమాత్రమునఁ బ్రథమజల ధరవర్షంబున నంకురించెడు కదంబకుట్మలములవంటి కఠోరరోమాంచమునఁ గంచు కితసకలావయవనయి యుచ్చగింపకున్నను, నన్ను బలాత్కారంబున నాధూర్తుఁడు విశాలమాంసలవక్షస్స్థలనిమజ్జితస్తనాభోగంబుగాఁ గౌఁగలించుకొని, లజ్జావనత మయిననామోము సవిభ్రమకోమలకరగ్రహంబున మీఁదికెత్తి, తనసురభివదనార విందంబులోఁ గదియించి, నాకెమ్మోవిని సదయదత్తనుగదశనక్షతంబుగాఁ జుంబించి, యించుక ముకుళించిన లోచనాపాంగంబులతో విద్రుమభంగతామ్ర మయి యమృతనిష్యందమధుర మయినదగు తన యధరబింబము నాకును నొసంగిన వాఁ డయ్యెను. సఖీ! యతఃపరము చెప్పుటకు సిగ్గున నోరాడకున్నది. తరువాత నక్కితవుఁడు తనంత వీడిననీవీబంధమును గట్టిగాఁ బాణియుగళమునఁ బట్టుకొని, పాఱి పోవ సుంకించెడు నన్ను గాఢభుజయంత్రణంబునఁ బరిరంభించి, యేమేమొ యవగడము లాచరించుటకు నభిలషించుచుండెను.

అంతటఁ దత్క్షణానుభూతపరమానందమూర్ఛాముషితకరణ నయి మేలుకొని, వెండియు సఖీజనవిరచిత మయి కుసుమశరశరతల్పకల్ప మయినతత్కుసుమశ యనమున నే, పుణ్యశూన్యరాల నయిననన్నే, నాకన్నులతోఁ జూడఁగంటిని.

కాళింది—సఖీ! రమయంతిక! నీ స్వప్నమునందుఁ బోలె నిప్పుడు గూడ వేషాంతర తిరోహితుఁ డయి కలకంఠుఁ డాగతుఁ డయ్యేనేని, నీ వేమి చేసెదవు?

రమ—ఓసి! యాశ్వాసనశీలురాలా! నన్నేల ప్రతారించెదవు. ఇట్లే గద మల్లిక గూడ మీచేతఁ దఱుచుగ మోసపుచ్చఁబడినది.

కాళింది—రమయంతికా! యాలాగున ననఁబోకు. భగవతిపాదములతోడు. నేనే నేఁటిరాత్రి నిన్నుఁ గలకంఠునితోఁ దప్పక సంఘటించెదను. కాఁబట్టి లే. భగవతి రాకమూందే మనము పోవుదము.

రమ—(తనలో) జరుగున దేమో జరుగును. ముందుగా నీసంకటమునుండి బయలు పడెదను.

(ప్రకాశముగా) సఖీ! కాళిందీ! అట్లయిన నిదిగో! నేను నీకు వశవర్తిని నగుచున్నాను.

కాళింది—కాఁబట్టి యీయుపవనద్వారమునఁ బోవుదము. (ఇద్దఱు లేచుచున్నారు)

మధుక—(తటాలున సమీపించి) సఖీ! యెక్కడకుఁ బోయెదవు? భగవతి వచ్చినది గదా!

కలకం—(నవమాలికతో సమీపించుచున్నాఁడు).

రమ—(చూచి సకంపముగా) భగవతీ! యశరణ్యను నన్ను రక్షింపుము. (పాదముల మీఁదఁ బడి కౌఁగిలించుకొని రోమాంచముతోఁ దనలో) ఏమిది? ఈవిధముగా సర్వాంగసౌఖ్యదాయి యయి, భగవతిస్పర్శము వేఱువిధముగా నున్నదే.

(సందేహముతో) అయ్యో! ఱొమ్మున స్తనములు గూడఁ గానరా వేమి? (వెంటనే భయపడి వెనుకకు జరుగుచున్నది)

కలకం—(పయిని గప్పుకొన్న కాషాయవస్త్రమును దీసివేసికొని చేయి పట్టుకొనుచున్నాఁడు).

రమ—(చూచి సంతోషముతోను భయముతోను దనలో) అయ్యో! మహాభాగుఁడు కలకంఠుఁడే (ప్రకాశముగా నసూయతో బలె) మధుకరికా! యిట భగవతి యెక్కడ?

కలకం—(చిఱునవ్వుతో)

తే. తొలుత నెవని బలాత్కారధూర్తుఁడంటి, ప్రసభధుతధార్ష్ట్యుఁ డవ్వాఁడె పట్టుఁజరణ
జలజదాసుఁడు, సంకల్పసంగసుముఖి! యబ్జ మిభమట్లు తావకం బరుణపాణి!

మధు—ఇట బలాత్కార మేమున్నది? పూర్వమే కుంజరహస్తమునకుఁ దప్పించి రక్షించి, యీమె శరీరము మీవశము చేసికొంటిరిగదా. ఇఁక హృదయమో, ప్రథమదర్శనముననే యీమెచేత మీ కీయఁబడినది.

రమ—తెల్లపోవుచున్నది.

కలకం—

క. అహాహా! యిన్నాళ్లకను । గ్రహించె మరుఁ; డీభవంబు గాదు వృథా; నా
బహుతపము పండె స్వయముగ; । నహాహా! చేకొంటె నీమె నన్నులమిన్నన్.

రమ—(కన్నీళ్లతో) నవమాలికా! ప్రియసఖిని మల్లికను మీరు శంబరకునకు నెట్టు లిచ్చితిరమ్మా?

నవ—ముద్దరాలా! భయపడకు. (చెవిలో) యీలా గీలాగున.

రమ—(సంతోషముతో) సంతోషము, సంతోషము. అహా తాను లిద్దఱును వేష మాత్రమున వంచితు లయినారా? (నవమాలికను కౌఁగిలించుకొనుచున్నది).

[తెరలో]

ఆ! దురాత్మా! మిథ్యాగగనభాషితప్రయోగకృతకాత్యాయనీహేళన నృశంస! శంబరకపశూ! యిదిగో! నీ విప్పుడు బలి యగుచున్నావురా.

అందఱు—(సంతోషముతో నాలకించుచున్నారు.)

[మరలఁ దెరలో]

అయ్యో! మందభాగ్యుఁడను నేను మరణించుచున్నాను అకటకటా! వ్యర్థ కాముకుఁడను నేను మల్లిక యనుకొని మహాభూతమును బెండ్లియాడితిని.

కలకం—ఓహో! మాకందనామకుఁడగుమహాపురుషుఁడు శంబరకమారణకృత్యముఁ బ్రారంభించినాఁడు.

(మరలఁ దెరలో) హా! భగవతీ! మందాకినీ! నన్ను విడిపింపుము. నా యవయవములు వ్రక్కలగుచున్నవి.

కలకం—ఓరీ! హతాశుఁడా! యిక్కడ భగవతి యెక్కడ నున్నది?

(మరలఁ దెరలో) భగవతీ! నన్ను బ్రదికింపుము. వెండియు నీకమూల్యము లయినకాషాయాంబరములు సమర్పించుకొనెదను.

కలకం—(నవ్వి) ఓరీ! మూర్ఖా! యీవఱలో నీవు సమర్పించుకొన్నవగు కాషాయాంబరములకు ఫలమే యిది.

[మరలఁ దెరలో] ఆశ్చర్యము.

చ. బలిమిని లజ్జ సెజ్జగదిఁ బాదము వెట్టినముగ్ధ, యిప్డు శృం
ఖల దిగఁగట్టి ఖట్వమునఁ గాల్లు, దివిం గొనిపోయి భర్త, ని

వ్యాలనఁ దమాలశాఖ దృఢబద్ధునిఁ జేసి యదృశ్య యయ్యెఁ; హా!
యలమరుచుం బిశాచమటు లల్లుఁడు వ్రేలు నధోముఖంబుగన్. ౨౧

అందటు—(సంతోషముతో) ఈహాతాశుఁడు తనపాపవృద్ధికిఁ దగిన దగు ఫలము ననుభవించును గాక.

కలశం—భగవతీప్రభావము చూడుఁడు. వీఁడు మఱందును దమాలవిటపమందే మిథ్యా గగనవాణిని బ్రయోగించినాఁడు. ఇప్పుడు దానిఫలము నక్కడనే యనుభవించు చున్నాఁడు.

[మరలఁ దెరలోఁ గలకలము].

కలశం—అయ్యో! యమాత్యవిఘ్నరాతభవన మంతయు హాహాకారముఖరిత మగు చున్నది.

(మరలఁ దెరలో)

చ. అఱచుచుఁ బాఱు నోర్లెఱచి యట్లు ప్రజల్ విడి; వీఁడు భూతమా?
వెఱవకుఁ డేద్వ కేద్వకుఁడు వెల్బులర్రె పరివారకంచుకుల్ ;
కెఱకలు వీడ, మో మగల, నిండ మషిన్ మెయి, బోలు చల్లుఁ డు
బ్బటి కలవింగకుండు, వికృతాకృతి యై పడుకిల్లు వెల్వడెన్. ౨౨

అందటు—మేలు. భ్రమరకా! మేలు.

భ్రమ—(ససంభ్రమము గాఁ బ్రవేశించి సంతోషముతోఁ జూచి) ఆహా! నాథ కల కంఠుఁడు గూడ రమయుంతికను బరిగ్రహించెనుగదా (సమీపించుచున్నాఁడు.)

అందటు—(చూచి సంతోషముతో) భ్రమరకా! త్వరగా రా. జరిగినది వేగముగాఁ జెప్పు.

కలశం—భ్రమరకా! కృతకృత్యుఁడ వయి వచ్చితివా?

భ్రమ—నాథా! దేవరవారి పరిజనులలోఁ గృతకృత్యుఁడుగాక మరలివచ్చువాఁ డెవఁడు?

కలశం—అట్లయిన నేమి చేసితివో చెప్పు.

భ్రమ—పిమ్మట నేను శయనగృహమునఁ బ్రవేశించి, వెండియుఁ గలహానటనవ్యాపా రము గావించు చుండుటంబట్టి, మాటిమాటికి నా పాదములమీఁద వ్రాలెడు వాని వివిధాపరాధంబులు తత్కాలమున సంస్మరించి, విజృంభించెడు రోషంబున వాని సర్వాంగంబులు నిర్భిన్న మగునట్లు నిష్ఠురంబుగఁ జపేటాతాడనంబులు సలుపుచు, నంతకుఁ బూర్వమే మంచముకడ మధుకరిక యుంచినమషీభాండమును వాని

నెత్తిమీఁదఁ గుమ్మరించితిని. పెక్కు లేల? అట్లు లాహతాశుఁడు శయనగృహము
నుండి వెడలి వచ్చుడు, వానిం జూచి సర్వజనులును బిశాచమని పఱవఁ జొచ్చిరి.

అందఱు—(నవ్వి) మఱియొక విధమునఁ గూడ నందఱు వానిని బిశాచ మని పరిహ
సించువారె.

భ్రమ—అటుపిమ్మట గాఢనిద్రను మేలుకొంచి, చేటకవర్షవకులు కోలాహలము
గావించుచుండ, నేను దీపము లార్పివేసి చీఁకటిలోనుండి వెలికి వచ్చి, యచ్చటఁ
దమాలవృక్షంబున వ్రేలాడుచున్న శంబరకునియాక్రందనధ్వని వీనులకు విందు
సేయఁ దొందరగా నరుగుదెంచితిని.

కలకం—భ్రమరకా! మేలు. మేలు. శత్రువును నికారప్రకారంబునం జెనసి వానికిఁ
దెలియకుండ వచ్చితివిగదా?

మధుక—మహాభాగా! యింక మనలను వెదుకఁగలరు. కాఁబట్టి యీయుపవన
ద్వారమునఁ నిర్గమించి మల్లికాసమీపమునకే పోవుదము.

కలకం—అట్లయిన మార్గముఁ జూపుము.

మధుక—ఇటు. ఇటు. (అందఱు బైటఁ దేఱుట నటించుచున్నారు.)

కలకం—(స్పర్శసుఖము ననుభవించి)

సీ. కేళీగృహాంగణక్రీడాపరిశ్రాంతి కుసుమపురీవధూవిసరవదన
పద్మసుగంధంబుబంధువై కమలాకరంబుల నిద్రాజడంబులైన
సారసంబులమనోహారికూజితము దీర్ఘంబు గావించు, చారామములను
బ్రచలితవిచికిలప్రసవసంచయసౌరభంబువెంబడి మూఁగి పఱచుభ్రమర

తే. సముదయము, మన్మథస్వామి సకలలోక। విజయబిరుదావళిని బాడ, వేగుఁబోకఁ
గోమలంబయి యంగానుకూలముగను। మాతరిశ్వుఁడు విహరించు మందగతిని.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరప్రసాదలబ్ధసకలవిద్యాధురంధర విజయనగరపురీవరస్థాపితాంధ్ర
భారతీసీగ్రసారస్వతపరిషద్వ్యాచక్షణసమర్పితకవిశేఖరబిరుద వడ్డాది
సాధువంశక్షీరనీరాకరరాకాసుధాకరాచ్ఛనామాత్యపౌత్ర హారితస
గోత్రపవిత్రగుణకదంబ లక్ష్మాంబాగర్భశుక్తి ముక్తాఫల
సూరపరాజప్రధానతనూభవ విబుధవిధేయ సుబ్బారాయ
నామధేయాంధ్రీకృత మల్లికామారుత
ప్రకరణంబునందు సప్తమాంకము.

శ్రీరస్తు

శ్రీపరమాత్మనే నమః

ఆంధ్రమల్లికామారుతప్రకరణము

అష్టమాంకము

[తరువాత మందాకినీమాకరందులు ప్రవేశించుచున్నారు]

మందా—తరువాత ?

మాకం—తరువాతఁ దమాలవిటపమునఁ దల్క్రిందుగ వాని వ్రేలాడఁగట్టి కనఁబడ కుండఁ జక్క వచ్చితిని.

మందా—(నవ్వి) వత్సా! వానికిఁ దగినట్లు చేసితివి. (సంతోషముతో)

ఉ. ఇష్టుఁడు మారుతుండు గ్రహియించెను మల్లికకేలుఁదామరన్;
దుష్టవిచేష్టితంబులను దొయ్యలిఁ బెండిలియాడఁ గోరునా
కష్టపు మోసగానికిని గాఁదగు పాచిత మయ్యె దాయకున్;
హృష్టతఁ జెందె నాహృదయ మిప్పుడు, రెండుఁ బ్రియంబు లొటచేన్. ౧

మాకం—పిమ్మట నట్లు వచ్చినవెంటనే దమయంతికి సహాయుఁడయి నవమాలి కాదులతోఁ గూడ నుపవనమునుండి రహస్యముగా బయలువెడలి వచ్చెదుక ఆ కంతునిఁ జూచి, భగవతికిఁ బ్రథమప్రియావేదకుఁడ నగుదుఁగాక యని, వేగముగ నిటు కేగుదెంచితిని నే నింకను వారికి నన్ను బయలుపఱుచుకొన లేదు.

మందా—(హర్షాతిశయము నటించుచు) వత్సా! యీమనోరథసిద్ధివలనఁ గలిగిన మహానంద మవాఙ్మనసగోచరము సుమీ!

మాకం—భగవతీ! యిది యుక్తమే గదా!

ఆ. నాకరాజ్యలక్ష్మి చేకూరినను, సుధా । రసము దనివి దీఱఁ గ్రాఁగనిన,
నావహిలని దౌమహానంద మగు మన । స్వికి, నభీష్టకార్యసిద్ధి యైన. ౨

(అంతటను జూచి) భగవతీ! మల్లికామారుతు లెక్కడ?

మందా—మారుతుఁడు మొదట నుపవనమునుండి బైలువెడలి, తన్నుఁ, దన పరివార జనము వెదకుకొందు రనుశంకచే స్కంధావారమునకే వెళ్లి, సారసికచేత నిప్పుడు గూఢముగా నానీతుఁ డయి, సమీపమునందలి దగులతాభవనమున నున్నవాఁడు. మల్లికయు నాచేత నిట కానీత యయి, యిప్పుడు సారసికవెంబడి యిటనుండి యాతనియొద్దకుఁ బోవ బెలువెడలినది.

(అనుకంపతో)

తే. పోదమని యకుంఠితోత్కంఠ ముందు కీడ్వ, । వెగ్గలపుసిగ్గు వలదని వెనుకలాగ,
నడుగు సాగక వడకడ కరిగె నెటులొ । కుసుమశరపరిపీడిత కోమలాంగి. 3

(స్నేహముతో) ఔరా! యంగనలకు నధికతర మగుప్రియజనానురాగము భయము
మును బాఱఁద్రోలునుగదా!

చ. పరిజనచంద్రమోముఖులు ప్రక్కల మంగళదీపికాసము
త్కరము కరాంబుజంబులను గైకొని రా, గృహమందు నెట్టటో
తిరిగెడుభీరురా, లిపుడు తేఁకువ లేశము నెమ్మనంబునం
బొరయక, భర్తసన్నిధికిఁ బోయి నొకర్తును జిమ్మచీఁకటిన్. ౪

మాకం—(సంతోషముతో) భగవతీ! మంచుఁగొండనెత్తమునకుఁ బోవ నీక నన్ననుమతింపుఁడు. ఏతదుదంతమున విద్యాధరామాత్యుని కానందము గలిగించెదను.

మందా—(విమర్శించి) వత్సా! మంచిది. నీవు పోయి నాకు యోగవిద్యాసతీర్థ్యుఁ డయినవిశ్వావసుని సంతోషపెట్టుము.

మాకం—(నమస్కరించి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

మందా—(తలఁచుకొని సాశంకముగా సంభ్రమించుచు) అయ్యో! తత్తదుపాయ వ్యాపృతచిత్త నయి మూర్ఛాహార మగుమల్లికాసీమంతమణి రాక్షసక్షోభమున జాఱిపోవుట మఱచిపోయితినే! (నిర్వేదముతో) అయ్యో! యెంతకష్టము. ఇది మహాప్రమాదమే. దాని నెక్కడ వెదకుదును? (అని లేచుచున్నది. చెవియిచ్చి) ఇదిగోఁ! గాత్యాయనీభగవతీప్రముఖుఁ డేమో చెప్పుచున్నాఁడు. (ఆకాశమందు లక్ష్య ముంచి) భద్రా! యేమనుచున్నావు? ఆమణి యానాఁటిరాత్రి ఖడ్గజీవ్యుఁ డనునొకరాక్షసునకు దొరకినది. మేము వానిని దఱుముకొని పోయితిమి. కాని మా కది చిక్కినదికాదనియా? (విషాదము నటించుచున్నది. మరల నాకాశమున) భద్రా! మరల నేమనుచున్నావు? తరువాత ద్రమిడదేశంబునఁ గాంచీపురసమీ

కంబునఁ బరుగువాఱుచుండఁగాఁ, దత్కాలోపస్థితుఁడయిన కామాక్షీదేవికింకరుఁ డారాక్షసుని సంహరించి, వానియొద్దనుండి యామణిని లాగుకొన్నాఁడా? (ఉచ్ఛ్వాసముతో విమర్శించి) నాయోగవిద్యాప్రకటనమున కిది యవసరము. భావికాలమున సంభావితమూర్ఛ యగుమల్లికనే కాంచీపురమునకుఁ గొంచుఁ బోయెదను. (నిష్క్రమించుచున్నది).

(తరువాత లతామూలస్థుఁడు మారుతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు).

మారు—(సంతోషముతో) సారవిక యిప్పుడు మల్లికను దప్పక తీసికొని రాఁ గలదు. (ఔత్సుక్యాతిశయము నటించుచు)

చ కడచెను గల్పకల్పములుగాఁ బ్రియపాం దనుమాన వాదినాల్;
పడసితిఁ బూర్వపుణ్యమునఁ బ్రాణసమం దుది మల్లికన్ ; మఱీ
యొడఁ జెలిసంగముం దటిసె; నీనడుమన్ క్షణసమ్మితంబు నీ
విషవిరహంబు, నాకుఁ గనిపించెడు దుస్తర మౌచు నక్కటా! ౫

(విమర్శించి) మనస్సే యిట్లు దుస్తరమని తలంచెదును. కాన దీని నాశ్వాసించెదను.

చ మనస! వహింపు ధైర్యమును; మానుము ఖేదము; చేరు వచ్చె నం
గనశుభసంగమోత్సవము; గడ్డగునంతటి పెన్వియోగపుం
దినము లతిక్రమించెఁగద; నీవిపు డక్కట! యింక నాలు గై
దు నిముసముల్ యుగంబులుగ దుస్తరముల్ గఁ దలంచె దేమొకో. ౬

(నిట్టూర్పు విడిచి) కటకటా! మన్మథప్రతాప ముత్తరోత్తరోత్కర్ష మొందు చుండఁగాఁ బాప మీ మన సేమి చేయఁగలదు!

తే అతివప్రథమావలోకన మైన దాది। యెన్ని యస్త్రముల్ నామీఁద నేసినాఁడొ,
యన్ని,మఱియంతకంటె నభ్యధికమయిన,।విప్పుడొకక్షణమాత్రనగుప్పుచుండు.

(అంతటను జూచి) అక్కటా! సూచీభేద్యంబు అయినచిమ్మచీఁకటులు గ్రమ్మికొన భువనమంతయు నేకతమాలోద్యానతుల్యముగా నున్నది. (సకరుణముగా) ఇక్కడ కాశ్రమము సమీపముగా నున్నప్పటికి, నిట్టిసమయమున నాకోమలాంగి యెట్లు రాఁగలదు?

క. సైరంధ్రీకరతలలా। క్షారస మంటినను, నరుణకమలము లల్లో;
నేరీతి విషమభూసం। చారము తిమిరమున సయిఁచు సకియపదంబుల్? ౭

అయిన నిది యంత శోచనీయము గాదు.

క. వనితలకుం జరణములై న। యనములు, చీఁకటిరయి వెలుఁగు; నసహాయతరయు
యనుఁగుఁజెలి, విషముపథమె భ। వనకుట్టిమ, మభిసరింప వల్లభు నెనయన్. ౯

ఓహో! విద్రుమభంగపాటల మయినయీజ్యోత్స్నవల్లి మొలకెత్తి మల్లికాసరణిని దీపికవలెఁ బ్రకాశింపఁ జేయుచున్నది. (అవలోకించి)

తే. శ్యామకు నవీనకుంకుమచర్చ, యాశ। సం బనునశోకమునకుఁ గిసాలపంక్తి,
మానికపుబారుటేఁటియ మన్మథునకు। నుదుపుపొదుపునఁదోఁచుమయూఖరేఖ.

(తూర్పుదిక్కుఁ జూచి సకౌతుకముగా)

చ. ఉదధిజలంబుగర్భముననుండి సుధోరుపృషత్కరాళి వా
సదమలకాంతిపూరమునఁ జంద్రముసుం డుదయించుచున్నవాఁ
డదె, ఫణితల్పువక్షమును హార్మ్యమునన్ విహరించునిందిరా
సుదతి, యదృచ్ఛ మిన్నెసకు సొంపుగ నెత్తినమోముకైవడిన్. ౧౧

తే. కుముదినీసుకృతంబు చంద్రముఁడు దెసల। నరుణకరదండములు పర్వనతిశయిల్లు,
న్యూతవిద్రుమకులమా పయోధివీచి। కౌసము త్రి ప్త మౌక రాజకంబు వనఁగ. ౧౨

(పరిశీలించి) ఓహో! పొదుపుఁగెంపు తొలఁగి పోయినది. (సాకూతముగా)

తే. మదనబాధావిపాండువు మల్లికాస్య। మనుపమానము నతిమనోహరము నయిన.
దించుకేఁ బోలఁగా లభియించు నంచుఁ। దలఁచెనో, వెలరారెను జలివెలుంగు.

(నవ్వి) దుర్లభార్థప్రార్థనదుర్లలితుఁ డయినయీతని నిట్లనియెదను.

ఉ. అందపుఁజందమామ! హరిణాయతలోచననెమ్మొగంబుచె
ల్వొందను నీదుడెందమున నూహ జనించిన, వెండి కంధిలో
నం దిగు; కందుఁ దోమకొను; నాకతరుప్రసవంపుఁబుప్పొడిం
జెందుము తావి; కానియెడఁ, జెప్పుము నీవెట? నామెమో మెటన్? ౧౪

ఎందుకు? ఇప్పుడే వచ్చెదునీ మెసురభిసుందరవదనమును గనఁబఱిచి నే నన్నమాట నిజ మని నిన్నొప్పించెదను. (చెవియొగ్గి సంతోషముతో) ఓహో! ప్రియురాలు వచ్చినదే.

చ. ఘనజఘనప్రదేశధృతకాంచికఘుంటలనాద మీదెసన్
వినఁబడుచున్న, దాయలసపీక్షణ యీక్షణ మిందు వచ్చుటన్;

(మరలఁ జెవి యొగ్గి విషాదముతో)

ధ్వని, యది కాదు కాదు; ప్రతిపంకరుహాకరమందు నిందునిర
గని, తమబందు గీతఁ డని క్రందుగ నంచలు సందడించెడున్. ౧౫

(తెరలో) ప్రియసఖీ! వెన్నెలచేఁ బ్రకాశించెడుమార్గమున మెల్లమెల్లగా నిలాగున నరుదెమ్ము.

మారు—(ఆలకించి సంతోషముతో) నిజముగానే మల్లిక వచ్చినది. వెనుకనుండి లేఁగలమాటున సారసికస్వరము వినవచ్చుచున్నది. (చూచుట నభినయించు చున్నాఁడు).

(మరలఁ దెరలో)

చ. ఉడుపతి రోహిణీపృథుపయోధరలిప్తమృగీమదంబునం
బడసిన కప్పుఁజిహ్నమునఁ బాంథవిమోహనుఁడై కనంబడున్,
దడుపుచుఁ జందభానుకరదగ్ధము వెన్నెలచేఁ బ్రపంచ, మి
ప్పుడరులు నల్లకల్వలను మూఁగి రొదన్ మొరయింప దిక్కులన్. ౧౬

మారు—(చూచి సాభిలాషముగా)

ఉ. జంకుచు జంకుచుం గనుచుఁ జందురు, భూరినితంబభార మీ
నాంకధృతాంగపాళి నలసాలస చంక్రమణక్రమంబుచే
నంకురితంబు స్వేదకణ మాననపద్మ మలంకరింప, నా
వంక కిదే సమీపముగ వచ్చిన దీయనుకొన్న చోటికిన్. ౧౭

(పరిశీలించి) ఆహా! చంద్రికాప్రసారమున నీతన్వంగియంగకంబులు సవిశేషాలంకార మును బొందుచున్నవి.

తే. స్తనయుగంబునఁ జందనచారుచర్చ, । మల్లెపూవుల దండ ధమ్మిల్లమందు,
గురునితంబబింబమున దుకూలచేల, । మిందుకిరణంబు లిందీవరేక్షణకును. ౧౮

(నవ్వి) ఔరా! జంతువులకు విశిష్టవస్తువులయం దభిలాషముగదా?

ఆ. దప్పి దీర్చుకొనను, ద్రావంగమాని వె । న్నెలపులుంగుగములు నెలవెలుంగు,
సారె మూఁగెడుం జకోరాక్షియకలంక । సురభిశాననంబుజ్యోత్స్న కలిమి.

(మరల విమర్శించి చిఱునవ్వుతో) కేవలము చకోరములే కావు

ఉ. ప్రాగవకృష్టకాంతి శశి, పెదలిమోమునిరిం గడించువి
ద్యాగరిమంబుకై, యవిరళాచ్ఛము లౌక్రమవాహకణంబులన్
దోఁగినయా మెయద్దపునుసంజిగిముద్దుఁగపోలయుగ్మమం
బాగుగ స్వీయబింబము నెపంబునఁ దానును నాశ్రయించెడున్. ౨౦

నేను నెదురు వోయెదను. కాదు. ఇక్కడనే యుండి సులలిత మగు నీ యామెయాగమనమును జక్కఁగఁ గనిపెట్టెదను.

(తరువాత ముందుచెప్పినప్రకారముగా మల్లికయు, సారసికయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు).

మల్లిక—(తనలో) అయ్యో! యిప్పుడు ప్రథమమున నే నార్యపుత్రునియొద్దకుఁ బోవుచు, సాధ్వసలజ్జాకుతూహలంబులచేఁ బరవశ నగుచుంటిని.

సార—ఇటు. ఇటు.

ఇద్దఱు—పరిక్రమించుచున్నారు.

మారు—(సాభిలాషముగా)

తే. నడుము జఝజవలాడఁ జనవబరువున, । జలజలను రాలఁబూవులు జాఱు నెఱుల,
వదనగంధాగతాళికిఁ బెదరబెదరఁ । గన్ను, లల్లల్ల నరుదెంచు సన్నతాంగి.

మల్లిక—సఖీ! సారసికా! ఆర్యపుత్రుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు? చంద్రదర్శనమున నుద్వేజిత మగునాచూ పార్యపుత్రుని ముఖారవిందము సందర్శింప నుత్కంఠిత మగుచున్నది.

మారు—(సంతోషముతో)

తే. సఫల మిప్పుడుగద నాజన్మనంబు; । నూనకరుఁ డిప్డు గద నాకు సుప్రసన్నుఁ
డహహా! యిప్పుడుగదయా మెకతిమనోహ । రార్యపుత్రాభిధేయుఁడ నైతి నేను.

సార—సఖీ! చేరువనే యున్నాఁడు. మఱి యయి దాఱడుగులు వేయుము.

మల్లిక—(తనలో) ఔరా! ఆర్యపుత్రదర్శనోత్కంఠతురాల నయిననా కీయయి దాఱడుగులక్షేరయు దుర్లంఘమే యగుచున్నది. (అంతటను జూచి విషాదముతో) సఖీ! సారసికా! నీ వసత్యమాడుచున్నావు. ఇక్కడఁ గూడ నార్యపుత్రుఁ డగపడ కున్నాఁడు.

సారసి—(నవ్వి) సఖీ! మల్లికా! సత్యమే, నీవలుఁదపిఱుఁగులభారమునఁ జేసి, క్రొంజివురులవలెఁ గోమలము లయినవగునీయడుగుఁదమ్మి లలసటను బొందినవి. అయినను మరల నిన్ను బతిమాలుకొనుచున్నాను. ఇంక నించుక ముందరకు రమ్ము. (వేలితోఁ జూపుచు) ఇదిగో! నిక్కడనే చేరువ నున్నలతామాళమున నతఁడు సన్నిహితుఁ డయి యున్నవాఁడు.

మల్లిక—(సాకూతముగా) అట్లయిన మనము మెల్ల మెల్లగా నడుతము. తెలియకుండఁ బోయి యార్యపుత్రునిఁ గౌఁగిలించుకొనెదను. (ఒక్కడుగువేసి సిగ్గున నిలఁబడుచున్నది.)

మారు—(తటాలున సమీపించి)

క. జాగోర్వను సుందరి! మందాగమనం బైన; సుమశరాస్త్రహతుఁడన్
వేగమ బ్రదికింపుము బిగికౌఁగిట గదియించి, కంబుకంఠీ! కరుణన్. ౨౩

(మల్లికాహస్తమును గ్రహింపఁగోరుచున్నాఁడు.)

మల్లిక—(చూచి సంతోషముతోఁ దనలో) అయ్యో! ఆర్యపుత్రుఁ డిక్కడనే యున్నాఁడే. (వెఱపుతోడను సిగ్గుతోడను వెనుక కడుగిడుచున్నది.)

సారసి—సఖీ! యీవఱదాఁక నాయావిధమున నుత్కంఠితురాల వయి యిప్పు డతఁడు హస్తగ్రహణము చేయఁబోవుచుండఁ దొట్రుపడుచు వెనుక కరిగెద వేల?

మల్లి—(ప్రత్యుత్తర మీయక సిగ్గున నిలుచున్నది.)

మారు—(కోరికతోఁ దనలో)

చ. కొమలను గుంచి, వంచుకొని ముద్దులు గాఱుముఖారవిందమున్
సమధికలజ్జమందతరసంచలనం బగులోచనోత్పలా
గ్రములరుచిం గుచంబులకుఁ గామిని చామనచాయ గూర్చు, నీ
సమయమునందు నిం దునికి, చక్కనిశోభను లోభనీయమౌ. ౨౪

(విమర్శించి తనలో) కాని. ఇట్లనియెదను. (ప్రకాశముగా) ప్రియురాలా! హస్తావలంబన మటుండనిమ్ము. ఇందుల కయినను నన్ననుమతింపుము.

చ. వలుఁదపిఱుందుభారము లవంబు గణింపక దుర్వహాంబు, నా
వలనికిఁ బ్రస్థితం బయినపాదతలంబును బద్మతామ్రమున్,
దొలఁపక యే తదీయ మగుధూళిని, హాళిని మానికంబుగా
సలుపను, ముద్దుఁ బెట్టుకొన, సామజయాన! జనించుఁ గోరికల్. ౨౫

మల్లిక—(భయమున వడఁకుచు) అయ్యో! సిగ్గున నేను బ్రతివచన మయిన నీయఁజాలకున్నాను.

మారు—(మల్లికను జూచి కనికరముతో) సారసికా! మాలతీదళసుకుమారాంగి యయినమల్లికకుఁ దదాగమనజనితపరిశ్రమ మిప్పటికిని దీఱకున్నది. చూడు.

ఉ. సౌరభసంభ్రమద్భ్రమరఝంకృతు లింక శమింప వూరుపుల్;
దోర పురోజభారమునఁ దూఁగుఁ దునింగినలాగునన్ గవున్;
జారువు లూరువుల్, జఘనజన్యభరంబున ఖేదముంగనున్;
సారకుసారెకున్ వదనసారసమందును స్వేద మూరెడున్.

సార—కాఁబట్టి మహాభాగా! ఘనసారపరాగధవళమును శీతలజ్యోత్స్నాపాత సుందరమును గుసుమధూళిసికతిలము నగునీశిలాతలమున విశ్రమింపుము. ప్రియసఖియు నిటఁ గూరుచుండును.

మార—(కూరుచున్నాఁడు.)

సార—సఖీ! నీవు గూడఁ గూరుచుండుము.

మల్లి—(సిగ్గున నిలుచున్నది.)

సార—మహాభాగా! యీమె నామాట వినకున్నది. కావున నీవే చెప్పుము.

మార—

చ. ఊరుజఘనా! మదీయ మిది యుత్సుక మంక మలంకరింపు; నీ
చరణ మనుగ్రహింపు మిట సస్పృహ మీచెయి మెత్త నొత్త; నీ
యురమున నొయ్య మోపు కుచయుగ్మము, పాపము! కల్గొలేదొ నాఁ
బరఁగెడువాదులాటకును బట్టగుమధ్యము, పాయ భారముల్. ౨౪

మల్లి—(తనలో) అహా! ఆర్యపుత్రునిచాటువచనపరిపాటి యతిమధురముగదా! (సారసికతోఁ గూడ శిలాతలముననే గూరుచున్నది.)

మార—(తనలో) అయ్యో! యీలజ్జావతి రాతిమీఁదనే కూరుచున్నదే. కాని. ఇట్లుపాలంభించెదను. (ప్రకాశముగా)

ఉ. ముద్దియ! క్రొత్తవిచ్చువిరిపుప్పొడిరేణువు మీఁద రాలినన్,
దద్దయుఁ గందునీయొడ, లెదన్ దయమాలి శిలన్ గదింతువే?
యద్ది స్వకీయ మంచనుమహాభ్రమ మాదిని నీకు గల్గుగా;
కద్ది మొదల్ మదీయ మది; (తనశరీరమును జూపుచు) యీమెయి నీమెయి గా
నెఱుంగుమీ. ౨౫

మల్లి—(సంతోషముతోఁ దనలో) ఇది తన దనియే కాఁబోలు, నార్యపుత్రునకు శరీరమునను మహాప్రేమ. చెవులారా! యీవచనామృతము నాస్వాదింపుఁడు. (ఔత్సుక్యముతో) కన్నులారా! మీరు పరోక్షమున నుత్కంఠితము లయి యుండియు, నార్యపుత్రుఁ డిప్పుడు సన్నిహితుఁడు గాఁగా మిమ్ము మోసపుచ్చుకొనుచున్నారు. (కొంచెము చూచి సిగ్గున చూపు మరలించుకొనుచున్నది).

మార—(రోమాంచముతోఁ దనలో) అహా! ప్రియురాలిభావవ్యతికర మతిమాత్ర రమణీయముగదా?

ఉ. మోసముఁ జేసి ప్రేయసిని, ముద్దుమొగంబు ప్రఫుల్లవారిరు
డ్భాసుర మెత్తి. నేత్రము, కటాక్షము సౌఖ్యక్షణంబు సాదసం
భ్రోవి గిలుక్కునన్ బిదపఁ దోన మురెల్చెను దాని; నైన నీ
చేసినదృగ్విచేష్టితముఁ జెల్వ యెఱుంగదు లేశ మేనియున్.

(విమర్శించి) ఇట్లని తలంచెదను.

క. బిడియము చెలియలికట్టయి । జడధిజలమునట్లు లాఁగు సతుహృదయమున్;
బొడుచుచుడు ననురాగం బను । నుడుపతి, యది తరఁగలెత్తి యుప్పొంగుఁగదా.

(ఔత్సుక్యముతో) ఔరా! మనసునకుఁ జిరకాంక్షితవస్తుసాధనమునందుఁ గూడ
నీయాకులత్వము.

తే. సిగ్గునను బోఁకముడిమీఁదఁ జేయియుంచి, । తొడలఁ బెనచి నతాస్యముఁ బెషమరల్చు
ముగుద, బలవంతముగ వక్షమున గదిఁచి । సంతసిలఁ గోరుదును; జేయుఁజాలనట్లు.

(తనలో) కాని. వెండియు బతిమాలుకొనెదను. (ప్రకాశముగ) ఓమల్లికా!

చ. కలికి! త్వదీయమున్, గతీకకాఁడలకాంతి హరించుతక్కఁజె
క్కుల క్రమబిందు లొక్కకొని గూడినదై, వకుళంపుఁదావి కెం
పులకెగిమోవి సాజ మగుముగ్ధముఖాబ్జము, నానఁ గోరుదున్;
వలతును మారుకో నైన; వాంఛను దీర్పు మరాళకుంతలా! ౩౭

తే. ముదిత! నీదర్శనంబున నుదిత మయిన । కంతుసంతాప మార సౌఖ్యపరియైన,
జారుదోర్మూలకూంకషపరిణాహ । కుచపరీరంభమును ముద్దుగుమ్మ యిమ్ము.

చ. ప్రణయిని! త్వత్కచాద్రిపరిరంభము నీవధికప్రసంగమం
చనిన, నటుండని న్మది; నిరంతరమున్ బికవారకూజితం
బును విను చున్కిఁ జేఁదటం బొందుమదీయపువీనుదోయి హా
యిని గన మంజువాణి! దనియింపుము తావకమైనవాక్సుధన్. ౩౮

మల్లి—(సిగ్గుపడుచు నూరకున్నది).

మారు—(చూచి యాశతో)

తే. నమ్రముఖి,మాట నా ప్రార్థనంబు,అనుమ।తించుట తిరస్కరించుట దెలుపదేమిఁ
బ్రణయలజ్జాప్రమోదసంభరితలోచ । నోత్పలములఁ బ్రసాదించు ముత్తరంబు.

సారసి—సఖీ! తెలియకుండఁ బోయి యార్యపుత్రుని గౌఁగిలించెద నని నీవే యని
యుంటివిగదా?

మారు—

క. బాల! మనప్రథమదర్శన । వేళఁ గుచప్రణయి నిడితివే సుమమాలన్;
మేలౌ కుచాలింగన మిడ । నాలోచన? యిప్పు డయ్యె నుదారత గతమే? ౩౬

మఱి యట్లు చేయ నయితినా —

చ. వికసితకైరవౌఘమధుబిందువికీర్ణనిశీథమారుతా
ర్భకములు వీచు; మారశరపావకకీలలు గ్రాలు వెన్నెలల్;
సకలలతాళిఁ గగ్గపరుషంబుగ జుమ్మను గండుఁదుమ్మెదల్;
వకుళసుగంధి! నీయెదుట వానికిఁ బంచెద నాశరీరమున్. ౩౭

మల్లిక—(సావేగముగా నపవారణముతో) సారసికా! ఆర్యపుత్రుఁడు సత్యముగానే యట్లు చేయునా?

సార—ముద్దరాలా! యతనిసాహసశీలత్వము నీ వెఱుఁగనిదానవా? మును పు నీవు లభింపవేమో యని కంఠమూలమునఁ గరవాలమును జేర్చుకొన్నాఁడు గదా? కాఁబట్టి వెంటనే యాతనియభిలాషముఁ దీర్పుము. లేదా, నీమాటతో నయిన వారింపుము.

మల్లి—(తనలో) అట్లయిన వారించెదను. (ప్రకాశముగా) ఆర్యపుత్రా! (అర్ధోక్తియందు సిగ్గున నపవారణముతో) సఖీ! సిగ్గున నాయంతట నే నట్లు చేయఁజాలను నీవు వారింపుము

మారు—(సంతోషముతోఁ దనలో) ఈకపటసాహసోపన్యాసము చక్కఁగా నున్నది.

తే. సురుచిరావ్యక్తకోమలాక్షరము గాఁగ । నార్యపుత్రోక్తి యుదయించె నర్ధవిరతి,
నీమధురవాణిమోమున, నిందుబింబ । మందునుండి నిష్యందిత మమృత మట్లు. ౩౮

(ప్రకాశముగా) సారసికా! నాప్రార్థనమును గూర్చి యీయణుమధ్య యేమనుచున్నది?

సార—నాయంతట నే నట్లు చేయఁజాల నని యనుకూలముగానే చెప్పినది.

మారు—మఱి చాలువా రెవరు?

సార—మహాభాగుఁడే.

మారు—(సంతోషముతో)

తే. సతి! యనన్యసాధారణచరణదాసు । నన్నుఁ జాలుమానిపిగ నీ వెన్నితేని
యును, స్వయంగ్రహాశ్లేషమహోత్సవము ల । కగును గావుతఁ బాత్రమీ యస్మదురము.

మల్లి—(సాసూయముగా నపవారణముతో) సారసికా! యెందుకు నీవు స్వయం గ్రహమునఁ బ్రవర్తింపఁ జేయుచున్నావు? (తొలఁగి పోవఁ జూచుచున్నది.)

సార—(చేయి పట్టుకొని నవ్వి) సఖీ! నీ కుచకుంభములు నీరంధ్రరోమాంచపక్ష్మలము లగుచున్న దెందుచేత? స్వయంగ్రహమునకు జంకుచున్న వయి పులకకంచుకమునఁ గప్పఁబడినవని నే ననుకొన్నదానను.

మారు—(తనలో) బాగు. సారసికా! బాగు. లెస్సగా నాక్షేపించితివి. నీవు మందాకినికి శిష్యురాలవుగదా (ప్రకాశముగా) సారసికా! యీ మెకుచములు నాకవుఁ గిలికి భయపడియే కంచుకమును ధరించుచున్నావా?

సార—మఱేమి?

మారు—అట్లయిన వానిని నే నిట్లు పాలంభించెదను.

ఉ. యౌవనకుంభికుంభయుగమా! యణుమధ్యయురోజయుగ్మమా!
యీవు సహింప వేల తపియించెడు నాయుపగూహనం? బయో!
గ్రావసదృక్కఠోరమవు; కాను సదా భవదీయభారముల్,
మోవఁగలేక క్రుక్కు, లవముం గరుణింపవు; నక్క గణింతువే? ౮౦

మల్లి—(అసూయతో) సారసికా! యెందుకబద్ధము చెప్పెదవు?

మారు—సారసికా! అబద్ధమే చెప్పితివి.

సార—(చిఱునవ్వుతో) ఏమిది? నన్నిద్దఱును మిథ్యావాదినిఁ జేయుచున్నారు కాఁబట్టి యిట మహాభాగుని హస్తమే మధ్యవర్తి యగుఁ గాక.

మల్లి—వలదు. వలదు. ఇక్కడ మధ్యవర్తిని దెచ్చిపెట్టకు.

సార—మీ యిద్దఱిచేత మిథ్యావాదిని ననిపించుకొనుట కోర్వను. (మారుతుని హస్తమును బట్టుకొని) మహాభాగా! నీహస్తము చూపుఁ గాత.

మారు—ప్రియురాలా! నాకును మిథ్య యనియే నిశ్చయము. కాని. సారసిక నిర్బంధించుచున్నది. (చేయి చూచుచు భయకంపములతోఁ దనలో) ఆశ్చర్యము.

చ. మును పెది భావనారతుల ముద్దియయంబరకర్షణంబునం
దును వెనుఁబాటు లేక, కడు ధూర్తత వర్తిలె, నట్టికేలు, త
త్స్తనయుగళంబుసన్నిధికి సాగను స్వైతముఁ జాల కిత్తఱిఁ
ఘనముగ జంకు, నంగుళులు కంపము నొంద మదీయ; మే మొకో? ౮౧

(ఎట్టకేలకుఁ బులకలతోఁ గూడిన స్తనమును స్పృశించుచున్నాఁడు.)

(సంతోషముతోఁ దనలో)

క. ఘనపులకాంకితములు చెలి। స్తనమ్ములే కావు, పాణితలమున నవి యం
టినమాత్ర మునకు జల్లని। తను వెల్లను మామకమును దాదృశ మయ్యెన్. ౪౨

(ప్రకాశముగా) సారసికా! నీ వొకటి చూచి వేఱొకటి యనుకొనుచున్నావు.

చ. ఘనతరమై కఠోర మగు కామినికుంభనిభ స్తనద్వయిన్,
వనరుహనాళతుల్య మిది, పల్కెద వేల గగుర్పటంచు? నూ
తనపుఁగదంబకుట్మలవితానములన్ రచియించి, యా పెనున్
మనసిజుఁ డిడ్డదొడ్డబహుమానము హారముగా స్ఫురించెడున్. ౪౩

సార—(చూచి తనలో)

క. ప్రణయికరపల్లవతల। మ్మున ముద్రిత మగుచుఁ, జెమటబొట్లమునుద్భి
న్నన మలరు, మంగళాంబుజ। మనోజమహితాభిషేకమణికుంభ మనన్. ౪౪

కాఁబట్టి నే నీతీఁగెలచాటున నుండెదను.

మల్లి—(తనలో) అయ్యో! ఆర్యపుత్రుని హస్తమునుండి స్తనమును దొలఁగించుకొనఁ జాలకున్నాను. (ఎట్టకేలకుఁ దొలఁగించుకొనుచున్నది.)

చ. కలికి! మనోజకేలికళఁ గ్రాఁగెడు నా కయి, నెట్లు లెట్లొ నీ
వలికుచ మొక్కసారి యిడి, వాంఛను దీర్పకఁ దీసికొందువే
బలితపుటెండ వేఁడిమిఁ బిపాసను గూరినపాంథుహస్తమం
దలి యమృతంపుఁగుంభమును ద్రాగుచు నుండఁగ లాగులాగునన్? ౪౫

మల్లి—(తనలో) ఆర్యపుత్రుని కరకమలమునుండి తొలఁగిననాకు మరల వెన్నెల సయిఁపరానిదిగా నున్నది.

సారు—(తనలో) మరల నా సాహసము నుపన్యసించెదను. (ప్రకాశముగా) ఓ ప్రియురాలా! నీ విట్లు కనికరము లేనిదాన వయితివేని—

ఉ. చండిక! శ్వేతవహ్నిశిఖ చంద్రిక, పైపయిఁ గ్రమ్మె; వాతపో
తుండు, మధూళికానిచయధూళిని గప్పెడు రేఁచి యొల్లెడన్;
మండుచుఁ జిక్కి యున్న దిదె మామకదేహము చేర్తు, మూఁగు నీ
షండజకంపుఁ దేఁటిపాగ దొట్టినకెంజిగురగ్గిసెజ్జపై. ౪౬

ఈ సమీపమందలివల్లీమతల్లిపల్లవములతోఁ దల్పమును గల్పించుకొనెదను

[నిష్క్రమించుచున్నాఁడు]

మల్లి—(భయపడుచున్నది).

సార—(తనలో) మహాభాగుఁడు మంచిపని యారంభించినాఁడు. (ప్రకాశముగ) నిష్కరుణురాలా! సఖీ! తనకుఁ దానే తలిరులతోఁ దలిమమును గల్పించుకొని మహాభాగుఁడు శయనించుచున్నాఁడు.

మల్లి—(సంభ్రమముతో లేచి) ఆర్యపుత్రా! వలదు. వలదు. సాహసింపకు. (కన్నీళ్లతో) అయ్యో! ప్రవేశించినాఁడే. కాఁబట్టి నేను నాపల్లవతల్పమున నే ప్రవేశించెదను

సార—(నవ్వి తనలో) అదియే కోరిక.

మల్లి—(వేగముగా నిష్క్రమించుచున్నది.)

సార—(చూచి చిఱునవ్వుతో) ఆహా! యీ ముద్దరాలు వల్లభునిఁ దనంతటఁ దానే కౌఁగిలించుకొన్నది. కావున నేను మఱియొకలతామూలమున నిలిచెదను. (అట్లు చేసి సవితర్కముగా) మఱి కలకంఠాదులవృత్తాంతము దెలియకున్నదే. ఏదో యడుగులచప్పుడువలె నున్నది.

(తరువాత భ్రమరకునితోఁ గలకంఠుఁడును, ముసుఁగుతో రమయంతికయు నవమాలికాకాళిందీమధుకరికలును బ్రవేశించుచున్నారు.)

కలకం—భ్రమరకా! ఆశ్రమమున మల్లికాసఖుఁడు వయస్యుఁడు గాన రాఁడేమి?

భ్రమ—నాథా! భగవతియు నాశ్రమమున గానవచ్చుట లేదే?

కలకం—కాని. వెన్నెలవచ్చుటచేత సొబగు మీఱుచున్నలతామూలముల వెదకుదము.

అందఱు—ప్రియసఖిని మల్లికను జూచుటకు వేడుక పడుచున్నాము.

నవ—సఖులారా! పాంసుక్రీడ మొదలుగా నింతదనుకఁ బ్రియసఖిసౌహృద్యము పాయని దాన నగుటచే నిప్పుడామెను గానక దుఃఖించుచున్నాను.

సార—(చూచి సంతోషముతో) అనుకొనుచుండఁగానే యందఱు వచ్చినారు

కలకం—(చూచి సంతోషముతో) ఇదిగో! సారసిక

అందఱు—(సంతోషముతో) ఓహో! సారసిక. సారసిక.

సార—(చూచి సంతోషముతో) ఇదిగో! రమయంతిక గూడ. (సమీపించి) మహాభాగా! అదృష్టవంతుఁడవు. ప్రియతమాలాభమున వర్ధిల్లుచున్నావు. (రమయంతికతో) సఖీ! యదృష్టమునఁ గాననయితివి.

రమ—సారసికా! మఱి మల్లిక యెక్కడ నున్నది?

ఇతరులు—తొరతొరగాఁ జెప్పు.

సార—(చేతితోఁ జూపి) ఇక్కడిలతాభవనమున నిప్పుడే మారుతునితోఁ గూర్చి యిట వచ్చితిని.

నవ—(సంతోషముతోఁ జెలునవ్వుతో) కాళిందీ! నర్మగర్భము లయినమాటలలోఁ బ్రియసఖిని సిగ్గుపఱుపకుము.

కలహం—(ముందు చూచి తొట్రుపాటుతో) అయ్యో! ఈప్రదేశ మంతటను సంక్షుభితముగా నున్నది. (మరలఁ జూచి) సారసికా! చూడు. చూడు.

ఈ. ధాదితవిష్వగిందవనుచామహిమంబును దృష్టిరోధకం
బై, దెసలన్ గ్రసించెను భయానక మద్భుతగోచరంబునై.
యేసియొ తేజమో తమమొ యీయుభయోరుతమప్రకాశమో,
రోదసి దీప్యమానముఁ దిరోహితముం బొనరించెనున్ గదున్.   ౪౩

అందఱు—(సంభ్రమముతోను విస్మయముతోను జూచుచున్నారు).

(తెరలో)—హా! ప్రియురాలా! మల్లిక!

కలహం—(సాశంకముగాను సవిషాదముగాను) అయ్యో! యీయార్తనాదము వయస్యునిదిగా నున్నదే.

అందఱు—(పిడుగు మొత్తిన ట్లగుచున్నారు).

కలహం—(సత్వరముగా సమీపించుచున్నాఁడు.)

[తరువాత సబాష్పవదనుఁడు మారుతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు],

మారు—హా! ప్రియురాలా! నిన్నెవ రెత్తుకొని పోయినారే?

చ. హృదయము నూఱువ్రక్క లగు; నింగలమందుఁ బొరల్చినట్టు లా
మది; విన మేదో నేఁ దినినమాదిరి దేహము విహ్వలించు; ను
త్పదమున నన్ను ము న్నిలిపి భద్రముగా నటు, మాయదైవమా!
యదయత నంధకూపమున హా! యిపుఁ డీగతిఁ గూలఁద్రోయుదే?   ౪౪

కలహం—(సమీపించి) సఖుఁడా? మల్లిక కేమి మూఁడినది?

అందఱు—(సమీపించి). మహాభాగా! మల్లిక కేమి?

మారు—(చూచి బాష్పాతిశయముతోఁ దనలో) అయ్యో! వీరు కూడ వచ్చినారా? (ప్రకాశముగా) అయ్యో! సఖుఁడా! నీపరిశ్రమ మంతయు వ్యర్థ మయినది. హా! సఖులారా! మీజీవిత మపహృత మయినది.

కలకం—సఖుఁడా! విషయ మేమో తెలుపకయే మమ్ము దుఃఖపెట్టెద వేమి? మల్లిక కేమి సంభవించినదో తెలుపుము.

సార—మహాభాగా! యిప్పుడే కదా పల్లవతల్పమున నిన్నుఁ గూడినది?

మారు—ఔను. కర్ణకఠోర మిది యాలకింపుము.

తే. అధరమధు వానునాస నవ్యాజరమ్య। మామె యానన మేను బ్రీడావతంబు
పైకి నెత్తఁ, గురంగశాబకవిలోల। ముగ్ధనయనముల్ ప్రియ వయో మూఁతవడియె.

(అని నేలఁ గూలుచున్నాఁడు).

కలకం—(పట్టుకొని) సఖుఁడా! యామె మూర్ఛిల్లినయెడల శిశిరోపచారముల నూఱడింతము. రా.

అందఱు—(కన్నీళ్లతో) త్వరగాఁ బ్రియసఖి నూఱడింతము.

సార—(స్మరించుకొని) మహాభాగా! మల్లిక ప్రథమసంగమమున మూర్ఛిల్లు నని మును పే భగవతి నా చెవిలోఁ జెప్పినది. కావున మన మామె నాశ్వాసింతము.

మారు—మఱియొక దారుణమును గూడ వినిపించెదను.

కలకం—(సాశంకముగా) అదేమి?

మారు—తరువాత నానిమిషమున—

చ. గడగడ మిక్కిలిన్ వడఁకఁ గాయము విహ్వలమై, హఠాత్తుగాఁ
బుడమిని వ్రాలె నాలలన పొల్పతి; యత్తఱి "హా! హతోస్మి" యం
చడలున నే మదంకమున నంగనఁ జేర్చితి; నంతలో ననున్
జడముగఁ జేసి, భూత మెవో చట్టన హా! గొనిపోయెఁ బ్రేయసిన్. ౫౦

(అని మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు).

కలకం—(తనలోఁ. కన్నుల నీరు పెట్టుకొనుచు) మునుపు చూచినసంక్షోభము గూడఁ దత్ప్రయుక్తమే.

నవ—హా! ప్రియసఖీ! మల్లికా! నన్నుఁ బలుకరింపుము. (మొదలు నఱికినట్లు పడిపోవుచున్నది.)

కాళిం—హా! మాఱదైవమా! స్వయముగాఁ బెంచినతీఁగను ఫలకాలమునఁ ద్రెంచి వేసితి వేమి? (నవమాలికను బట్టుకొనుచున్నది.)

రమ — అయ్యో! అదృష్టహీనురాలను నేను వచ్చుటచేతనే యీయనర్థము సంభవించినది. హా! సఖీ! మల్లికా! నన్నుఁ గూడఁ దీసికొని పొమ్ము. (అని పడిపోవుచున్నది)

మధు — హా! కృతాంత! మల్లికామూలమున సమస్తబంధువర్గమును మారణ మొందించినది. (అని పట్టుకొనుచున్నది.)

భ్రమ — హా! దేవేరి! యనాథ మయినదాసబృందము నుపేక్షించి యెందుఁ బోయితివి తల్లీ?

మాకు — (తెలివిని బొందుచున్నాఁడు).

సార — (సాతిశోకముగాఁ దనలో) ఇది భగవతీయోగవిద్యాప్రభావ మని నేను దలంచెదను. (ప్రకాశముగా) మహాభాగా! అతిసంభ్రమము వలదు. భగవతిని జూచి సర్వమును జరిగింతము.

కలకం — సారసిక యుక్తముగాఁ జెప్పినది. మనము భగవతి దరియఁ బోదము.

మారు — (కన్నీటితో) మీ కందఱ కిష్ట మయినట్లే.

[అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు].

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరప్రసాదలబ్ధసరసకవితాధురంధర విజయనగరపురీవరస్థాపితాంధ్ర
భారతీతీర్థసారస్వతపరిషద్విచక్షణసమర్పిత కవిశేఖర బిరుద వద్దాది
సాధువంశక్షీరనీరాకరరాకాసుధాకరాచ్ఛనామాత్యపౌత్ర హారితస
గోత్ర పవిత్రగుణకదంబలక్ష్మాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల
సూరపరాజప్రధానతనూభవ విబుధవిధేయ సుబ్బరాయ
నామధేయాంధ్రీకృత మల్లికామారుత
ప్రకరణంబునందు అష్టమాంకము.

శ్రీరస్తు

శ్రీపరమాత్మనేనమః

ఆంధ్రమల్లికామారుతప్రకరణము

నవమాంకము

(తరువాత సారసిక ప్రవేశించుచున్నది.)

సార — యోగవిద్యాపవాసితబోధశక్తి యగుభగవతి, శాపోపస్థిత మయినమూర్ఛ వలనఁ గరణప్రజ్ఞ దూలినప్రియసఖిని దత్పల్లవతల్పమునుండి శీఘ్రముగఁ గాంచీ పురమును బొందించెనుగదా. అక్కడ శ్రీకామాక్షీప్రసాదలబ్ధ మయినసీమంత మణి తాఁకినంతమాత్రమున నిర్ధూతమోహ యయి యామె శీఘ్రకాలముననే మరలఁ బ్రత్యానీతయు నయ్యెడును. (అనుతాపముతో) మారుతుఁడు మాత్ర మెన్నెన్నో యమంగళములను శంకించుకొనుచు బహువిధముల నాచేత నివారితుఁ డయ్యును, మణికూటతటంబులఁ గలకంఠసహాయుఁ డయి శోకపర్యాకులభావం బునఁ దిరుగులాడుచున్నాఁడు. నవమాలికాప్రభృతిసఖీజనము గూడ నాప్రదేశ ములయందే యున్నది. (ఉచ్ఛ్వాసముతో) ఇటు మీఁదట వారలకు వ్యసనము ముహూర్తమాత్రమె. ఇప్పుడు భగవతి కాంచీపురమునుండి వచ్చిన దయి, యిట నాశ్రమమున మారుతునియు నితరులయు దుఃఖమును మన్ముఖమున విని, యాయోగవిద్యాప్రభావముననే మల్లికను మణికూటమునకుఁ గొనివచ్చినది. నేను నపత్యశోకవిహ్వల మయినయమాత్యవిశ్వావసుకుటుంబకము నూఱడించెదను. (ఆకాశమునఁ జూచి) ఆహా! తమాలజాలస్నిగ్ధజలధరపరిణాహశబలితాంబరా భోగ మయి, దర్శనమాత్రమున విరహిజనులకు నాయుఃక్షయమును గావించెడు ప్రావృట్కాలము ప్రవర్తిల్లినదే. కాఁబట్టి యీవిరహము ముహూర్తమాత్రమే యయినను, మారుతునకు మహావ్యసనకర మని శంకించెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నది. ప్రవేశకము.)

(తరువాత మారుతుఁడు కలకంఠుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు).

కలకం — (సకరుణముగా.)

చ. పటుతరవిక్రమంబులు నుపాయము లాఱడివోఁ, జలంబుపై
నిటు విధిప్రాతికూల్యము ప్రవృద్ధిని గాంచుట, నించుకేని యూ

ఱట గన, కాఱటంపుఁబెనుఱంపమునం దెగి ధైర్య మెల్ల, మి
క్కుటమగుకుందుగుండమునఁ గూలితి మే మకటా! దటాలునన్. ౧

మారు—(సకరుణముగా నిట్టూర్పుతో) హా! ప్రియురాలా! యెట్టియవస్థను బొందినదానవు!

తే. అంగభవసార్వభౌమసన్మంగళసిత। మాల్యమధురత్వదాస్యేందు మగుప చూపు;
కనవె యంధంభవిష్ణు సకలకరణుని। నంధతమసంబునం బడ్డయాత్మదాసు. ౨

కల—అయ్యో! భగవతియు నెట కేగెనో తెలియఁబడకున్నది. (ఇంచుక యుచ్ఛ్వాసముతో)

క. పనివడె భగవతి నెమకుట। కనుసాకరొ మనకు నిప్పు డవలంబ మగున్,
బెనులోఁతునూతఁ బడిపోయిన నరులకుఁ దరిని మొలచుతృణవల్లివలెన్. ౩

మారు—

శా. హా! యేమాయెఁ ద్వదీయదాసుపయి నీ కాప్రేమ మోమల్లికా?
హా! యెట్లీ వశరణ్యు వీడి చని తెం దాత్మేచ్ఛ? నాప్రాణమా!
పోయెన్ ధైర్యము; పొందె నామతి భ్రమంబున్; మిత్రుఁ బృచ్ఛింపు; త
స్వీ! యీయంజలి మాలిఁ జేస్తు; నుడితేనెం జిల్కు మింతీ చెవిన్. ౪

(బాష్పాతిశయముతో) ఒడిలోనున్నదానవే, యెట్లు పోయితివి?

చ. తలఁతును దద్భవత్పృథునితంబభరాలసయానముం, బ్రియా!
చెలిసరసోక్తి నాబిడెముచే బెడఁ గొనలపిన్నవ్వుఁ, దా
రలచలనంబుచేతను దరంగితమున్ వలితాంతకంధరం
బల సవిలాసమంథరదయాంచితవీక్షితమున్ ద్వదీయ మేన్. ౫

కల—(తనలో) అయ్యో! యేయుపాయమున వయస్యుని మఱపింతును?

మారు—(సకరుణముగా నేడ్చుచు)

శా. ఓశృంగార! రసాధిరాజ! కరుణంబో హాస్యమో యై తమో;
నాశం బొందె మదం, బనంగ! చూరు సన్యస్తాస్త్రతం గాన; క్షో
ణీ! శీర్ణం బయి పోయెనే, త్రిదివమున్ గల్పించునీభూషయున్;
మీశస్త్రోరుతపఃఫలంబు సమసెన్ విశ్వాత్ములారా! విధిన్. ౬

(నిట్టూర్పు విడిచి) మారుతునియందుఁ బ్రేమ గలమల్లికా! యకాలమున నన్నేల పరిత్యజించితివి? నాయం దేమితప్పు కనిపెట్టితివి? (విమర్శించి) కాదు. తెలిసినది.

తే. అతివ! యనవద్యహృద్య మవ్యాజవిభ్రమంబు నమ్లానచంపకాభంబునైన
యంగమున, నానిమిత్త మనంగరుజను దడ వనుభవించుటను గిన్క పొడమె నీకు.

(ఉపాలంభముతో) అట్లయిన నీదర్శనము మొద, లనితరసాధారణ మయిననాయవ
స్థను నీ వెఱుఁగనిదానవా ?

ఉ. కోరిక నీయొలుం గనుచుఁ, గోయిలకూజిత మాలకించెదన్;
కైరవపంక్తి నీనయనకాంతిని దీర్ఘికఁ గాంచి పొంగెదన్;
జేరుదు నే, గృహోపవనసీమ సకోరకచారుబాలమం
దారలతన్, దరస్మితయుతన్ నినుఁ గాఁ దలపోసి; ప్రేయసీ! ౮

ఇంతియకాదు.

చ. నినుఁ గన, నెప్పపాటును గణించును దృష్టి, దృఢార్గళంబుగా;
వనిత! త్వదాఖ్యవర్ణములె పల్కు రసజ్ఞ, వచోంతరంబులన్;
మనసున నేను నిన్ గలయ, మామకవక్షము, హారముల్ ఘన
స్తనపరిరంభణవ్యవధిదానకఠోరము లంచు నెంచెడున్. ౯

(ఆకాశమున) మందాకినీ! నీ వయినను జూడవేమి? కారణము తెలిసినది.

ఉ. ప్రాణముకంటె నెక్కుడుప్రియన్, మృతఁ గాఁగ నెఱింగి మల్లికన్,
దానను బుట్టుశోకముకతంబున నిస్స్పృహ వోచు మేన, యో
గానలమందు ధారణబలాధికతం జనియించుదానఁ, గ
న్గోనలనీరు చుయ్యనఁగఁ గుమ్మరిలం, బసుమంబ వైతయో. ౧౦

కల—అయ్యో! ఎంతకష్టము!

చ. అడుగుజగానఁ గూలితిమొ; యంత్రితు లైతిమొ నారకంబునన్;
బడితిమొ మిత్రివాత; బడబాశిఖిధూమములోన నుంటిమో;
కడిఁదితమంబునన్ మునిఁగి, కార్యము దోఁపక, పెద్దయేటిలో
నడిసుడిగుండమందలితృణంబుల మై భ్రమియింతు మయ్యయో. ౧౧

(మారుతునిఁ గూర్చి) మిత్రుఁడా! మనస్సును గుదురుపఱుపుము. ఆపదలు ధైర్య
మునఁ జెదరిపోవునని వినఁబడునుగదా!

మారు—(నిట్టూర్పు విడిచి)

ఉ. ఏను బ్రవాళశయ్యను శయింపఁగఁ బో ,,వల దార్యపుత్ర! హా!
మానుము సాహసం'' బనుచు, మందుడు నశ్రులు, వేగఁ గంకణ

ధ్యానముతోడిహస్తమునఁ బట్టెఁ బటాంచల; మట్టిప్రేమసం
స్థానముఁ బాసి యంకగత, ధైర్యము నెట్లు వహింతు? నో సఖా! ౧౨

మఱియు నమ్మందారమూలమందే—

మ. పరపాణిగ్రహణం బెఱింగి, యసువుల్ పాయన్ మదిం గోరి; నన్
బరిరంభం బొనరించి, నెచ్చెలి యటన్ భావంబునన్, బ్రేమమైఁ
దరుణీరత్న మశంకితంబుగ మనస్తాపం బటుల్ గద్గదా
క్షరయై తెల్పుచు నేడ్చె; వింటిగద తత్సర్వంబు నీవున్ సఖా! ౧౩

(ఆవేగము నటించుచు) అయ్యయో!

మ. కరణద్వారము లంధకార మెదియో గప్పెన్; భ్రమించున్ మనం
బురుమోహంబున; నాదుజీవితము నయ్యో! నష్టమై పోయెనున్;
బరితాపం బెదో యంతకాలదహనప్రాయంబు నే నంతటన్
విరియంబారెడు; నేమి చేయుదు? సఖా! విధ్వస్తచేతస్కుఁడన్. ౧౪

కల—(తనలో) అయ్యో! వయస్యుని మఱియొకవంకకు మరలింపఁ జాలకున్నాను. కాని. ఈతొలుకరితతిరామణీయకమును గనఁబఱచుచు నించుక వినోదముఁ గావించెదను. (ప్రకాశముగా) సఖుఁడా! యీసమయము సర్వార్తిహరము. చూడు.

తే. అనిలసంప్రేరితంబులు నైంద్రచాప। మండితములుఁ దటిన్నటీతాండవైక
రంగమండపము లివె, నీరంధ్రనీర। దంబులు, తమాలరుచి నంబరంబు గప్పె. ౧౫

సఖుఁడా! చూడు. చూడు.

చ. కలితము లౌశిలీంధ్రములకచ్ఛల మూఁగెడు తేఁటిదాఁటులన్,
జలధరసంచయంబునను, జాల మలీమస మైనవ్యోమమున్,
వెలఁగుచుఁ గాంచుపల్లెలకృషీవలనాయకులయుచ్ఛలాక్షులన్
వెలు వగువాసరంబు లివి, జీవులకున్ ముద మావహించెడున్. ౧౬

(అంతటను జూచి)

తే. చటుల గిరులను గార్మబ్బు లఱుమునంత। విచ్చెడువిమారధారిణి వింతగొలుపు
కాననము, లిటఁ గుటజసుగంధము నుము।లలరఁ జేయుత సఖుఁడ! నీముక్కియుగము.

ఇంతియకాదు.

మ. మన పాకర్ష మొకర్పు. హాస్తికరసంస్ఫాలంబులం జెమ్మగి
ల్లిన వాచున్, నవవారిముక్ఛకలపాళీవేష్టితాద్రిస్థలుల్,

జనితానందమయూరనాదచకితోచ్చైర్వల్మికాళీపత
ద్ఘనభోగిస్ఫుటనూత్నరత్నరుచిచిత్రద్యోతదిగ్భాగముల్. ౧౮

ఉ. తుమ్మెదదిమ్మ ప్రపాళులదుమ్మనఁ గప్పవడం, గదంబజా
ల మ్మిట నాపదాగ్రముకుళమ్ముఁ గదల్చుచు, నెమ్మిగుంపు పిం
ఛమ్ములు విప్పి నాట్యములు సల్పఁగఁ జేయుచు, సర్వలోకతా
పమ్ము హరించునీపయర, ప్రాచ్యము సేవ్యము నీకు మిత్రమా!. ౧౯

మారు—(అంతటను జూచి సావేగముగ) మిత్రుఁడా! ప్రియావియుక్తుఁ డయి దిఙ్మూఢుఁ డయినవానికి నీప్రావృడారంభ మున్మాదావతారము గదా?

చ. జలదగభీరగర్జలకు స్వాంతము బెగ్గడిలంగ, ముగ్ధనా
రులు దమయంత గుబ్బలను గ్రుచ్చి కవుంగిటఁ జేర్చుకాముకుల్
బలుమద మొందువేళఁ, బ్రచలాకులకేకల నార్చుచున్ మయూ
డలుకను గూరుకొరునఁ, బ్రియారహితుండు మనంగఁడెటుల్? ౨౦

చ. జలదసమీపలోలముల సారసపక్షుల నింగి నార్చుచున్,
గలఁచుచుఁ జాతకుల్ దనియఁగా మిగు లావడగండ్లధారలన్,
బలియుచు వెల్లచెక్కుటను బాణి గదించువియోగిజనం
బులనిడుప్రావృలన్, మలయుపూర్వమరుత్తుల కోర్వ వచ్చునే? ౨౧

(ఆకాశమును జూచి సకరుణముగా) హా! ప్రియురాలా!

ఉ. కాంచనకర్ణికారరుచిఁ గాదనఁ జాలెడునీదుమైజిగిం,
జంచలనేత్ర! యొక్కపరి చక్కఁగఁ జూపఁగ రాదె? మల్లికా!
మించినకాంతిగర్వమున మిన్నున నిట్టటు సంచరించుని
మించులు, మోము వాంచుకొని మేఘములం ద్యజియించి పాఱఁగన్. ౨౨

(ముందు చూచి)

చ. అళులు కదంబకుట్మలములం దవె; (సకరుణముగా) హా! చికురంబులార!
(వేఱొకవంకఁ జూచి) వె
న్నెలపులుఁగుల్ వనాళి హావణిల్లెడు; (కన్నీటితో) హా! కనులార! (వేఱు
వలనఁ జూచి) యెల్లచో
వలరెసుఁ దావిమాలతులు; (శోకముతో) హా! దరహాసము! (ఒండుచోఁ
గాంచి) శాద్వలంబులం
దళమెడు నింద్రగోపములు; హా! విలసన్మధురోష్ఠబింబమా!. ౨౩

(మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు.)

కలకం—(సకరుణముగా) ఛీ! కృతాంత! కేవల మింతనిష్ఠురుఁడ వయితివేమి? (కన్నీళ్లతో) హా! యెంతకష్టము!

తే. ఇప్పుడును శతధా వ్రయ్యలేమి? మనస! । వజ్రసారమ! నేనెపో బహుకష్టినుఁడ;
మోహముకళద్దృశము మిత్రుముఖకమలముఁ। గనియు నెప్పటియట్టులమనుచునుంటి.

కటకటా! జలధరారంభమును వర్ణించుమ దుర్మార్గుఁడను నేనే దీనికిఁ గారణమయితిని.
(ఆకాశమును జూచి)

క. నిరద! నిరద! మారుత! । మారుత! హా! మన్మథుండ! మన్మథుఁడా! జో
హా రిడి మీ కందఱకును । గోరుదు నేఁ బ్రాణభిక్షఁ గూర్మిసఖునకున్. ౨౫

మారు—(తెలివిఁబొందుచున్నాఁడు.)

కల—(ఉచ్ఛ్వాసముతో)

ఆ. ఆలకించి నామప్రార్థన. మేతెంచి । పేరిసామ్యమునవో మారుతుండు
స్నేహరసము జల్లఁ జిలికి, చైతన్యంబు । మరలఁ గలుగఁజేసె మారుతునకు.

మారు—(ఉన్మాదముతో)

శా. కానన్ రమ్యమి దేప్రదేశమొకొ! తద్గాత్రివోన్నితంబంబె కా;
నే నెవ్వాఁడనొ బాష్పకీర్ణముఖుఁడన్? నే మారుతుండం గదా!
పూనం గారణ మేమొ బాష్ప? మెదొ సంభూతంబు దుఃఖం; బదే
మీ? నాప్రేయసిఁ గోలుపోయితిఁ గదా! యేణీదృశన్ మల్లికన్. ౨౬

కల—(సావేగముగా) ఏమిది? యున్మాదమువలె నున్నది

మారు—ఇప్పు డీవనమందే వెదకెదను (సత్వరముగా లేచి పఱచుచున్నాఁడు)

కల—నిజముగా నే మారుతుఁ డున్మాదకాలసర్పముచేత దష్టుఁ డయినాఁడు. కఠినుఁడా! కలకంఠుఁడా! యింకను నీవు బ్రదికి యున్నావేమిరా?

మారు—(అంతటను జూచి) కటకటా! సర్వతోరమణీయము లగునీప్రదేశముల యందు మందుగా నెందు వెదకుదును? (చేతితోఁ జూపుచు) రక్తకదంబగుచ్ఛ లాంఛనము లగునీ కచ్ఛములయందా మెయునికి యసంభావ్యమే.

తే. ఇచట నీకొండజాల్దరియును కతిన్నె । నంచనడలను బ్రియ సంచరించు నేని,
జఘనభారాలసలీలచరణచంక్ర । మణభవము వింతు మంజీరరణిత మేను. ౨౭

కల—అయ్యో! ఉన్మాదము పరమావధి నారోహించినది తథావిధ మయిన యామె నాశమును మఱచిపోయి వెదుక సాగుచున్నాఁడు కాని. నేను నితని ననుసరించెదను.

మార—(చెవియొగ్గి సంతోషముతో) మిత్రుఁడా! పరాకు గాక కుడిదిక్కున చెవి యొగ్గుము.

చ. వనగజదానసంగతి సువాసన లీనుతరంగపంక్తి తే
చినతరుపాళి మాటువడి, చెంగటఁ దోఁచుమడుంగుపెద్దరికన్
వినియెద, గోటితోఁ జెనకువీణియతీవియపంచమస్వరం
బనఁదగు నస్ఫుటాక్షరము హాయిగ నా కలకంఠివాక్యమున్.

(ఉపాలంభముతో)

తే. తలఁప నతిఘోరశోకదీనులను మఱ్ఱఁ, । జెలుల సాశ్రుకృత ప్రలాపలను విడిచి,
తామరసకోమలాంఘ్రి నాతరుణి యెట్లు । గిరితటంబున జరియించు హరిణియట్లు?

కల—(తనలో) అయ్యో! వయస్యుఁడు కోకిలాస్వరమును విని భ్రమపడుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) ఇది మల్లికాసల్లాపము కాదు.

క. పండినజంబూఫలముల । దుండమునం గొఱుకుపికవధూవుసహు విది, మి
త్రుండ! సఖివాక్కు గా; ది । ట్టుండు నె యది? దానఁ దేని లుట్టుం గాదే. 3౧

మార—(విషాదముతో) ఏమి? యిది పికవధూకూజితమా? (మరలఁ జెవి యొగ్గి) ఔరా! సాదృశ్యరాహిత్యము స్పష్ట మగుచున్నను, నావీనులు భ్రాంతి నొందుచున్నవి.

క. రా లయినను గరఁగింపఁగఁ, । జాలుటఁ బ్రత్యక్షరమును శ్రవణామృత మౌ
నాలలనయనిందితమధు । రాలాపం, బేల నాకు నతిపరుష మగున్? 3౨

(నిట్టూర్పుతో) ప్రియతమావృత్తాంతము నే నెవరిముఖమునఁ దెలిసికోఁగలను? (చూచి కౌతుకముతో)

ఆ. మేనితళ్కు లెసఁగ మీలు మిట్టఁ, జలించు । చిఱుతరఁగచాలు చెన్నుమీఱ
వళులు నెసర, నిదిగో వనదేవతావగా । హాప్రపూత మమల మయినహ్రదము.

దీని నిప్పు డడిగెదను. (సమీపించి)

ఆ. నీజలంబులందు నిమ్ననాభిహ్రద । దానమాడ దిగెనో నా చెలంత?
యామె చెలువుఁగనులు హ్రదమ! నీయలలలో । నీఁతలాడ్చెఁ జుమ్ము లాఁతిమీల.

(చెవియొగ్గి) ఏమీ? బదులు వలుకక యూరకున్నది. స్నానమాడ దిగి, లోఁతునీళ్లలో మునిఁగిపోయి యుండును. ఆయప్రియమును జెప్పఁ జాలక మిన్నకున్నదని తలఁచెదను. (చూచి సావేగముగ) మిత్రుఁడా! అయ్యో! యెంతప్రమాదము! ప్రేయసి నిజముగానే నీళ్ళలో మునిఁగిపోయినది. అది మనకుఁ దెలుపుచు నున్నది.

చ. మును ప్రియబోణి కానుకగఁ బుచ్చినమాల గ్రహించి, యామె కే
వనిచినమౌక్తికంపుసరిహారము, తత్కఠినోరునిస్తుల
స్తనయుగళిన్ స్మరామయరుజాపరిపాండుర మైనదానఁ, దా
వనికముఁ దాల్చి సౌఖ్యపడినట్టి దయో! ప్రియ చిమ్మె నింగికిన్. ౩౫

(మరలఁ జూచి ససంభ్రమముగా) మిత్రుఁడా! మునిఁగిపో లేదు. ఇప్పుడు మునుఁగుచున్నది.

తే. ఇందుబింబనికోధి, మహేంద్రనీల । రమ్యతాచౌర్యచణచికురప్రపంచ
మకట! యాకంఠమగ్న దేహాయగుమగువ । యాననము చూపుజలకంపమానమదిగో.

(బిగ్గఱగా) ప్రియురాలా! భయపడకు. ఇదిగో! నేను బయికిఁ దీసెదను

కల—(తనలో) అయ్యో! ప్రియవయస్యుఁ, డంతటను సదృశవస్తువులయందు భ్రాంతి నొందుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) సఖుఁడా! నీ వాకర్ణాంతవిశాలనేత్రుఁడవు గదా? ఏమి? యీ భ్రాంతి?

మారు—ఇదియు భ్రాంతియే—(పరిశీలించి - విషాదముతో)

ఉ. హారము గాదు, మానసవిహారముకై దివిఁ బాఱెడుం బ్రవా
ళారుణచంచుపాదముల నంచలబారిది; చంచరీకముల్
తో రొదసేయ, వీచికల లోలతఁ గాంచునవాబ్జ మిద్దియున్;
నీరదనీలకుంతలము నెచ్చెలిముద్దుమొగంబు గాదుసూ. ౩౬

కాబట్టి వేఱొకచోఁ జూచెదను. (నడిచి సంతోషముతో) ప్రథమజలధరధారాసేకోచ్ఛ్వసితసురభికటకస్థలాలంకార మయినతమాలతరువుమూలమందు—

క మదముకుళదసాంగం బయి । యిదిగో! మధుపింగలాక్షు మేనుఁగు, కరముం
రదమున నిడి, ఝరిరొదఁ ద్రుటి । గదలని చెవి వినుచు నద్రిగతిఁ గనుపట్టున్.

దీని నడిగెదను (సమీపించి)

క. గిరిగవులనో, వనభువులనో, । ఝరినదులనో, యస్మదీయజాయ, కటకటా!
కరివలె నడలు చెటనేఁ । గరివర! నీకనులఁబడెనో కరుణం జెపుమా. ౩౭

(సంతోషముతో) ఇది క్షణస్తంభితకర్ణతాళ మయి నావచనమును సాదరముగా వినుచున్నది. మఱియు నంతట నట్టువపిట్టలు తాండవింప, సలుమువలె గభీరమయినగర్జితంబున నాకుఁ బ్రతివచనము గూడ నిచ్చుచున్నది (సవినయముగా) గజరాజా! యేమనుచున్నావు? ఆమెలక్షణము లెట్టివనియా?

మ. స్తనముల్ త్వత్పృథుకుంభబంధులు; నడల్ త్వద్యానతుల్యంబు, లో
యనఁగా! తుండసమానముల్ తొడలు, లే దంతైనఁ గాఁకల్య; హా
యన! సాన్నం మెఱుఁ గెక్కుమేల్పసిఁడిడాలద్దంపుఁ జెక్కుల్, వి
చినవాఁటన్ మొలకెత్తుదంతపురుచిం జెన్నారు నేఁ డింకికిన్. ౪౦

(విమర్శించి విషాదముతో) ఏమీ? కనులు మూసికొని నాప్రార్థనమున కూరకున్నది. ఔరా! గజనిమీలిత మన నిట్టిదియే? (నిర్వేదముతో) హా! ఖలజనము దుర్లలితముగదా?

ఆ. అర్థిసంప్రయుక్త మైనయీప్రణయవాక్యంబు వినఁడు; మర్మదాంధుఁడితఁడు;
చివర కన్ను లెట్టొ చెవి వేసికొన్నఁ, దా । నొసఁగు నేత్రమీలనోత్తరంబు

కాఁబట్టి మఱియొకరిని ప్రార్థించెదను (ఒకడుగు వేసి) ఇదిగో! స్పష్టముగాఁ దన యపరాధమును జూచి ప్రణయకోపమునఁ జేరరానిదిగా నున్నప్రేయసిని, ఖిన్నమతియయి మఱియొక గున్న యేనుఁ గనుసరించుచున్నది. (చిఱునవ్వుతో) ఇది.

ఉ. మానవకాత్మయై, ప్రియుఁడు మన్కున మాటికి నియ్య, నందుకో
దానవసల్లకీకిసలయంబులఁ; గుంభము లంటఁ బోవ, హ
స్తానఁ గరంబు నీక్కడ్తి విదల్చును; బల్మిన గోఁకనీక క,
న్నానసముక్ మరల్చుకొను; హస్తిని యొల్లదు లాలనంబులన్. ౪౧

కాఁబట్టి యిక్కడ నాప్రార్థనశ్రమ మనుచితము. (మఱియొకవంకఁ జూచి) ఇదిగోఁ! దనచంచలనేత్రప్రభచేత దిఙ్ముఖముల నిందీవరంబు లుత్పత్తిల్లంజేయు హరిణీబృంద మిక్కడ నిలుచున్నది కాఁబట్టి దీనియం దొకదాని నడిగెదను. స్త్రీలవృత్తాంతము స్త్రీలకే విశేషముగాఁ దెలియఁగలదు. (చూచి) తనగుంపు చెదరిపోవుమన్నను, నాప్రార్థనమును వినుటకయి తాను మాత్రము కదలకున్నది. అదికాదు.

ఆ. మెడను వెనుమఱలించి మిగులఁ బ్రేమను దన । వానిఁ జూచుచుండ జింక, పఱవఁ
జాల కగిరి కూలు పాలకందుని గాంచు, । నదిగో! స్వర్గమాద్రి హరిణి నిలుచు.

(విమర్శించి) కాతరస్నిగ్ధ మయినదీనిచూపు పతిలోభితముగా నున్నది. ఇక్కడి పర్వతకందరలతామందిరములన్నియుం జెందేని యుండి, నాపద్మలాక్షి దీనికి విద్యఁ గఱపెను నని తలంచెదను. (నిశ్చయించుకొని)

ఆ. విపినహారిణులకును బెదరుఁజూపులు నేర్పఁ । బోలు నాదుమల్లి కౌలతాంగి;
లోకమందు శిష్యలోకగుణము గాంచి, । గురునిగుణము దెలిసికొంద్రు బుధులు

దీని నడిగెదను. (కొంచెము సమీపించి)

క. నాచంచలాక్షి, హారిణీ! । యేచాడ్పు నలంకరించె నెఱుఁగింపు తెరఁగా?
మీచకితనయనచాతురి । కాచార్యక మొనరిచినది యామెయె కాదా?. ౪౫

ఏమీ యుత్తర మీయక యే పిల్లలతో వెడలి పోవుచున్నది? దీని కీయనాదరణమున కేమి కారణము? నాప్రియురాలితోడి సంఘర్షమా? (సపితర్కముగా.)

క. లోలాక్షినయనచాతురిఁ । జాలఁ గఱచి హరిణు లేల స్పర్ధ వహించెన్?
(విమర్శించి నిశ్చయించుకొని)
బాలాముఖరిపుఁ, దత్కులపాళి । భజింపఁగద విధునిఁ; మర్మము దెలిసెన్. ౪౬

వీనిని నిందించెదను. ఓహరిణవంశ్యులారా! మల్లికాలోచనసౌభాగ్యసర్వస్వహారిణుల మయితి మని మీరు గర్వపడకుండుఁడు.

తే. కలచితిరి కాంతవలనను గాత్రరత్వ । పక్ష్మలతలును, స్నిగ్ధభావము, విపులత
యనువిశేషంబు లొకకొన్ని; యయిన నేం । వెరవు లేనివి సుండి తద్విభ్రమములు.

కల—(సకరుణముగా) అయ్యో! మిత్రుఁ డున్మాదముతుది మెట్టు నధిష్ఠించి యున్నవాఁడు. తిర్యగ్జంతువులను గూడఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడు. అచేతనములతోఁ గూడ మాటలాడుచున్నాఁడు. అయ్యో! నాకు మాతులునియాశ యింత వఱకే. ఛీ! నాజీవితము. ప్రియసుహృదుఁ డిట్టియవస్థ నుండఁగఁ దాను సహింపకున్నది. (సోపాలంభముగా)

చ. అవునవౌ యేని కీవు పరమాప్తము ప్రాణముకంటె, నట్టి నీ
కెంఁ దగు నీను నెక్కుఁ దగునిట్టుఁడు; హా! యతఁ డీవినంబునన్
మిపుల విలాపముల్ మతి భ్రమించి యొనర్చుచ నుండఁ జూచుచున్,
జివురక యెంతకాలము వసించెదవే యిటు మూఢజీవమా! ౪౭

(మాతులునిఁ జూచి) హా! చూడ నాకు జాలి యగుచున్నది.

చ. అడవిమృగాలవెంటఁ బడి యాచన సేయఁగ, నవ్వి యేమియున్
నుడువమి నుత్తరంబుల, ననూనవిషాదత వెచ్చనూర్చుచున్,
బడుగయి శోకతాపములపాలయి, కన్నులఁ గాఱునీరునం
దడిసినమోముతో నకట! దైన్యమునం జెలికాఁడు త్రిమ్మరున్. ౪౮

(ఆక్రందముతో నాకాశమున)

తే. మల్లికా! యేల చెలి! దయ మాలి? తకట! । మునుపు వికసితమంథరముగ్ధమధుర
హైనిచూపు, లటు లబ్జముఁదుఁ బోలె । వ్రాలుమోమిప్డు కను, బాష్పవారిభరము.

పురూ—అయ్యో! ఏమి చేయుదును? ప్రియతమురాలివృత్తాంతము దెలుపువా రెవ్వరును గానఁబడరే. (ధైర్యముతో) కాని. మరల వెదకెదను. అనిర్వేదమే శ్రేయస్సునకుఁ బరమహేతు వని వినఁబడుచున్నదిగదా! (ముందడుగు వేసి కౌతుకముతో)

చ. జలజలమంచుఁ దొట్రిలుచు, జాంబవకుంజములందుఁ బాఱుపే
రలలగభీరసింధువుటులన్ ముదితద్విజగానహృద్యలన్,
గలితమనోజతాపశిఖిఁ గ్రాఁగెడుకన్నడపుంబడంతిచె
క్కిళులను బోలుపాండురుచి గేదఁగిఱేకు లవె విచ్చు మెచ్చుగన్. ౫౧

(సాభిప్రాయముగా)

చ. అమలిన మైనశుభ్రరుచి నప్పుడె విచ్చిన కేతకీలతాం
తములఁ గాన నేను, ఖేలనవిధాప్రచలన్మృగనేత్రభంగి మై,
తమి నటు నన్ను మున్ననితామరసాక్షి విలాసభాని నే
త్రముఁ దలఁపించు నత్తఱిని, భ్రాంతవిలోలవిశాలతారమున్. ౫౨

కాఁబట్టి విశిష్టగంధప్రియు మయినయీభృంగరాజమును నే నడిగెదను. (ఎదుట నిలఁబడి)

క. తిరిగెదు వని, నెటనే మధు। కర! నామదిరాక్షి నీకుఁ గానంబడెనా?
ధర నున్నఁ, బారిజాతపుఁ। బరిమళ మీవొందు దామెంపదనము పోఁకన్. ౫౩

ఏమిది? నన్నాదరింపక గర్వముతో గానము చేయుచున్నది. కాని. ప్రియురాలి కడకంటిచూపును స్మరింపఁజేయు దీనియెడల నే నసూయపడను. (ఒకడుగు వేసి) ఇదిగో! నిక్కడ నిరక్తకదంబమునఁ బూలగుత్తులు వికసించియున్నను వెఱ్ఱోరక డీకొదమతుమ్మెద, చిగురాకుమీఁద శయనించిన దేమి చెప్పుమా! (పరిశీలించి సానుకంపముగా)

ఉ. ధారగ జాఱుచున్న సవిసంబున, సానము తేనె, మంజుఘుం
కార మొనర్ప, దల్లబలఁగంబులతోడను గూడి మాడకన్,
మారుతనీత మైనకుసుమంబులతావికి మోద మొంద, దా
రా! రమణీవియోగజనితార్తిభరంబున నిమిలిందమున్. ౫౪

దీనిని నే నడుగను (పరిశీలించి సంతోషముతో) చేరువ నున్నకదళీకుసుమము నుండి విరహపీడితాంగి యయి యీభృంగి రాఁగా నే—

తే. దయితఁ బ్రత్యాగతను సుప్రాణయు మనస్వి। భ్రమరరాజము గని, యనర్గళపుఁ బ్రేమ
మునను గౌఁగిటఁ జేరుచు ముద్దులాడు। గాన మొనరించు హర్షించుఁగను మతిమతిం.

ఇది చూచి నిన్నటి కేయిటి వృత్తాంతమును నేను స్మరించుచున్నాను ఆసమయమున—

ఆ. తలిరుసెజ్జ నత్తమిలిననాకడ కిట్లె। హంసయాన వచ్చె; నయిన నేమి?
(మరలఁ దలంచుకొని యాక్రందనముతో)
అయ్యో! తత్క్షణంబ యామెకిందీవర। ములను బోలు కనులు మూఁత వడియె.

కం—అయ్యో! యింతదనుక నున్మాదతిరోహిత మయినపూర్వసంస్కారము సదృశసందర్శనమువలన మరల నుద్బుద్ధ మగుచున్నది.

మారు—ఛీ! నాప్రమాదము. నేనున్మత్తుఁడ నయి, తాదృశవృత్తాంతనిష్ఠుర భావమును మఱచి యడవిలోఁ దిరుగుచుఁ గాలక్షేపము చేయుచున్నాను. (ఆకాశముఁ జూచి) హా! ప్రియురాలా! మల్లికా! నన్ను విడిచి నీవొక్కతె వెట్లు స్వర్గ మారోహించితివి?

చ. అమరనదీతటంబున విహారము నిద్దఱముం బొనర్త మో
సమదగజేంద్రయాన! నిముసం బడుగల్ మెలమెల్ల వేయుమా;
విమలము లైనపేరలఁ వెన్కకు ముందఱ కూఁగునట్టి వా
కమలజాతేరివార్యములు గాంచుత నిగమప్రకాంముల్. ౫౩

అక్కడ

చ. ప్రవిమలజాహ్నవీకనకపంకజగంధిజలావగాహులై,
ప్రవదమరద్రుపుష్పమకరందముతావిని గుప్పవన్, శచీ
కువలయలోచనాకుటిలకుంతలముల్ చలియింప వీచుస్వః
పవనకిశోరముల్, సుముఖి! స్వాగత మిచ్చి నినున్ భజించుతన్. ౫౪

(సవితర్కముగా) ఆహా! విశిష్టగుణము గలుగుట గూడ నొక్కొక్కయెడ ననిష్టావాప్తికి కారణ మగుచుండునుగదా! (ఆకాశమున) ఓమల్లికా! నందనవనోప కంఠసంచారము చేయు నిన్నుఁ గూర్చి నే నించుక వచించెదను.

ఉ. సుందరి! కల్పవృక్షములఁ జూడ జనించెడు కౌతుకంబునన్
నందనసద్వనాంతరమునం బ్రియ! యెత్తకుమీ ముఖాబ్జ; మిం
దిందిరముల్ భవత్సుభినిశ్వసితంబుల మూర్కొనంగ ని
ష్యందిమరందమంజరుల నవ్వలఁ ద్రోచి పయిం బడుం జుమీ. ౫౫

కల—ఇది మఱియొకమాదిరియున్మాదము.

మారు—ప్రియురాలా! పూర్వము చూచి యుండని ప్రదేశమందు నొంటరిదాన, నే నెట్లు నీ కొఱకుఁ బ్రతీక్షింపఁగల నని నీమనస్సున ఖేద మొందఁ దగదు.

చ. మొగము మరల్చి, మాటికిని ముద్దియ! నీవు మదాగమోచితం
బగుపథమందుఁ గన్నులిడి, యంబుధికన్యవలెన్ నిలంబడన్,
మిగుల వెలుంగుఁ బ్రేముడియు నెమ్మొగలం బొదలన్, సురాంగనల్
తెగ లయి నిన్ను మేష మగుదృష్టుల నిగ్గనుఁగొందు రందఱున్. ౬౦

చ. చెలి! యెటనుండి వచ్చితివి? చెప్పుము యెవ్వనికొంత వీవు? లో
నలుకకు; నీకుఁ గేళిసఖు లందఱమున్; సయిదోము లైనయా
నెలవునకల్పవృక్షముల నెయ్యమునన్ గన వచ్చినట్టి శ్రీ
లలనవో? యైన, మమ్మును దలంపు సహోదరు లంచు నంద్రు నిన్.

పెక్కు లేల? ఇవి మొదలుగా మరలమరలఁ గౌతుకమున వారు నిన్నడుగుచుండఁగా, లజ్జచే నీవు గద్గదస్వరమున నించుక పలుకఁ బోవుచున్నంతలో, వేగముగా నేను వచ్చి కలసికొని, వారికిఁ జక్కఁగఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెదను. (అంతటను జూచి సంభ్రమముతో) భూపృష్ఠమాత్రగోచర మయినయీదేహమును నే నెట్లు విడిచి ప్రియతమురాలిసమీపమునకుఁ బోఁగలను.

కల—(సాశంకముగా) అయ్యో! హతవిధీ! యేమి యీయారంభము? నీయాలోచన మేమి? ఈయున్మాదము నెట్లుగాఁ బరిణమింపఁజేసెదవు? (అంజలిబంధముతో) భగవానుఁడా! కుసుమధన్వుఁడ! వెండియుఁ దొంటియున్మాదమునకే మరలింపుము. అట్లయిన వనివని నన్వేషించుఁగాని, ప్రియవయస్యుఁ డీమాదిరియున్మత్తప్రలాపముల నారంభింపకుండును.

మారు—(చెవి యొగ్గి సంతోషముతో) అహో! యితదనకఁ బ్రియతమురాలిని బాసి బ్రదికి యున్నందుకు నాయందుఁ గోపగించి దేవుఁడు మకరకేతనుఁడే నాకనుకూలుఁ డయి ప్రవర్తించుచున్నాఁడు. ఇదిగో! నిశీఁడు.—

తే. గొనయమారోపణమొనర్చి గనయమందు।మాటి కౌస్ఫాలమూ సల్పుమగఁడువిల్లు;
దెసల మార్మ్రోఁత లెసఁగంగఁదీవ్రమగుచుఁ।గర్గములఁ బడుఁదారటంకారమిపుడు.

కల—అయ్యో! మధుకరఝుంకారమును మార్వీటంకార మనుకొనుచున్నాఁడు.

మారు—ఈయనను నేను ద్వరపెట్టెదను. (ప్రార్థనముతో)

ఉ. ఏనిట నేఁ దమోఘ మని యెంతువొ, చక్కఁ బరీక్షఁజేసి నా
పై నది యేసి, వేగముగఁ బ్రాణము లైదిటి నొక్కసారిగా
స్థానములం దృజించునటు సల్పఁగదయ్య దయామయుండ! యో
నూన శరుండ; కూరుపరు శూరు అలం గిసుమాలు పింగిణీ. ౬౩

(స్మరణ మభినయించి) అయ్యో! లోకాంతరమును బొందుచున్న నేను బ్రియ మిత్రుఁ డయినకలహంసునిఁ గౌఁగిలించుకొని చెప్పిపో వలదా? హా! సఖా! కలహంస! నన్ను విడిచి యెటఁ బోయితివి?

కల—(బాష్పముతో)

ఉ. తావక పాదపార్శ్వమును దాఁటి యెటుం జన నేను; మిత్రమా!

మారు—(అది వినకయే) శాకడపటిమాట యిది యాలకింపుము (అని వెంటనే మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు.)

కల—(సత్వరముగా దగ్గఱి)

ఉ. క్రేవని యుంటె; వాక్యము ముగింపు; సగం బనియూరకుంటివే?

(విమర్శించి సావేగముగా)

ఉ. ఈవె గదయ్య చెల్మి గణియింపక తెంపున వేఱు చేసి న,
న్నీవసుధం దృజించి దివి కేగ తకొండమునందు మిత్రమా! ౬౪

(అని పట్టుకొని) హా! ప్రియవయస్యా! మారుతా! యశరణ్యుని నన్నుఁ గాదుము. హా! మకరాంకుఁడా! నృశంసుఁడా! నన్నతఁ డట్లు ప్రార్థించెనుగదా! యని వయస్యుని ప్రాణము హరించితివా? ఓచోరుఁడా! నీవలె నీబాణములును గావ రాకున్నవే. అవి యలక్షితపతనము లగుచునే శరీరులను మరణము నొందించుచున్నవి. (శీతలోపచారములు గావించుచుఁ బరిశీలించి చూచి) అయ్యో! మందభాగ్యుఁడను నేను జచ్చితిని. ఇప్పటికి నివ్వాదనము నిర్వికారమే. (కన్నీళ్లతో)

తే. అక్కట! యరాళకుంతలం బత్యుదార। భాషితంబు సితాంబుజపత్రదీర్ఘ
నేత్రమును బూర్ణిమాచంద్రనిభముమంద। హాసయుత,మా మొగం బెయీ యాననంబు.

(ఎంటటను జూచి) హా! భూధరనితంబవనవాసిను లగువనదేవతలారా! రక్షింపుఁడు. రక్షింపుఁడు.

తే. లలితకిలికించితస్మితాదు లగుముగ్ధ। మల్లికావిభ్రమంబుల నల్లనిలకు
విడిచె భువిఁ గలకంఠజీవితనిబంధ। నము, సమస్తభువనమంగళ మగుజనము. [illegible]

సఖా! మారుతా! స్వర్గస్థుఁడ వయిననీవు నాకొఱకుఁ జిరకాలము ప్రతీక్షింప నక్కఱలేదు.

తే. అలసింపను నే లవ మైన సఖుఁడ! । నీదుపృథగవస్థితిచెంగ నే నెఱుఁగుదు;
స్వర్గమున నున్న, మల్లిక సరస నున్న, । నొద్ద లేకున్నఁ గలఁచదుఁ, డోర్వఁగలనె!

అమరలోకాలంకారభూతు అయినమీయిరువురకు నావలనఁ గూడఁ గొంత ప్రయోజన మున్నది.

చ. కురులను దాలుపన్, సరులు గ్రుత్తుక గల్పనగాలిపూల; న
త్తరులయివుల్లఁ గేళిమృదుతల్పము నింపెసఁగన్ రచింపుదున్;
సురనదిపైఁడితామరలనూత్నదళమ్ములు ద్రుంచి తెచ్చి, తె
మ్మెర మెలమెల్లనన్ గొమరు మీనుల సోఁకఁగ వీతు నే; సఖా! ౭౨

(స్నేహముతోఁ గౌఁగిలించుకొని) మారుతా! హా!

చ. వికటమణీకవాటసమవిభ్రమమున్, మనసార మామకాం
గకముల సారె కేను బిగికౌఁగిటఁ జేర్చను నీదువక్షమున్;
ప్రకటము గాఁగ నీకు ననురాగము మల్లిక యిడ్డయామెక
ల్పకసుమదామపుంబరిమళం బెవఁ డాయుదు దీన నిప్పుడున్. ౭౩

హా! జగన్నయనచంద్ర! హా! గౌరీప్రసాదలబ్ధ! హా! కులతంతూ! హా! కలకంఠజీవిత! హా! మల్లికావిలాసప్రబంధలాలితా! (అవిశదవర్ణముగా విలపించుచు మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు) (తరువాత సబాష్పవదనలయి నవమాలికయు, రమయంతికయుఁ, గాళిందియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

అందఱు—హా! సఖీజనమును బ్రాణసమానముగాఁ జూచుదానా! మల్లికా! మాకుఁ బ్రతివచన మిమ్ము. వికసమానచంపకదళపరిమళరమణీయ మయి వనితలకుఁ గూడ మన్మథవికారమును గలిగించుభవదీయతాదృశతనుయష్టి యెట్టిదైవదుర్విపాకమునకు లోనయ్యెనే? హా! నహాభాగ! మారుతి! నీవు గూడ మల్లికావియోగ మెట్లు సహించుచున్నాఁడవు! ఆమెనిమిత్తము కంఠచ్ఛేదసాహసమునకుఁగూడఁ గృతసన్నాహుఁడ వయితివిగదా!

నవ—అయ్యో! నవమాలికతోడిక్షణవిరహ మయినను సహింప లేనిదానవుగదా! నన్నెట్టు లుపేక్షించితివి? నవమాలికకేమి? భవదీయజీవితనిబంధనమునకయి వివిధప్రకారముల వెలుఁగెత్తి కరుణాక్రందముఁ డగుచున్నమారుతున కేనియు దర్శన మిమ్ము.

ఉ. పున్నమచందమామరుచిఁ బోల్చి. దరస్మితరోచి సార్ద్రమై,
కన్నులవిల్తునద్దములకైవడిచెక్కులతళ్లుఁబాటు, చె
ల్వొప్పు నిజరాగసంపద, నవాంగవిలాసముతోం దనర్చునీ
ప్రసన్ననిమోము, లోఁ దలఁప, బగ్గున మండు మనం బయో సఖీ! ౨౦

(ఆకాశమువైపు చూచి) సఖురాలా! నిన్నుఁ బాసి క్షణ మయిన భూలోకమున నవమాలిక వర్తించు నని తలంపకుము. ఈనిముసమున నే నన్ను నిపార్శ్వమున నున్నదానినిగాఁ జూచుకొమ్ము. అప్సరసలనడుమఁ బరిజనరహిత వయి నీ వెట్లుండఁ గలవు?

కాళింది—హా! సఖీ! క్షణమాత్రములో నే స్మర్తవ్య నయి పోయితివిగదా! హా! భగవతీ! నీవు గూడ మల్లిక నే యను గమించితి వని తలంచెదను. హా! మహాభాగ! మారుత! కలకంఠమాత్రసహాయుఁడ వయి నీవు గూడ నెటఁ బోయితివి?

రమ—అయ్యో! మందభాగినీ! రమయంతికా! నీసంగమమే యీసర్వానర్థములకు మూల మయ్యెను. దేని కేది ప్రథమభావి దాని కది కారణ మని విందుముగదా!

కాళిం—సఖులారా! మహాభాగు నయిన నీకాననమున నన్వేషింతము.

అందఱు—హా! మహాభాగా! నీ వయిన దర్శన మిమ్ము. (సమీపించుచున్నారు. మారుతకలకంఠులను జూచి సంభ్రమముతో నేడ్చుచు) అయ్యో! దంభోళిఖండితములయిన కల్పవృక్షములవలె వీ రిరువురు నేలఁ గూలి యున్నారే!. (రొమ్ములు మోఁదుకొనుచు నేలఁ బడుచున్నారు) తరువాత నవమాలికాకాళిందులు మారుతకలకంఠులఁ బట్టుకొని) సఖీ! సఖీ! రమయంతికా! వీరు మూర్ఛితులే యయినారు. కొంగ్రొత్తజలధరవారికణతారకిత మయినయీలతాపల్లవపింఛమున విసరుము.

రమ—(కన్నీటితో విసరుచున్నది)

కల—(తెలివి నొంది విషాదముతో) ఛీ! వయస్యునిఁ గలసికొనక నేను మరలి వచ్చితిని. (చూచి తనలో) అయ్యో! వీరు గూడ వచ్చినారే. (ప్రకాశముగ) హా! సఖీ! నవమాలికా! హా! సఖీ! కాళిందీ! మారుతునియవస్థను జూడుఁడీ. ఇతఁడు.

క. అగపడుమృగముల ఖగముల । నగముల నడుగుచు, వనంబునం దిరుగుచు, నె
వ్వగ మల్లిక నెటఁ గానక । మిగుల నలసి, మిత్రుఁ డత్తమిల్లెఁ జెల్లా. ౨౧

(రమయంతికను జూచి) ముద్దరాలీమెయు లజ్జాశోకపరవశ యయి నిశ్శబ్దముగ నేడ్చుచున్నది. (నిర్వేదముతో)

క. కావరుఁ డగునంతకుచే । రావడి పడుచున్న నన్ను, దమయంతీ హా!
దానవుని దగ్గ మగుతరుఁ । దీవియవలె నెనసి, యీగతిని శోషిల్లన్. ౭౭

(మారుతునిఁ జూచి) అహా! వయస్యునివదనము నిర్వికారముగానే కనుపట్టుచున్నది. (సత్వరముగ లేచి) వయస్యా! యిదిగో! నేను వచ్చుచున్నాను. (పరిక్రమించి క్రిందుచూచి) ఈగిరినితంబప్రపాత మనయన్యగామ్యతలముగా నున్నది.

తే. ఎగుడుదిగుడయి పెద పెద్దరాలగుటను । బోలుగండోపలములసమూహ మున్న
యిచటి యీకొండచరి సెలయేటిలోడఁ । గూడ నుతికి వేగమ సఖుఁగూడుకొనెద.

(అందఱు సంభ్రమముతో సమీపించి కలకంఠుని వెనుకకుఁ ద్రోసి) ముందుగా మేమే యిందుఁ గూలెదము.

నవ—సఖీ! మల్లికా! మహాభాగ! మారుతా! జన్మాంతరమందుఁ గూడ నేను మీకే పరిచారిక నయ్యెదను. (పడఁబోవుచున్నది.)

కల—(అంతటను జూచి ససంభ్రమాకూతముగా) నవమాలికా! పడకుపడకు. తొల్లిటి యపూర్వసంక్షోభమువలె నున్నది.

ఉ. ఛాదితమేఘుసద్ధరవిసద్రుచిశేషము దృష్టిరోధకం
బై దెసలన్ గ్రసించెను భయానక మద్భుతగోచరంబునై;
యేదిరయొ. తేజమో తమమొ యీయుభయోపహితమ్ప్రకాశమో,
రోదసి దీప్యమానముఁ దిరోహితముం బొనరించెడున్ గదన్. ౭౮

(అష్టమాంకములోని 47 వ పద్యము, కొందలఁ మార్చి, చదువుచున్నాఁడు)

(తరువాత నవమాలిక చేయూఁత గొని శిఖామణీభూషిత యయి మల్లిక ప్రవేశించుచున్నది.)

మల్లి—సఖీ! పడకు. పడకు. (అని నవమాలికను నివారించుచున్నది.)

అందఱు—(హర్షముతోను విస్మయముతోను మల్లికను గాఢాలింగనము చేసికొని గద్గదస్వరముతో) సఖీ! నిజముగా మరల వచ్చితివా?

కల—(హర్షముతో) అదృష్టవశమున దైవముచే ననుగ్రహింపఁ బడితిమి. ఇది మూర్ఛితునకు సంజ్ఞాలాభము; అంధకారపతితున కర్కదర్శనము; అంగారకబళితున కమృతాసారమునగదా!

మల్లి—(కన్నీళ్లతో) సఖులారా! ఆర్యపుత్రుఁ డెక్కడ?

తక్కటివారు—సఖీ! యవిజ్ఞాతతత్త్వంబు నద్భుతతమంబు నయినతాదృశభవదదర్శనంబునం దత్క్షణసంజాతమోహోన్మాదపరవశుం డయి కాననంబుల నందందు నిన్ను వెదకివెదకి యదిగో! వాలతామూలమున మూర్ఛిల్లి మరలం దెలివినొందక పడి యున్నాఁడు.

మల్లి—(కన్నీళ్లతో) హా! ఆర్యపుత్రా! (అందఱితోఁ గూడ సమీపించుచున్నది.)

తక్కటివారు—(కనఁబఱుచుచున్నారు)

మల్లిక—(అవశముగా నున్న మారుతునిఁ జూచి) అయ్యో! యదృష్టహీనురాలను. నేను జచ్చితినిగదా! హా! నాథా! ప్రత్యాగతురాల నయిననన్నుఁ జూడుము. (నఱకఁబడినట్లు క్రిందఁ గూలుచున్నది)

తక్కటివారు—(భూతలము దాఁకకుండఁ జేతులతో నొక్కసారిగాఁ బట్టుకొని) సఖీ! వెఱవకు. వెఱవకు ఈతఁడు కేవలము మూర్ఛితుఁడు. కావున నమృతశీతల మయిననీకరస్పర్శనమున వేగముగాఁ దెలివి నొందింపుము.

మల్లి—(సగద్గదముగా) సఖులారా! వేవేగ మూర్ఛాహార మగుమణిని నాశిఖాబంధమునుండి తీసి యార్యపుత్రునియంగముఁ దాఁకింపుఁడు.

తక్కటివారు—(జనాంతికముగా) మనము మణిని దాఁకింప వలదు. ప్రియసఖీకరస్పర్శమున నే మహాభాగుఁడు దెలివినొందుఁ గాక! (ప్రకాశముగా) సఖీ! యేతాదృశములు వేయిమణు లయిన, నీయునమూర్ఛను దేర్పఁజాలవు కాని రక్తోత్పలకోమల మయిననీకరతలమున మహాభాగునిప్రత్యంగమును నీవు నిమిరితి వేని, తోడనే తెలివి నొందఁ గలఁడు. ఇది యథార్థము.

కల—(సఖురాండ్రవచనము తాను నంగీకరించుచు)

ఆ. పట్టు మంగళములఁ బతిశరీరము; సఖి! । యితని మేనఁ గఠిన మిడకు మణిని;
నీయదర్శనమునఁ బోయె నాతని తెల్వి; । మానిపింప మూర్ఛ మందు నీవె.

మల్లి—(కన్నీళ్లతోను గగుర్పాటుతోను మారుతునిఁ దనయంకమున నిడుకొనుచున్నది.)

తక్కటివారు—(సశీకరము లయినచిగురుటాకులతో వీచుచున్నారు.)

మల్లి—(మారుతునిఁ జూచి) అయ్యో! ఆర్యపుత్రుఁ డిప్పటికిని దెలివి నొందకున్నాఁడు. (కలకంఠునిఁగూర్చి) మహాభాగా! నీవచనమున మిత్రునిఁ దేర్పుము. నీవు పిలిచిన, స్వప్నమం దయిన నీయన మిన్నకుండఁడు గదా!

కల—ఓయి మారుతుఁడా!

క. విను మీ మెపలుకు; నినునుఁ । గనికలకన్నుఁగవను గదలింపు; సబా
ష్పనయనఁ బ్రియుఁగను; మల్లికఁ । గనుచో నిమిషమును దలఁతుగడియగ ననెరో.

నవ—సఖీ! సఖీ! మహాభాగుఁ డెక్కుడుగ మూర్ఛిల్లినాఁడు. కాఁబట్టి క్షణ
మాత్రము కవుఁగిలించుకొమ్ము.

మల్లి—(సిగ్గుతోఁ దనలో) ఆర్యపుత్ర! నీ రందఱయెదుట నన్నేల సిగ్గుపఱిచెదు?
నీపాదములతోడు. ఏ కాంతమునఁ గౌఁగిలించుకొనెదను. లెమ్ము

అందఱు—సఖీ! ప్రియతముఁడు తెలివి నొందిన, నీవు సిగ్గుపడియెదవు. ఇప్పుడే
యొక్క కవుఁగిలింతఁ బ్రసాదింపుము.

మల్లి—(విధిలేక యంగీకరించుచున్నది తనలో) ఆర్యపుత్రా! నిన్నటి ప్రొద్దుట
సారసికాముఖమునఁ బ్రార్థిత మయినపరిరంభ మిప్పు డిచ్చుచున్నాను. (సిగ్గుతో
డను వడఁకుతోడను సపులకముగాఁ గౌఁగిలించుచున్నది.)

మారు—(తెలివినంది తనలో)

తే. సకలగాత్రంబునకు ఘనసారచర్చ । చల్లఁదన మిచ్చినట్టియాస్పర్శమునను
మనమునఁ దలంతు. నేస్వర్గమునకునరిగి । ప్రియతమాలింగితుఁడనటనయితిననుచు.

(కన్నులు దెఱచి మల్లికను జూచి కవుఁగిలింతతోనే లేచి హర్షముతోను గద్గదస్వర
ముతోను) ఓ ప్రేయసీ! మల్లికా! పరలోకగత వయినను నిన్నదృష్టవశమునఁ
గలసికొన్నవాఁడ నయితిని.

ఉ. ఏకత మీవు నాకమున కేగితి, లాఁతివిలాతి; కుల్కితే?
నీకు సురాధిరాజరమణీమణు లైరె వయస్య లందఱుక్కా?
శ్రీకరనందనద్రుమపునీడల వేడుకఁ గ్రీడ లాడితే?
సైకము నే విలంబనము సల్పినదానికిఁ గింకఁ బూనితే? ౩౩

కల—ఇప్పుడు గూడ నితనిహృదయము సోన్మాదశేషమే.

మల్లి—(తనలో) అయ్యో! న న్నార్యపుత్రుఁడు స్వర్గస్థురాలినిగాఁ దలంచు
చున్నాఁడే. (హర్షశోకవివశురా అయి వక్షమునందే హత్తి యున్నది.)

మారు—(చెలికత్తెలఁ జూచి సంతోషముతో) సఖీ! నవమాలికా! సఖి!
కాళిందీ! మీరు గూడ వచ్చితిరిగదా. పుట్టినది మొదలు క్షణమాత్రమును
మల్లిక నెడఁబాయనిమీ రీమెను విడిచి యెట్లుండఁగలరు? (మరల హర్షముతో)

ఓహో! రమయంతికయు సఖుఁడు కలకంఠుఁడుఁ గూడ నిక్కడనే యున్నారే.
సఖీ! రమయంతికా! నీకు స్వాగతము. (ఆనందముతో)

తే. బాంధుబాంధవజనుల నందఱను నేఁడు। గలసికొంటినిగద; పూర్ణకాముఁ డైతి;
నెవనిసన్నిధి నుండరో యిష్టజనులు,। నాక మైనను వానికి నారకంబె. ౩౭

కల—సఖుఁడా! యిది మణికూటశిఖరముగాని నాకము గాదు.

మారు—(హర్షాతిశయముతో నంతటను జూచి) సఖుఁడా! నీ వన్నమాట సత్యమే.

చ. ఇది పృథుధారిణీధరముశృంగము; గాదమరేంద్రుపట్న; మి
య్యది శుభతోయనిర్ఝరము; నాకతరంగిణి గాదు; సాంద్రమై
యొదిగినకాననద్రుమము లియ్యవి; గావలనందనద్రుముల్;
మదిఁ బరికించితిగా, మనము మర్త్యుల మాత్రము; గాము వేలుపుల్. ౩౮

(మల్లికను గౌఁగిలించుకొని) ప్రియురాలా! యిది యేమి?

మల్లి—ఆర్యపుత్ర! నే నట్టు లాపల్లవతల్పమున నతర్కితముగా మూర్ఛ నొందిన దాన నయి, మరలఁ దెలివి నొంది, విదేశమున శిఖామణిభూషిత నయి, భగవతి యుత్సంగమునఁ గాన నయితిని. అప్పు డిది ద్రమిడదేశమున శ్రీకామాక్షీస్థాన మగుకాంచీపుర మని భగవతి నాకుఁ దెలిపినది.

(అందఱును వింతపడుచున్నారు.)

మారు—భగవతి యిప్పు డెక్కడ నున్నది?

మల్లి—పిమ్మటఁ గాంచీపురమునుండి భగవతిని బట్టుకొని వేగముగా నిక్కడకు వచ్చినదాన నయి నిమాలిక కర్పింపఁ బడితిని. భగవతి మరల నాకగపడలేదు.

(మందాకిని ప్రవేశించి చిఱునవ్వుతో)

మందా—వత్సా! యదృష్టవశమున నవిపన్నమనోరథుఁడ వయితివి.

అందఱు—(హర్షవిస్మయములతో లేచి నమస్కరించుచున్నారు.)

మారు—అవాఙ్మనసగోచరప్రభావురాలా! భగవతీ! యీవృత్తాంతము సవిస్తరముగా వినఁ గోరుచున్నాను.

మందా—వత్సా! యీకథ మిగుల విపుల మయినది. కావున నది యిప్పు డనవసరము. విశ్వవసుప్రభృతులును స్కంధావారజనంబును దుఃఖపడుచుందురుగదా! కాఁబట్టి మనము వేగముగా నేగి వారి నూఱడింతము.

కల—ఇది యుక్తముగా నున్నది.

మారు—భగవతీ! నీయిష్టము. కలహంసుఁడా! దారి చూపుము.

కల—ఇటు. ఇటు.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరప్రసాదలబ్ధసరసకవితాధురంధర విజయనగరపురీవరస్థాపితాంధ్ర భారతీతీర్థసారస్వతపరిషద్విచక్షణసమర్పితకవిశేఖరబిరుద వడ్డాది సాధువంశక్షీరనీరాకరరాకాసుధాకర రాచ్చసామాత్యపౌత్ర హారితస గోత్ర పవిత్రగుణకదంబలక్ష్మాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల సూరపరాజప్రధానతనూభవ విబుధవిధేయ సుబ్బారాయ నామధేయాంధ్రీకృత మల్లికామారుత ప్రకరణంబునందు నవమాంకము.

శ్రీరస్తు

శ్రీపరమాత్మనే నమః

ఆంధ్రమల్లికామారుతప్రకరణము

దశమాంకము

(తరువాత వైతాళికుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

వైతా — (హర్షముతోఁ బరిక్రమించుచు నంతటను జూచి) అదృష్టవశమున భగవతీప్రభావప్రత్యుజ్జీవితమల్లికాసఖుఁడు కుమారమారుతుఁడు మరల వచ్చుటచేత నున్మృష్టరథ్యంబు నుచ్చిత్రతోరణంబు నుత్తంభితకేతుజాలంబు నుచ్ఛలితగాణిక్యంబు నుద్ఘుంభితమంగళమృదంగంబు నుద్దామవందిబృందంబు నయి స్కంధావారపదం బఖిలంబు నుత్సవమయంబు గా నున్నది.

ఉ. సాధుభుజంగగాయనులసంగతి శోభిలుచందనాద్రి, వి
ద్యాధరసుందరీస్మితసుధాధవళంబు హిమాచలంబు, నం
భోధు, లినుండు సారెకట మున్గెడుఁ దేలెడు, నవ్వి, మేర లా
ఘధర, సర్వదృక్కువలయేందుఁడు మారుతమంత్రి భాసిలన్. ౧

(అంతటను జూచి మరల హర్షముతో) ఇదిగో! మారుతభవనద్వారాంకణవితర్దికాపరిసరంబున విచిత్రాంబరమాల్యాంగరాగభూషణోష్ణీషధారు లయి నానాదిగంతరాగతు లగువందులు మారుతసంబంధిగుణగణంబులను వర్ణించుచున్నారు కావున నేను గూడ వీరందఱిలో నొక్కరుఁడ నయ్యెదను. (పరిక్రమించుచున్నాఁడు.— తెరలో) జయ జయ జగన్మంగళమాణిక్యదీప! మారుత!

చ. అలకల నంధ్రసుందరుల కా చెంగేదఁగిరేకు, పాండ్యభా
మలపెడ రెట్టిసేయు చురుమాత్రికభూషలు, గన్నడంపుఁగాం
తలకును వీనులం దగుచు దంతపుఁగమ్మలు, సియళంబు మి
క్కిలు, ఘనసారపత్రికలు కేరళనారుల కామఁ జెక్కులన్. ౨

(తెరలో)

ఉ. కొమ్మల దాఁగి నింగిపలుకుల్ గ వచించియు, మత్తుగొల్పి ప
ల్గొమ్మ మొగమ్ము డీకొలిపి, కూళతనమ్మున నీకు శత్రు వౌ

నమ్మునిముచ్చు శంబరకుఁ డాత్మకృత మ్మిడ దుష్ఫలమ్ము, దే
శమ్ముఁ ద్యజించి సిగ్గువడి జాల్ముఁడు వాఁడెను నవ్వ నల్వురున్. ౩

వైతా—(ఆలకించి సోపహాసముగా) పాఱిపోయె నని చెప్పెద రేల? కతిపయక్షణా రోపితజామాతృశబ్దుఁ డతఁడు తమాలవిటపమున వ్రేలాడుచుఁ, గాత్యాయనీ హాశనమునకు భీతి నొందెడుస్వపరిజనము చేతఁ గూడ నింతవఱకును గట్లు విప్పఁ బడకయే యున్నవాఁడు. ఇప్పుడు మరల వచ్చినమందాకినియాజ్ఞ చేతఁ ద్రోటిత బంధనుం డయి, మహారాజుగారితో నయినఁ జెప్పకుండ పలాయితుఁడయినాఁడు. (మరల నవ్వి) విదితసకలదుర్నయప్రపంచుఁ డయి కలవింగకునికిఁ గలిగిన యిప్పటి భ్రమరకచరణతాడనము గూడఁ దలఁచుకొనెను. (చూచి సాశంకముగా) కరత లాందోళితకనకవేత్రలతుఁ డయి యీకంచుకి వందివర్గమున కేమో తెలుపు చున్నాఁడు. (చెవి యొగ్గుచున్నాఁడు). (తెరలో) ఓహో! వందులారా! మందరక్షుభితమహోదధికలకలగంభీర మయినకోలాహలంబునఁ బ్రపంచమును జెవుడు పఱుపకుఁడు. మల్లికాసఖుఁడు కుమారమారుతుఁడు మందాకినీభగవతి ముఖంబున నొకానొకవిచిత్రపుఁగథను వినుచున్నాఁడు. క్షణమాత్రము మీగోల యుడిగింపుఁడు.

వైతా—(విని సకౌతుకముగా) ఆకథ యెట్టిదో విన నాహృదయము వేగిరపడు చున్నది. కాని, సర్వముఁ దనంతటఁ దానే ప్రకటము కాఁగలదు. ఆంతః పురమున జరిగిన దాపణంబునఁ జాటఁబడు నని చెప్పనేరుగదా! నేను యథేచ్ఛ ముగాఁ బోయెదను. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(తరువాతఁ బటమండపమునఁ గూరుచుండి కలకంఠసఖుఁడు మారుతుఁడును,
సఖీపరివృత యయి రమయంతికతోఁ గూడ మల్లికయు, శిష్యురాండ్రతో
మందాకినియు విభవమునఁ బరివారజనంబును బ్రవేశించుచున్నారు.)

మారు—భగవతీ! సావధానుల మయి యున్నాము. కథఁ బ్రారంభింపుఁడు.

మందా—వత్సా! మారుత! యాలకింపుఁడు. సేతుబంధసీమంతితమహార్ణవవర్ణ్యమాన రఘునాథవిక్రమం బగుదిక్కునందు—

ఉ. మందమరుచ్ఛిశుప్రసవమందిరగహ్వరచారిభోగిని
బృందశిరోవిభూషణసమిద్ధమణీగణకాంతిచిత్రమై
పెందయతో నగస్త్యముని ప్రేయసి తోయము వోయ, వృద్ధియౌ
చందనసంతతిన్, మలయసంజ్ఞ మహాచలరాజ మొప్పెడున్. ౪

కల—ఈకథాప్రారంభము సావష్టంభముగా నున్నదే!

మారు—భగవతీ! యీపర్వతరాజము సుప్రసిద్ధము. (శ్లాఘనముగా)

చ. కలవు మహేంద్రముఖ్యము లగంబులు గొప్పవియౌ జగంబునన్;
మలయమహీధరంబు, మహిమంబున నన్నిటికన్న మిన్న యౌఁ;
గులగిరులం జయించుకుచకుంభములన్ గుణపక్షపాతినుల్
పొలఁతులు, చందనంబుమిషఁ బూనరె తద్యశముల్ విశుద్ధముల్? ౫

నవ—(జనాంతికముగా) సఖీ! మల్లికా! మలయాచలమిషంబున వనితాస్తనంబులు వర్ణితంబు లగుచున్నవి.

మల్లి—(నవ్వుచున్నది.)

మందా—

చ. అమలయాచలంబున నొకప్పుడు, కోయని గంతుఁగోయిలల్
మామిడితేఁజివుళ్లు దిని మత్తిలి కూయుచు నుండ, మన్మథ
స్వామికిఁ బ్రాణమిత్రుఁ డనఁ జాలినదక్షిణగంధవాహుఁడు, డ
య్యామనితేర లీలను విహార మొనర్చెను మెల్లమెల్లగన్. ౬

మారు—తరువాత?

మందా—మహాత్మ్యచరితంబులు స్వచ్ఛందహృద్యంబులు. అప్పుడు—

తే. గిరితటంబుల స్వేచ్ఛమైఁ దిరుగు చటులు। మరకతద్యుతి తను వొందె మాకరిశ్వుఁ;
డద్దిగనినంత వనదేవతాక్షియుగము। లయ్యె, సవిలాసములు సహర్షాశ్రువులును.

మారు—(కౌతుకముతో) తరువాత?

మందా—

తే. అంత ఫణిపతివాసుకిపుంతిరి యగు। మణిధరుతనూజ మంజుల, మదనజయప
తాక పదసాబ్జగంధలుబ్ధభ్రమరక, ।యట సఖులుదానువనిఁ గన్య యాడుచుండె.

మారు—తరువాత?

మందా—

తే. జఘనమంథరగతి కుచక్రాంతమధ్య। సఖులతోఁ గోసికొనుచు వాసంతు లింతి,
పింఛతాపింఛరుచిరు సవిధలతాని। కుంజసంచరు దేవుఁ గన్గొనియెఁ బవను. ౯

మారు—తరువాత?

మందా—ఉ. అకలంకన్య మారవిశిఖావలిచేతను బీడ్యమానయై,
స్తోకనిమీలితాక్షులను జూచుచు వానిఁ గృశాంగి, సంగసా

ఖ్యాకలనంబు ధ్యానమున నాటను, దాలిచి చూలు, తత్క్షణం
బాల కుమారకుం గనిరయి నాకులలోన, భయాకులాత్మయై. ౧౦

మారు—దేవతాగర్భములకు ధారణప్రసవములు రెండును నేకకాలమునందె గదా? తరువాత!

మందా—తరువాత భగవానుఁడు గంధవహుఁడు దానికన్యాత్వ మదూష్యముగా ననుగ్రహించి, యామె తోడికన్నియలకుఁ గూడఁ దనవలన హృదయక్షోభము గలుగు నేమో యని, యక్కడనే యంతర్హితుఁ డయ్యెను. అంత నామెయుఁ బుత్రవాత్సల్యమునఁ జన్నులు చేఁపుచున్నను, దండ్రివలనిభయంబున నా బాలుని లతాపల్లవతల్పమున నునిచి, తత్పాలనమునకయి వనదేవతలను బతిమాలుకొనుచు సబాష్పనయన యయి తనయింటికిఁ బోయెను.

మల్లి—(సదయముగా) అయ్యో! తల్లిదండ్రులు విడిచినయాపసికూన కయ్యరణ్యమున నెవరు దిక్కు?

మందా—అప్పుడు తత్పరిసరంబున నున్నకుంభసంభవభగవానుని యాశ్రమంబునుండి సమిదాహరణార్థ మేగుదెంచినమునిబాలకు లాబిడ్డ నెత్తికొని పోయి యమ్మహర్షికి సమర్పించిరి.

మారు—(సంతోషముతో) తరువాత?

మందా—

శా. పాలీయం దనయానురాగమున లోపాముద్ర చన్నేఁపి, యా
బాలుం డంత నగస్త్యమౌనివరక్లృప్తశ్రౌతసంస్కారుఁడై,
కాలానుక్రమతం బ్రవృద్ధి గనియెన్ గన్విందుగా; ముద్దునన్
లాలింపన్ మునిభామినుల్, గొనుచుఁ గేలం గేల నప్పట్టునన్. ౧౧

మారు—ఆహా! తద్బాలకుఁ డెంతధన్యుఁడు? దుర్లంఘశాసనస్తంభితవికటవింధ్యాచలవిజృంభణుం డగుకుంభసంభవభగవానునిపాదోపకంఠంబును బొందినాఁడు. (సశ్లాఘముగా) భగవానుఁ డగునామునిచక్రవర్తిమహిమ వాగగోచరముగదా!

తే. హస్తపల్లవపుటమున నబ్ధితోడ । నాది నాచాంతుఁడై విష్ణు, వమ్మునిహృది
యంతకం బెనువిస్తృతమనుచుఁ దలఁచి । యన్యరుచిమాని తిరముగా నటనె నిలిచె.

మల్లి—(కౌతుకముతో) భగవతీ! యాపసివాని బాల్యక్రీడితములను వినుట కభిలషించుచున్నాను.

మందా—అంత నా శిశువు దినదినప్రవర్ధమానుఁ డయి—

తే. ముగ్ధకరపల్లవములను ముందు కిడుచు, । నళికమునఁ గుంతలము లటులటు చలింప,
మొలను బదములఁ గింకిణుల్ మొరయ, బుడుతఁ। డంకణంబున జానువులాని ప్రాఁకు.

తరువాతఁ గాలక్రమమున—

ఆ. కలభకర్ణములను నలువుచుఁ, గొదమసిం।గముల జాలు వేడుకను బెలుకుచు,
నాడుబుడుతఁ గిగుతు, రవినయా! వ్యాఘ్రబాధ। సేయకనుచు మునులు స్నేహగరిమ.

మారు—(ఉత్కంఠతోఁ దనలో) ఏతత్కథాశ్రవణమువలన నాకేమో యౌత్సుక్యము పొడముచున్నది. (ప్రకాశముగా) తరువాత?

మందా—తరువాత నానాఁటికి—

ఉ. మారమతంగజంబునకు మై మఱపించెడుమత్తుమందు, శృం
గారరసాంబురాశి కధికంబుగఁ బొంగు ఘటించుచంద్రికా
పూరము, రాగపుంజీవురుపుంజముఁ బెంచువసంత, మంగనా
చారుకటాక్షసత్కృతము జవ్వన మొందెను బాలుఁ డవ్వలన్. ౧౫

నవ—(జనాంతికముగా) కాళిందీ! ఏతత్కథాశ్రవణమున భర్తృదారిక కెంత యాదరమో. చూడుచూడు.

మారు—తరువాత?

మందా—ఆశ్చర్యము. భగవానుఁడు విధాతృఁ డతిదుర్ఘటములను గూడ సంఘటింప సమర్థుఁడుగదా! తరువాత నాతఁ డొకనాఁ డుటజాంకణప్రరూఢబాలచందనలతాపల్లవములతో సవయస్కులు కల్పించినట్టి ఘన్మ్రోచితతల్పమున శయనించినవాఁ డయి—

మ. కనె నొక్కర్తు నతండు, స్వర్ణకదళీగర్భాంగకచ్ఛాయ, నూ
తనసైదోయవిలాసయుక్తి, స్మరభృత్యశ్రేణిఁ గల్పించుచున్.
ఘనలజ్జావిలసత్కనీనిక కటాక్షశ్రీని సత్కారభా
జనుఁ దన్ జల్పెడుకామనీయకనిధిన్ స్వప్నానఁ గన్యామణిన్. ౧౬

మారు—(ఉత్కంఠతో) తరువాత?

మందా—

ఆ. అప్పు డతఁడు మందహాసాననుఁడు దన। చెంత కేగుదెంచు నింతిపైఁట
చేలచెఱఁగు లీలఁ గేలఁ బట్టెడునంతఁ। దరుణి నాల కనిచి తలఁగె నిద్ర. ౧౭

శ్రీ—(అనుతాపముతోఁ దనలో) నిద్ర కామిజనప్రద్వేషిణిగదా! ప్రియజనసమాగమము స్వప్నలబ్ధముగాఁగా, నోర్వలేనిదానివలెఁ దత్క్షణమే తొలఁగి పోయినది. (ప్రకాశముగా) భగవతీ! యాతఁడు మేలుకొని యేమి చేసెను?

మందా—

ఉ. వికలితధైర్యుఁడై యతఁడు, వెండియు హా! ప్రియురాల! నాకు నీ
వగపడు మంచజస్రమును నార్తవిలాపము లాచరించుచున్;
దెగ లయి నేను నేననుచుఁ దీవ్రముగా మెయి దాఁకుచున్నమా
మగలుల కెల్ల, నొక్కరుఁడె నూటిగ నయ్యె శరవ్యుఁ డయ్యెడన్. ౧౯

అందఱు—(ఖేదమును బొందుచున్నారు.)

మారు—తరువాత?

మందా—తరువాతఁ దండ్రి యయినపవమానునిచే సమర్పితు లయి, పాంసుక్రీడ మొదలుగా నాత్మానురూపశీలవిద్యాశౌర్యధైర్యంబులతోడ హృదయనిర్విశేషు లయి ప్రవర్తించెడుపయస్యు లిరువురు, రహస్యమునఁ దన్నడుగఁగా, వారితోడ నామెలక్షణంబు లతఁడు వర్ణించి చెప్పెను.

మారు—ఏమని?

మందా—

తే. నవ్యకుంకుమపంకవర్ణంబు మేను; । రమ్యనీలాబ్జపత్రదీర్ఘములు కనులు;
చానమొంగ మెన్నఁబున్నమచందమామ;। యందుజాతివకంఠనుూఁగారు చెలికి.

క. నీరదమున సౌదామని । తీరున మణి యొకటి మెఱయుఁ దెఱవశిరమునన్;
హారము కుచకుంభాలం । కారము, డిండీర మామె కాంతిలహరికిన్. ౨౦

కల—(జనాంతికముగా) సఖుఁడా! స్వప్నదృష్టకాంతను గామించెడు నయ్యువజనుని యిరువురు చెలికాండ్రయా వేగ మూహింపఁగా, నిప్పుడు నాకుఁగూడ హృదయము విషాదము నొందు చున్నది.

మందా—

మ. కొలఁకుల్ రాజమరాళసంకులములున్ గుంజద్విరేఫంబు లౌ
జలజాతానిలముల్, లతల్ వికచపుష్పవ్రాతముల్, వెన్నెలల్,
కలితానల్పమృణాళతల్పములునుం, గావయ్యె నయ్యంతిపైఁ
దలఁపున్ జేయుచువానిమాన్మథరుజాతాపంబు నే పాఁపఁగన్. ౨౧

మల్లి—(విషాదముతో) అయ్యో! కలిమియే తెలియనికలలోనికన్యను గామించుచున్నయతనికి నిఁకమీఁదట నేది యాదరువు?

మందా—పిమ్మట బహుళపక్షక్షపాకరునివలె దినదినము క్షీణించుచున్నశరీరము గలవాఁడయి, యొకనాఁడు జాముప్రొద్దువేళఁ గొండవాఁగునొడ్డునందలిచందనపాదపచ్ఛాయను శీతలంబగుప్రదేశమునఁ గిసలయతలిమంబునం దుపవిష్టుఁడయి, యరఁటిమొవ్వుటాకువీవనను జేతఁ బూని శోకవ్యాకులు లగుచున్నతనయుభయవయస్యులచేత నుపాస్యమానుఁ డగుచు, వెలఁకఁబాఱినదీనవదనంబు కరతలంబున నిడుకొని నిశ్వసించుచు, బాష్పమంథర మగుదృష్టితో యాదృచ్ఛ నట్టె యాకసము నవలోకించెను. అప్పు డక్కడ—

తే. అణిముత్యాలవలెఁ దెల్లనైనకనులుఁ, । దూండ్లు గఱచినయెఱ్ఱనిత్రోటిపుటులుఁ
గలిగి, హిమరుగ్వళక్షపక్షముల, మింట । నరుగు రాయంచబారు నవ్విరహి గాంచె.

మారు—(కౌతుకముతో) తరువాత?

మందా—

తే. అందు నొకహంస బిసకాండమనెడుభ్రాంతి । నెట్టెటో ముక్కునను బట్టి యెగురుచుండ,
జాతిపడె దారి రయమునఁ, జంద్రకిరణ। ధవళ, మొకహార మాతనితలిమమునను.

కల—(నవ్వి) దైవము మేలుచేసెను. మృణాళభ్రాంతిచేత రాయంచచంచూపుటము దానిని గేవలము ఖేదముకొఱకే పూన నయ్యెను.

మారు—(చిఱునవ్వుతో) తరువాత?

మందా—తరువాతఁ గ్రిందఁ బడఁగానే దానిని విస్మయహర్షోత్ఫుల్లనయనుఁ డయి చేతను గ్రహియించి సఖునితో నిట్లనెను.

ఉ. ఔర! స్పృశించుమాత్రన మదంగకముల్ పులకింపఁ జేయు; నీ
హారము, స్వప్నదృష్ట యగునమ్మదిరాక్షి ధరించినట్టిదే;
చారువిలేతరాంశుకముసంగతి, వాలలితాంగితుంగవ
క్షోరుహపాలిఁ గప్పు? నిదిగో! సరమందు మసార మానవాల్. ౨౮

కల—(సవితర్కముగా) ఇందువలన నట్టికన్య యెక్కడ నేని కల దని వారు దలంచుకొన నగును.

మల్లి—(తనస్తనాగ్రమందలిహారమును విలోకించి తనలో) ఆర్యపుత్రుఁ డొసంగిన యీహారమునదుమఁ గూడ నింద్రనీలమణి యున్నదే?

మందా—అనంతర మాహారలతను గంఠమున ధరించి, దానిని దనప్రియతమురాలి పరిరంభముగా భావించుకొనుచు, నామె నన్వేషించుటకయి యుత్సాహమును బూని, సంజాతప్రత్యాశు లగుతనసెయ్యురతోఁ గూడఁ గలిసి, నిగ్గువలన భగవానుఁ డగుకుంభసంభవమహర్షితోఁ జెప్పకయే యాకాశమార్గమున నుత్తరదిక్కునకుఁ బయన మయ్యెను.

మారు—అది యుక్తమే. హంస లే దిక్కునుండి వచ్చినవో యాదిక్కునకే పోవలెను.

మందా—అట్లు పోవుచుండఁగా—

తే. తరళహారచ్ఛవిచ్ఛటాచ్ఛురితగగన । తలుని రాకాహిమాంశుసుందరుని, నమర
తరుణు లాశ్చర్యనిశ్చలతారకేక్ష । ణముల నీక్షించి రతని నానందగరిమ ౩౫

మారు—తరువాత ?

మందా—

తే. సంతతనిమజ్జదమరయోషాస్తనోరు । శాతకుంభకుంభస్థలస్ఖలనజర్ఝ
రితమహోర్మిమాలను, సప్తఋషినిషేవి । తప్రతీర స్వర్ణదిఁ గంచె తండు దనియె.

మారు—తరువాత ?

మందా—అక్కడఁ గల్పవృక్షముల చేరువను—

చ. చలనమునకా సమస్తసుమసౌరభ మెల్లెడ వెల్లిగొల్పున
మ్మలయమరుత్తుపుత్రకుని మన్మథమోహము వాచి యూనతుకా,
దళముగ డెందమం దలరి నందనదేవత, నమ్మ మైనత
ద్గళమునఁ దేనె చిందువిరిదామము నవ్యము వెట్టెఁ బ్రేముడిన్. ౩౬

మారు—(తనవక్షమునందలిమల్లికాదత్తమాలిక నాలోకించుచున్నాఁడు.)

మందా—

తే. దానినెత్తావి లేఁగి యంతటను మసరు । భసలతతి, యమునాఝరీభ్రాంతిగొలుప,
నతఁడు గంధర్వగీతమోహితకురంగ । సముదయముఁ జేరె మిన్నంటుహిమనగంబు.

మారు—తరువాత ?

మందా—తరువాతఁ దత్పర్వతనితంబస్ఖలితం బగుమందాకినీసింధువునుపకూలంబున నున్మదవిద్యాధరవదనాంబుజగండూషశీధుసేకవికస్వరకేసరంబును, గోమలకరంకేళి తాడనసన్నద్ధకిన్నరకామినీపాటలచరణాంబుజ జల్పాకమణితులాకోటిమధుర నిక్వాణ ఝుళంఝుళమనోహరంబును, గర్వితగంధర్వాలబాలతుంగకుచకలశాళింగన

పులకితకురవకంబు, నుద్భ్రాంతభృంగపటలసంఘటితశతపటాంబుదసందర్శనతాండవితశిఖండిమండలమండితకనకకదళీమండపంబు, నర్ధయోజనవిస్తృతంబు, నగు నారామంబునఁ బ్రవేశించి—

తే. అగ్రసన్నద్ధలిఖితసింహాంకచీన । పటసముత్తుంగకాంచనధ్వజవిరాజి,
యంబికాలయసౌధ, ముదాత్తకీర్తి । కనియెఁ గైలాసకూటసంకాశ మతఁడు. ౨౯

మారు—(తనలో) ఈప్రదేశము పూర్వము నేను జూచినట్లున్నది. (ప్రకాశముగా) తరువాత?

మందా—తరువాత నచ్చోటి కేగి, యంబికాచరణములకు నమస్కరించి యయ్యెదుట నున్న మండపైకదేశమునందలి పటికంపుఁదిన్నెయపయిని గూర్చుండియుండిన యొకానొక మహానుభావురాలిని—

సీ. ఇడకుఁ బింగళకును నడిమి దౌ నాడిపర్వశ్రేణి గూఢమై పరఁగుదాని,
విమల హృదయారవిందంబునందు సువ్యక్తమై తెలియంగఁ బడెడుదాని,
నంతరాయోపసర్గానుపహతములై నియమస్థిరత్వముల్ నెగడుబుద్ధి
స్వాత్మ నీక్షించుచు, నానందవారాశిమగ్నయై పూర్ణసమాధియందు
నున్నవర్ణినిఁ, బులకసంఛన్నదేహ, । శాంతగంభీరవేష, విస్మయయుతాత్ముఁ
డగుచు నొకసిద్ధయోగ, నత్యంతవినయ।వినమితశిరస్కుఁడై యటఁ గనియె నతఁడు.

మారు—తరువాత?

మందా—తరువాత నామె సంతోషమున లేచి, తనకు స్వాగత మిచ్చి చిరపరిచితురాలివలె సంభాషింప, క్షణ మటఁ గూరుచుండి జెవి యొగ్గి, యచ్చేరువ లతామండపమునఁ లయచ్ఛిన్నంబులును ద్రుతమధ్యవిలంబితంబులు నగు కంకణక్వణితంబుల నతఁ డాలకించెను.

రమ—(జనాంతికముగా) సఖీ! మల్లికా! యీకథ కర్ణరసాయనముగా నున్నదే!

మల్లి—సఖీ! యీకథాశ్రవణమున నాహృదయమున కేమో గాని యౌత్సుక్యము కలుగుచున్నది.

మందా—తరువాత నావర్ణిని "మహాభాగా! యదృష్టమున నీ వీప్రదేశము సాదరముగా నలంకరించితివి; మలయగిరికటకప్రత్యాగత లయినగంధర్వయువతులచేత వర్ణింపఁబడుచుందువు. ఇక్కడ విమలయశోరాశివితానితప్రపంచుఁడును, విద్యాధరామాత్యచక్రవర్తియు నగువిశ్వావసునకు, విలాసలావణ్యమయి యొకకన్నియ

గలదు. పెక్కు లేల? హంసచే నుపహృతమగు నీయుపతిహార మిది, మహాభాగుని
వక్షంబు సంభావించినదో యామె, నేఁడు కృత్తిక యని, యీచేరువలతాభవన
మున భవానీదేవిని గందుకక్రీడచే నారాధించుచున్నది. భూషణధ్వని వినంబడు
చున్నదిగదా? మనముఁ గూడఁ బోయి చూత”మని యాయోగిని వచింపఁగా, హర్ష
విస్మయస్తిమితమానసుఁడయి, యామె స్వయముగాఁ గనంబఱిచెడు మార్గంబున
నెచ్చెలులతోఁ గూడ నచ్చోటికి విచ్చేసెను.

మారు—(సంతోషముతో) ఔరా! యదృష్టము. గగనలతను గామించువానికి దాని
కలిమి సత్యమయ్యెను తరువాత?

మందా—

తే. చామరకలాపవీటీవ్యజనమణీక । లాచిభృంగారశుకదుకూలములు గేలఁ
దాల్చి, యాత్మావలోకోత్కథావితాక్షు । లైనపరివారనారుల నరిగి కాంచె. ౩౧

చ. కను మటు నేత్రపర్వ మనఁగాఁ దను వర్ణిని, భూషణధ్వనుల్
వినఁబడునద్దెసం గనులు వే మరలన్, సుషమాసుధారసం
బును గురియించున త్తరుణిఁ, బూఁబొదరింట, నవీననీరదం
బునను మెఱుంగుఁదీవియను బోలె నతం డెలమిం గనుంగొనెన్. ౩౨

మారు—(సోత్కంఠముగా) తరువాత?

మందా—తరువాతఁ ద్రిభువనవిజయసమయమున మకరకేతనునకు విరించనుఁ డొసంగి
నది, సర్గాభ్యాసపాటవశంసిని, యగుహస్తోపాయనపుత్త్రికలాగునఁ గానవచ్చెడువా
మించుఁబోణి, వివిధవిరచితచాతురీవిశేషంబుగ నారబ్ధవిభ్రమభ్రమివేగ ప్రశిథిలబంధ
ధమ్మిల్లపాతితమాల్యకులంబుగ నాలోలదీర్ఘలోచనోత్పలవిషయీకృతపతితోత్ప
తితకందుకతాడనాకులకరకమలపల్లవితపుర్వభాగంబుగ నవనమనోన్నమనవేపితఘన
స్తనకుంభత్రుటితకంచుకీకంబుగ ననుక్షణశంకితభంగముగ్ధమధ్యలతంబుగ నంకురిత
ఘర్మకణికాసంఘుతరంగితకోమలధవళదుకూలంబుగ నిబిడనితంబబింబవాచాల
కాంచీకలాపంబుగ నరుణాంఘ్రిపల్లవనిష్ఠ్యూతయావకలవాంకితమణికుట్టిమంబుగ
నఖిలసఖీమండలవిహిత వివిధమార్గంబుగ సంజనితవ్రీడంబుగఁ గ్రీడసల్పెను.

మారు—తరువాత?

మందా—తరువాత నతఁడు సత్వరముగ నట సమీపించి, విస్మృతనిమేషంబు లయిన
నయనంబులతో నాపెసౌందర్యము నానువాఁడునుం బోలెఁ గనుపట్టుము, రహ
స్యమునఁ దన్నడిగిన చెలికాండ్రతో నిట్లు వలికెను.

క. వదన మదే, నయనము లవే। యదె భ్రూ, వదె గళము, వదిగొ యరుణాధర, మ
య్యదిగొ కుచకుంభయుగం, । బదె జఘనం, బవ్వె పదము, లమ్మదిత యిదే. 33

అని మఱియుఁ దదవస్థాదర్శనద్విగుణితమన్మథవికారుం డయి వెండియు నే
కాంతమున వారలతో నిట్లనెను.

తే. ఝళిఝళిత్కంకణతను, సంచలితకుచతఁ। జపలనయనోత్పలతఁ, జలాచలచికురత
స్రస్తకర్ణావతంసత, శ్రమజలాళి। కత, నడుచు నింతి నాహృదిఁ; గాదు బంతి. అని 34

మారు—(జనాంతికముగా) సఖుఁడా! కలకంఠుఁడా! ద్వీపాంతరగతుఁ డగుచిత్ర
కారునిచేత హిమగిరిలతాగృహంబున మల్లిక గూడఁ గందుకక్రీడాఖిన్నగ లిఖిత
యయినదిగదా! (ప్రకాశముగా) తరువాత?

మందా—అటు తరువాత నామె—

ఉ. రూపముఁ దాల్చి వచ్చినమరుండో మధుండో యనంగఁ జాలునా
రూపసిఁ, గందుకం బెటులు ద్రుళ్లిన నట్లు భ్రమించుచెక్కునుం
జూపులతో సవిభ్రమతఁ జూడక చూచుచు వాలుగంటి, దే
వీపరిచర్యగాఁ జలుపు వేడుకక్రీడ ముగించెఁ గోవెలన్. 35

మారు—తరువాత?

మందా—తరువాత నామె కందుకగర్భం బగునంజలితో సావర్ణికి నమస్కరించి—

ఉ. కందుకకేళిఁ జెక్కులను గ్రమ్మినచెమ్మట నంటి వ్రేల్కురుల్,
చెందొవరేకువంటితన చేకొనవ్రేలను బైకిఁ ద్రోయుచున్,
సుందరి, వానిఁ గన్గొనలఁ జూచు చకోరకనికరంబులన్,
మందసమీరసంచలితమంజులతం దలఁపించె నత్తఱిన్. 36

తరువాత.

ఉ. కూరిచి యింద్రనీలములు గ్రుచ్చినముత్తెపుఁజేరులుం బలెం,
దోరపులోనికందురుచితో దిగువెన్నెలనిగ్గులుం బలెం,
సూరసుతాప్రవాహ మెడఁ జొచ్చినగాంగఝరంబులుం బలెం,
వారిరుహాక్షినీలసితభవ్యకటాక్షము లల్లె వానిపై. 37

ఆసమయమందు—

చ. నిడుపులు శ్వాసముల్, చెమట నెమ్మొగమందు, శ్రమంబు మేన, నుం
దొడలను గంపముం, దొగకనుంగవ మోడ్పను నీవికారముల్

వెడవిలుకానిపీడను బలెం, బరిఖేలన ఖేదమందు నా;

నొడళుల నెల్లఁ దోఁచుపులకోద్గమ మొక్కఁడు ఖేదశం బిటన్. ౩౮

నవ—(జనాంతికముగా) సఖీ! మల్లికా! నీ వున్మనాయమాన వయి యుత్కంఠితు
రాలివలె నగపడుచున్నా వెందుచేత?

మల్లి—(కన్నుల నీరు పెట్టుకొనుచున్నది.)

మందా—

తే. చిమ్మటనుఁదొప్పదోఁగినచెలువనుంద। రాంగకములఁబ్రతిఫలించుచాతఁడు త్రుటి,
తోఁగచెలి తనీయలావణ్యదుగ్ధజలధి। యలలమధ్యంబునం దీఁదునట్లు దోఁచె. ౩౯

మారు—తరువాత?

మందా—అప్పు డావర్ణిని యామెతో ,, కుమారీ!

తే. మాధవమరుత్తనుఁగుఁగుమారుఁడితఁడు; ప్రీతిఁగుంభోద్భవుఁడు పెంపఁబెరిఁగినాఁడు
నిన్నుఁగనవచ్చె; నీతనికిన్నరనుత। గుణము లాలించి యుత్కంఠఁగూరితిగద. ౪౦

కావున నీతని స్వాగతంబున సంభావింపు" మని చెప్పెను.

మారుతకలకంఠులు—(శ్లాఘనముగా) భగవతీ! యామెయు మీకంటె గుణముల
చేతఁ దక్కువది కాదని తలంచెదము. చెప్పుఁడు. అకన్యక స్వాగత మడిగినదా?

మందా—అప్పు డామె స్వాగత మడుగలేదు. కాని—

తే. మనుపె గాఢానురాగంబువినికినైన। దపుడు సంప్రాప్తుఁగని మోహనాంగి, యతని
తనువునను దమ్మిపూవులదండ వోలె। మాన్మథవిలాసవీక్షాళి మరలఁ జిమ్మె. ౪౧

మల్లి—అది యుక్తమే. నిసర్గశాలీనస్వభావము గలకులకన్యకాజనము స్వాగత
మెట్లు అడుగును? పిమ్మట నమ్మహాభాగుఁ డేమి చేసెనో?

మందా—అప్పు డతఁడు—

ఆ. మోముఁదమ్మితావి మూఁగించు చలులను, । గప్పురంపురజము గుప్పినట్లు
దళనకుట్మలాగ్రధవళదీధితిపుంజ। మొలయఁ, దేనె లొలుకఁ బలికె నిట్లు. ౪౦

మారు—(కౌతుకముతో) ఎట్లు? భగవతీ!

మందా—. భగవతీ! స్వాగతసంభావనం బెందులకు? చూడు,

క. హృదయము సౌహార్దంబున। సదమల మయి యునికి, చూడ్కి సంతోషంబున్
వెదచల్లుట, సత్సత్కృతి;। యదనము సర్వంబు లౌకికాచార" మనన్. ౪౩

మారు—(శ్లాఘనముగా) మేలు. ఈవచనము విదగ్ధమధురము. తరువాత?

మందా—తరువాత నతనియిరువురుచెలికాండ్రలో నొకఁడు, "ఇదిగో! ఈ పూజ్యురాలి యాహారము హంసముఖమునుండి జారి పడినది. మేము దీనికొంటిమి. దీని నీ వెండియుఁ బరిగ్రహించును గాక." అని పలుకఁగా, నత్తరుణి చెలికత్తియ "మహాభాగా! గగనమునఁ దారావళివలె నీతారావళి మహాభాగుని దోరంతరము ననే విహరించును గాక. దివ్యపరిమళ మగు నమ్మాలిక దయచేయుఁడు. మాభర్తృదారిక దానికొఱకు వేడుకపడుచున్నది." అని చిఱునవ్వుతోఁ బలికెను.

మారు—తరువాత?

మందా—

ఆ. దాన హర్ష మొంది తనకేల నతఁడిచ్చు। స్రజము, భృంగగీతసద్గుణంబు
నంది సకియ, యామె కగ్రామ్యకౌతుకా। క్రపితదృష్టి, కునిచెఁ గంఠమునను. ౪౪

కల—ఏమి? అక్కడఁ గూడ హారమాల్యములకు వ్యత్యయమా?

మందా—

ఆ. వేగ మంతలోన విద్యాధరేంద్రుని। సచివుఁ డైనజనకుశాసనమునఁ,
బిలుచుకంచుకులను గలిసి, యాంగజపీడఁ। దిరిగితిరిగి కనుచుఁ, దరుణియరిగె. ౪౫

మారు—తరువాత?

మందా—

చ. వనిత గృహంబు చేరి, ఫణివల్లభభోగసమానదీర్ఘబా
హుని, సుకుమార మైనతనయుల్లమునం దతనిన్ వహించి, పా
యనిమదనజ్వరంబునఁ గృశాంగకముల్, శ్లథనీవిబంధయై
యనయము వెచ్చ నూర్చుచు వశాత్మత వాలిచె నొయ్య శయ్యపై. ౪౬

అట్లు వ్రాల్చి—

తే. మొలకవెన్నెలను బోనిముద్దొలుకుమేన। నొలసె బిసకాండసోదర మొండుచాయ;
కమలినట్లగు నిట్టూర్పుగాలిఁ గెంపుఁ। దునుకతులకెంపు గలమోవిదొండపండు.

కావున నాతనిహృదయము మధికతర మయినపుణ్యంబు చేసికొన్న యేకన్నియ యందో యాసక్త మయిన దని చింతించుకొను చుండెను

నవమాలికాకాళిందులు—(జనాంతికముగా) సఖీ! నీవు గూడ నీపైఁటచేలచెఱఁగున మహాభాగుని ప్రతిచ్ఛందమును జూచి యీపద్యమే పఠించితివిగదా!

మందా—ఇట్లు చింతించుచున్న యామెకు, నాలసించి వచ్చిన యామె యడపకత్తియ యతినిపుణ్యులచేత వర్ణిత మయినస్వప్నవృత్తాంత మంతయు వినిపించెను.

మారు—తరువాత ?

మందా—

చ. సకియ, చిరోపగూఢమును సాంద్రము నౌతనమీఁదివానిర
క్తికనట, రట్టి యైన స్మరతీవ్రత, ప్రాణము వచ్చినట్టులై,
ప్రకటవియోగపాండుమధురత్వతదాకృతి వ్రాసి పైఁటపై,
సకలవిధుప్రభాధవళచారుసరంబు లిఖించెఁ బేరదగ. ౪౮

మల్లి—(పైఁటచెఱఁగు చూచుకొని) ఆర్యపుత్రునిప్రతిచ్ఛంద మిక్కడఁ గూడ హార సహితమే.

మందా—అతఁడు మరల—

తే. అరుగు చింటికి, మూఁగెడూనలుల జోపు। కైతవమున మరల్చి త్రికంబు, సఖుల
నడుమ నరగంట నేక స్తనంబు దోఁపఁ।దనుఁ గనినతన్విఁ, దలఁచు నతండు దమిని.

మారు—తరువాత ?

మందా—తరువాత నుత్కంఠావినోదనమునకయి చిత్రఫలకమున—

తే. ఆగిరీంద్రము, నచ్చటియాస్రవంతి, । యాలతాసద్మమును, బంతియాటవలన
నలసటను గన్నయాచకోరాక్షి, నా మె।యుఱుత సాపుష్పమాలయు,నతఁడువ్రాసె.

నవమాలికా కాళిందులు—(జనాంతికముగా) సఖీ! మల్లికా! తద్వసంతోద్యానమునఁ దీఁగలమాటుననుండి మేము చూచితిమి. నీవు కూడఁ జిత్రఫలకమున నిట్లే వ్రాయఁబడి యుంటివిగదా!

మందా—తరువాత సంచారమనోహర మయినయయ్యుద్యానవనమం దెట్లెటో దినశేషమును గడపి, విరహిజనులప్రాణవాయువులను గబళించుటకుఁ గాలభుజంగి మయిననిశాసమయము ప్రాప్తింపఁగాఁ, బురందరహరిదంగనాశ్రవణహాటకతాటంకుఁ డగుభగవానుఁడు శశాంకుఁ డుదయించుడు, దుస్సహావిరహానలదహ్యమానుఁ డయి, తనసఖులచేఁ గల్పిత మయినమృణాలతల్పమున మేను వాల్చి, యావిద్యాధరకన్యకనే తలంచుకొనుచుఁ, గన్ను మొగడక యొట్టకేలకు సగము రాత్రిని వెళ్లఁ బుచ్చెను.

మారు—తరువాత ?

మందా—తరువాత నచ్చేరువఁ జంద్రకాంతమణిసంఘటిత మగుక్రీడాపర్వతశిఖరమువైపు చెవి యొగ్గినవాఁ డయి—

తే. నిద్దురను బుల్గుబలఁగము సద్దడంగు। నద్దరేయిటఁ, గన్నుల నశ్రు లలమఁ,
గర్ణములకు సాయుష్యము, కరుణ, మొక్క విలాప మాలించె నతఁడుదూలంగఁ దాల్మి.

మారు—ఆవిలాప మేమని?

మందా—

తే. అకట చూత! హా చంపక! హా లవంగ!। యయ్యొ మాలతీ! హా మల్లి! హా కురంగి!
హా మరాళి! హా కేకిని! హా చకోరి!। యయితి స్మర్తవ్య; మీసఖి హా! గతించె.

క. జగములను గన్నజననీ!। భగవతి! భక్తానురక్త! భద్ర! భవానీ!
యగుతక్ మఱుజన్మంబున। మగండు నా కలమనోజ్ఞ మారుతనుతుఁడే. అని. ౫౩

మారు—(తొందరతో) తరువాతఁ దరువాత?

మందా—అది విని సాశంకముగా లేచి తనవయస్యలతోఁ గూడ సత్వరముగాఁ
గ్రీడాపర్వత మారోహించి యచ్చో నక్కన్నియ నే—

ఉ. ఆయువ దివ్యమాల్య మురమందు ధరించినదాని, బాష్పపుం
దోయమునన్ ముఖాంబుజము దోఁగినదాని, స్మరాస్త్రవేదనన్
హా! యనుదాని, వాడినమృణాళము పోలినదానిఁ, గంఠమం
దాయత హైమవల్లి యురి యారాజవరాలిని గాంచె నొంటరిన్. ౫౪

అప్పుడు వెంటనే యామెను సమీపించి—

క. మానుము మానుము, సాహస। మానకుమీ సుందరీ! మఱొకజన్మమునం
దేనిని వరుఁగ వలచి డెం। దానం బ్రార్థించి, తట్టి దానుఁడు నేనే. ౫౫

అని పలుకుచు నామెతీఁగయురిని ఛేదించి కంఠమునుండి తొలఁగించెను.

మారు—(సంతోషముతో) తరువాత?

మందా—

తే. కన్నియల కభిసారము కాని దంచు,। వచ్చె నర్పింప నుమాలు భవాని కబల;
కానిఁ గని, లజ్జ వణఁకుచు వాంచి మోము,। కాలిబొటవ్రేల వ్రాయుచు నేల, నిలిచె.

మారు—తరువాత?

మందా—(కన్నీటితో నిట్టూర్పు విడిచి) అక్కటా! దైవమా నతిక్రమింప నేరి
తరము? అల్లతొందరలో లతాపాశములను గోసివేయుచున్న యాతని చేతినుండి
చిత్రఫలకము జాతి యటునిటు దొరలుచుఁ గ్రమక్రమముగ వచ్చోఁ దరుమూల

మునకుఁ గాక తాళీయన్యాయమునఁ దత్కాలాగతుఁ డగుసుభద్రమన్యుఁ డను మహర్షి నెత్తిమీఁద ఘణిల్లు మని పడ్డదాయెను.

అందఱు—(విషాదము నటించుచున్నారు)

మారు—(నిట్టూర్పు పుచ్చి) ఉత్సవములు నిరంతరాయములు కావుగదా? తరువాత?

మందా—తరువాత నమ్ముని యాబద్ధభ్రుకుటీకరాళవదనుఁ డయి, యోరీ! దురాత్మా! కన్యాకాముకా! నీవు రాగాంధుఁడ వయి, నిరపరాధుఁడ నయిననా నెత్తిమీఁద ఘణిల్లు మన నీదారుఫలకమును బడవేసితివి కావున, నీవు మనుష్యయోనిని జని యింతువు. ఈకులటయు మానుషభావముఁ బొంది జన్మాంతరమందును నీతోలి సంగమముననే మూర్ఛిల్లుఁ గాక. అని పిడుగువంటిశాప మిచ్చెను.

మల్లి—(వణఁకుచున్నది.)

అందఱు—(కన్నుల నీరు పెట్టుకొనుచున్నారు)

మారు—అయ్యో! మహాప్రమాదమే. తరువాత?

మందా—(సబాష్పగద్గదముగా) తరువాతఁ గచ్ఛాపదహనదగ్ధాంగు లయి, వారు తత్క్షణమే విలయ మొందిరి.

మారు—తరువాత? (అను నర్థోక్తియందే బాష్పరుద్ధకంఠుఁ డయి యూరకుండెను.)

మందా—అప్పు డాతనివయస్యు లిద్దఱును శాపశ్రవణభయంబున మూసికొనిన కన్నుల నెట్టకేని దెఱచి—

క. ప్రియమిత్రుఁ గాని, యాశ్రిన్నియ గాని, కాన రెందు; నేలను బడుము ద్దియచూడామణి,మఱి యుప్పయిదలి ప్రియుప్రాణికొన్న పఁటుఁటఁ, గనిరటకా.

మారు—తరువాత?

మందా— తరువాత నయ్యిరువురలో నొకఁడు సుహృద్విరహమున జనియించినశోకమును నిలిపికొనలేక, భగవతీ! కాత్యాయనీ! జన్మాంతరమున నీప్రియసుహృదునకే యనుచరుఁడఁ గావలయు నని ప్రార్థించుచు, నాకేళీపర్వతము చఱియ నుఱికి తన మిత్రునిగతినే తానుఁ బొందెను.

మారు—(నిర్వేదముతో) అయ్యో! సర్వనాశ ముపస్థిత మయ్యెనుగదా?

కల—(సశ్లాఘముగా) మేలు. సౌహార్దమునకు సదృశ మయినపని చేసినాఁడు.

మందా—మఱి యారెండవవయస్యుఁడు తద్దర్శనమునఁ గూడ నధికసంజాతశోకమన్యుఁ డయి తచ్చూడామణిని, తత్సుహృత్ప్రతిచ్ఛందమునుభగ మయినదూకూలమును, తచ్చిత్ర

ఫలకమును, సత్వరముగాఁ గయికొని ..చీ! మూర్ఖా! నృశంశ! మునిపాశ!రేమిరా? నీవు మా కందఱకు సంఘమృత్యువ వయితివి" అని బాష్పరుద్ధనయనుఁ డయి సారెసారె కమ్మునిని దూఱ సాగెను.

మారు—అయ్యో! యీవాక్యి జ్వలదగ్నికి ఘృతవృష్టిగదా? తరువాత?

మందా—తరువాత నమ్మునిని మరలఁ గుపితుఁ డయి ,,నీవు సుహృత్స్నేహమున రాక్షసునివలె వ్యవహరించితివి. కావున రాక్షసుఁడవె కమ్మనియు, మిత్రుఁడగునతఁడే నీకు శత్రు వగు"ననియు శాప మిచ్చి నిజేచ్ఛం జనియె.

మారు—విధాతృనిహింసకత్వము దుర్లంఘగహనము గదా!

మందా—తరువాత నాసఖుఁడును దుకూలాదిహస్తుఁ డగుచునే మునిశాపోచితమయిన తనువు దాల్చి యాతుధానుఁ డయి, సకలభూతసంత్రాసముఁ జేయుచుండఁగాఁ, గాత్యాయనీభవనవర్తిని యగునవ్వర్ణిని, ధ్యాననయనమున సందృష్టసకలానర్థ యయి హాహాకారమున దద్దత్తిల్లి యచ్చోటికి విచ్చేసెను. అప్పుడు స్నిగ్ధమధుర మగుగౌరీదేవివాక్య గగనమున నిట్లు బయలు వెడలెను.

మారు—ఏమని?

మందా—

"తే. సంతతిని గోరుమద్భక్తజనుల కిలను । బిడ్డ లగుదురు గావుత వీర లిరువు;
రంత నన్యోన్యదత్తంబు లగుత, వారి । సహజహతాక్షికహారపుష్పస్రజములు. ౫౮

ఇంతే కాక యిటుమీఁదటఁ గూడ సవిశేషసౌందర్యశాలివిగ్రహు లగు వీరిరువురకును, బరస్పరవర్ధమాన రాగరమణీయ మగుసమాగమము కొఁగలదు. అకన్నియకు మునిశాపప్రయుక్తప్రథమసంగమమూర్ఛ, మూర్ఛాహర మగునారమణి చూడామణి తాఁకినంతమాత్రమున శమించెడుఁ గావుత"మని.

మారు—(హర్షముతో) ఓహో! భగవతియనుగ్రహమున మునిశాపము శుభాంత మయ్యెనుగదా! పిమ్మట నవ్వాయస్యులసంగతి యేమి జరిగినది?

మందా—మరల నావా క్యిట్లు బయలు వెడలెను. చతి నుతికినవాఁడు గూడ నేత ద్రూపవిశిష్టుఁడే యయి యితనికి నిట్టే పరమమిత్రుఁ డయ్యెడునుగాక. తదన్యుఁడును రాక్షసుఁ డయి శత్రు వగుమిత్రుని చేతనే నిహతుఁడయి తోడనే నిజరూపమును బొంది వెండియు సతని కత్యంతప్రేమాస్పదుఁ డగుమిత్రుఁ డయ్యెడును.

కల—అదృష్టమున వా రిరువురు గూడ ననుగ్రహింపఁబడిరిగదా!

మారు—భగవతీ! యాప్రయము లెక్కడ నున్నారు? ప్రేయసితోఁ గూడ నాతరుణుఁ డే మయ్యెను?

మందా—(చూచి హర్షముతో)

ఉ. కాముని గెల్పులచ్చి యలకన్యయె (కన్నీళ్ళతో మల్లికను గౌఁగిలించుకొని) మల్లిక యీమె; (అందఱు విస్మయమును నటించుచున్నారు.)

మందా—యీమెకుం। బ్రేమనిధాన మాపవనుబిడ్డఁడు మారుతుఁ డీవె;

నవ-రమ-కాళిందులు—(హర్షముతో) ఇందు సందేహము లేదు

మందా—నెయ్యురం। దామెయి నేఁడు గూలె భృగువం దొకరుం, దల ప్రాణమిత్రు నిం। గా మది నెంచుకొమ్ము, కలకంఠసమాఖ్యను గాంచునీతనిన్. ౫౯. క.

మారు—(కలకంఠునిఁ గౌఁగిలించుకొని) సఖుఁడా! మహాదృష్టమున నిజన్మమునఁ గూడ నిన్నుఁ జూచితిని.

మందా—

క. నీకై దువున హాతిం గని। రాకొనితనంబు వోయి ప్రాణసఖుండై యాకసమున కేగినయా। మాకందునిఁ దెలిసికొనుము మతియొకసఖుఁగా. ౫౯ క

(మల్లికా మారుతకలకంఠులును, మందాకినియు హర్షాతిశయమున మూర్ఛిల్లుచున్నారు)

తక్కటివారు—(విస్మయముతోను, సంభ్రమముతోను) అయ్యయ్యో! వీరు మూర్ఛిల్లినారు. ఔరా! శోకమువలెనే హర్షమును మూర్ఛాకారణముగదా! కాఁబట్టి శీతలోపచారముల వీరి నాశ్వాసింతము.

మల్లి—(సత్వరముగాఁ దెలివి నొందుచున్నది)

నవ—(సంతోషముతో) కాళిందీ! సీమంతమణిప్రభావమున మునుపటివలెఁ బ్రియసఖి యంతగా మూర్ఛాక్రాంతురాలు గాలేదు.

మల్లి—(ఉత్కంఠతోఁ దలంచుకొని తనలో) ఔరా! నిద్రవోయి మేలుకొన్నట్లిప్పు డాయావృత్తాంతము దెలిసికొనుచున్నాను.

నవ—(హర్షముతో) ఓహో! భగవతి కూడ నామెయే. (మూర్ఛిల్లినవారిని చుట్టు తిరిగి చూచి సావేగముగా) అయ్యయ్యో? వీరు మూర్ఛిల్లినా రేమి?

కాళిం—(మందాకినిని బట్టుకొనుచున్నది.)

మల్లి—సఖీ! రమయంతికా! నీవు గూడఁ గలకంఠునిఁ బట్టుకొమ్ము

నవ—(చిఱునవ్వుతో) సఖీ! మల్లికా! మఱి, నీవు మారుతుని—

ఇద్దఱు—(సిగ్గుతో నట్లు చేయుచున్నారు.)

మల్లి—(ఉత్సంగమున నిడుకొని మారుతునిఁ జూచి కన్నీళ్లతో) నాఁటి దగుస్వప్నము మొదలుకొని యింతదనుకను నానిమిత్తమున నాలాగున సహింపరాని మదనానల సంతాప మార్యపుత్రునిచే ననుభూత మయ్యెనుగదా? ఆర్యపుత్ర! లెమ్ము. లెమ్ము.

(ముగ్గురు మూర్ఛఁ దేఱిరి)

మారు—(మల్లిక నాలింగనము చేసికొని యుచ్ఛ్వాసముతో) ఓమల్లికా!

క. నీయెడఁ బొడమి రెదిగి యటు । నాయనురాగంబు మిట్టినం గొట్టకొనన్,
ప్రేయసి! యిపుడు నవీకృత । మై యగపడుఁ బ్రాగ్జని తలఁ పర్యొదునాకున్.

(మందాకినిని గూర్చి) అచిగీతప్రభావురాలా! భగవతీ! నీ వామె గానట్లు మాట లాడుచున్నను, నిన్నుఁ గూడ నామెనుగాఁ దెలిసికొన్నాను. మఱియు నిప్పుడు మీచేతఁ దెలుపఁబడినట్టి జననాంతరోదంత మంతయుఁ గూడఁ దెలిసికొన్నాను. విశేషించి వీనిని నాహృదయ మెప్పుడును విస్మరింపదు. (మల్లికను జూచి)

ఉ. కందుకఖేలనభ్రమలఁ గంజిగి నింగి విసిల హాటయున్,
దండిరియానతిం జనెడుదారిని నన్ వెను ద్రిప్పి గాంచుటన్,
మెండుగ సాహసించునిని నే నురితీవలఁ ద్రెంప, లజ్జయున్
గొండొకభీతి, హర్షమును, గూరిన మోమున నీవె నిల్చుటన్. ౭౨

మందా—వత్సా! మారుత! మీయందలిస్మృతిబీజసంస్కారమేది మఱుఁగుపఱిచినదో యట్టి మునిశాప జన్మదోష మింతవఱకే యని కాత్యాయనీదేవి వచించెనుజుమీ.

సార—(తనలో) మొట్టమొదటనే భగవతి యీవృత్తాంతమంతయు నా చెవిలో వేసినది.

కల—(పైకిఁ జూచి యాశ్చర్యముతో) భగవతీ! యాశ్చర్యము. చూడుచూడు.

చ. వెలుఁగుల విజ్జఁ జిమ్ముచు, భువిం దిగుచంద్రమసుండొ, పక్షముల్
మొలచి విహారముల్ సలుపఁ బూనినతారధరాధరంబొ; హా
తెలిసె; నిజధ్వజాగ్రనిహతిప్రచలజ్జలదోచ్ఛయంబు, ని
ర్మలవియదంబురాశివిచరత్సితనౌక. విమానరాజ మా. ౭౩

ఆదఱు—(విస్మయముతోఁ జూచుచున్నారు.)

మందా—(చూచి) వత్సా! కలకంఠా! యిది నిజముగా విమానరాజమే. (మరలఁ బరికించి చూచి) అందులోఁ బరిమితపరివారుఁ డొకదివ్యపురుషుఁడు—

తే. వెలిగొడుగువాఁడు, రత్నకుండలధరుండు । స్వర్ణభాస్వత్తనుండు, సచామరుండు
వరునిఁ గొమరితఁ జూడ విశ్వావసుండు । నాదుచెలికాఁడు, వచ్చుచున్నాఁడు నేఁడు.

మల్లి—(హర్షముతోను సంతోషముతోను) ఓహో! నాయనగారు వచ్చినారు.

కల—భగవతీ! చూడుము. మాకందుఁడు గూడ నామహామహునిపార్శ్వభాగమున నున్నాఁడు.

అందఱు—(సంభ్రమముతో నిలఁబడుచున్నారు.)

(తరువాత నాకాశయానమున విమానస్థుఁడు విశ్వావసుఁడు ముందుచెప్పినట్లు మాకందునితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.)

విశ్వా—(క్రిందుచూచి) మాకందా! కుసుమపురస్కంధనివిష్టము, నాయల్లుఁ డగుమారుతునిస్కంధావార మిదియే యగునా?

మాకం—(చేతితోఁ జూపుచు) నాసఖుని దగునివాసభవనము గూడ నిదియే సుండీ. (పరిశీలించి చూచి సంతోషముతో) పెక్కేల? ఇదిగో! మల్లికాసఖుఁడు మారుతుఁడు సంభ్రమముతోఁ దనయున్నతాసనము డిగ్గి, పూజ్యా లయినతమసమాగమమహోత్సవమును మందాకినీభగవతితోఁ గలిసి సంభావించుచున్నాఁడు.

విశ్వా—(అట్లు సుందరుఁ డయినమారుతునిఁ జూచి సంతోషముతోఁ దనలో) చిరకాలమున కిప్పటికి నాహృదయము ప్రసన్న మయినది.

క. జనకునకుఁ దనయతోడన । జనియించును శోకరూపశంకువు హృదిలోఁ;
దనయంత సడలి చను నది, । ననుకూలవరుండు దొరకినా కన్నియకుఁ. [illegible]

(పరిశీలించి చూచి గుఱుతు పట్టి) ఇతని యురస్స్థలమందలి దయినయీముక్తాహార మదియేగదా! దీనిని బూర్వము నేను నాబిడ్డకు మల్లికకు మెడలో వేసితిని. (జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని)

తే. ఇచ్చె శేషుండు దీని మహేంద్రునకును; । దైవతాధిపుఁ డొసఁగె విద్యాధరాధి
నాథునకు సాదరంబుగా; నాకు నమ్మ । హాప్రభుండు ప్రసాదించె నమితకరుణ.

మాకం—(విలోకించి) ఇదిగో! భూమిని సమీపించితిమి. తమరు దిగుండి.

విశ్వా—(మాకందుని చేయి పట్టుకొని విమానము దిగుట నభినయించుచున్నాఁడు.)

మందా—(సంతోషముతో సమీపించి సగద్గదముగా) విద్యాధరామాత్యునకు స్వాగతము.

విశ్వా—ఓహో! భగవతి మందాకినియా. అనిశావ్యాజోపకారనిరతకు నమస్కారము.

మారు—(వినయముతో నమస్కరించుచున్నాఁడు.)

విశ్వా—(నమస్కరించినమారుతునిఁ బులకితబాహువులతోఁ గౌఁగిలించుకొను

చున్నాఁడు) (పరిజనము బంగారుపీఠమును దగ్గఱ వేయుచున్నారు. విశ్వావసుఁడు కూరుచున్నాఁడు.)

మారుత-మకరందులు—(మాకరందునిఁ గౌఁగిలించుకొని) సఖుఁడా! మన మందఱ మదృష్టవశమునఁ గలిసికొన్నారము.

అందఱు—(ఉచితాసనములఁ గూర్చున్నారు.)

మల్లి—(కన్నీళ్ళతో సమీపించి) హా! తండ్రీ!

విశ్వా—(బాష్పరుద్ధనయనుఁ డయి చేరఁదీసి కౌఁగిలించి యుత్సంగమునఁ గూరుచుండఁ బెట్టుకొని హర్షస్తిమితహృదయుఁ డయి క్షణ మూరకుండును)

మల్లి—(తండ్రి మెడను గవుఁగిలించుకొనుచున్నది)

విశ్వా—(మల్లికను బరిశీలించి చూచి తనలో) అహో! భగవతి కాత్యాయనీదేవి ప్రసాదమున నీ బిడ్డవి యగునవయవముల సంస్థానవిశేషము పూర్వావస్థను నేమియుఁ దీసిపోలేదు. (వాత్సల్యాతిశయముతో)

చ. కొమరిత మై, శిరీషకుసుమకోమలకేసరపేశలంబు; నం
గము జిగి, జాలువారు దళికందళబృందమునన్ హసించు; కం
ఠము నెలుఁగున్, రసాలవననవ్యకుహూహూమధురంబు; (పరిశీలించి) సుందర
త్వము నతులంబు; నన్ని యవె; వానికి నెక్కుడు నంచు నెంచెదన్. ౬౪

అందఱు—(హర్షస్తిమితత్వము నటించుచున్నారు.)

మల్లి—(పెనిమిటికి సిగ్గుపడి యొడినుండి దిగి ప్రక్క నిలుచున్నది)

మారు—(ఆనందముతోడ ననురాగముతోడఁ దనలో)

ఆ. హర్షనిశ్చలోన్మిషత్పక్ష్మవిమిశ్రి। తాశ్రుమంథరంబు, హసితకోక
నదసమాన మైనవదనంబు, మల్లిక। వంచుకొనియె లజ్జవలన లలన. ౬౫

మల్లి—(విశ్వవసునిఁ దలంచుకొని స్నేహముతో) నా జనకు లిరువురకుఁగూడ నీమహా భాగుఁడు సమానుఁడే

విశ్వా—(విమర్శించి) భగవతీ! పూజ్యుఁడగు సులభసత్యమహర్షి యిడినశాప మనుగ్రహమే యయినదిసుమీ. అందువలన నేగదా పావనోజ్జ్వలచరితులు బ్రహ్మదత్తవిశ్వావసులు గూడ మావలె సంతానవంతు లయినారు.

మందా[illegible](శ్లాఘనముగా) అతిమనోహరముగాఁ బలికితివి. పరస్పరతుల్యు లగుమీ నలువురకు నీబిడ్డ లిరువురు సమానులే (విమర్శించి)

తే ఇతఁడు పవమానదేవున కిట్టివాఁడొ । కాద్రవేయుఁడ యర్యముఁడును బ్రహ్మదత్తునకును;
నీక విశ్వావసుఁడ వగునీవు నిట్టి । యదియు, విశ్వవసున కిప్పు డట్టిద యగు. ౭౯

మల్లికామారుతులు—సూహ్యాదయములు నిజమని తలంచుచున్నవి.

రమయంతికా నవమాలికా కాళిందులు—(పరస్పరము జనాంతికముగా) ఏమీ మందాకినీభగవతిప్రభావము! మొదట నామె తత్త్రప్రకారంబుల శంబరుని వంచించి, విస్మయానందజనకముగా నొక ప్రకరణము నిర్వహించినది. ఇప్పుడు కథాకథనమున మరల నట్టిదే వేఱొక ప్రబంధము గనఁబఱిచినది.

విశ్వా—(మరలి రమయంతికాదులను జూచి) మల్లికా! నీపార్శ్వముననున్న వీరెవరు?

మల్లి—(తండ్రిమూఁపునఁ జేయి వేసి చెవిలో) వీరందఱు నా ప్రియసఖురాండ్రు. ఈమె పాంసుక్రీడ మొదలుగా హృదయనిర్విశేషురా లగు నాప్రియసఖినవమాలిక.

విశ్వా—(తానుగూడ మెల్లగానే) తక్కిన యిద్దఱు నెవరు?

మల్లి—ఈమిగిలినయిరువురు మందాకినీభగవతిశిష్యురాండ్రు, సారసికా కాళిందులు.

విశ్వా—బిడ్డా! అమతిరియొక తె కూడ నెవరు? చెప్పు.

మల్లి—ఈమె యమాత్యవిష్ణురాతునిపుత్రికామణి రమయంతిక. ప్రియసఖునికిఁ గల కంఠునికిఁ బ్రియురాలు.

విశ్వా—(సబహుమానముగఁ దనలో) ఇదియంతయును మాకందుఁడు నాకుఁ జెప్పినాఁడు. విశుద్ధోదారరూపవ్యాకృతపరమాభిజాత్యురా లయినయీమె కలకంఠునకుఁ దగినదే (ప్రకాశముగా నవ్వుకొనుచు) బిడ్డా! కలకంఠుఁ డెవరికిఁ బ్రియసఖుఁడు?

మల్లి—(సిగ్గున వెనుకకుఁ బోవుచున్నది.)

విశ్వా—ఆనందముతో—

క. ఈమె నిజభర్తృవార్తా । ప్రేమసితనమితాననాబ్జ నేఁ గాంచితి; నా
కీపుత్రికతోఁ బొడమిన । పూపమనోరథము నేఁడు పూర్ణం బయ్యెక. ౮౦

మందా—(లజ్జాహేతువు నెఱింగి చిఱునవ్వుతో) ఈబిడ్డ యొంటులను సిగ్గుపడుచున్నది క

విశ్వా—నాకుఁ దెలియును. రమయంతికను బ్రియసఖునిప్రియురా లని యీమె చెప్పినది. «ఎవరికిఁ బ్రియసఖుఁ»» డని నే నడిగినంతనే సిగ్గుపడుచున్నది.

అందఱు—(తమలో నవ్వుకొనుచున్నారు)

రతి—(మల్లికతోఁ గూడ సిగ్గుపడుచున్నది.)

మారు—(అట్టియవస్థ నున్న ప్రియురాలిని జూచి సాభిలాషముగాఁ దనలో) అకటా! గురుజనసమక్ష మని శంకించుచున్నాను. కాని, కౌఁగిలింప బుద్ధి పుట్టుచున్నది!

(పటాక్షేపముగా భ్రమరకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.

భ్రమ—భగవతీ! యమాత్యవిశ్వవసువిష్ణురాతులతోడఁ గూడ మహారాజుగారిదిగోఁ బత్రిక నంపినారు.

మందా—(పుచ్చుకొని చదువుచున్నది)

మ. నయనానందమృగాంక! కైకొనితి కన్యన్ మల్లికన్, గట్టి దు
ర్నయు క్రేలం దరుశాఖ శంబరకు; నానందించితిన్; మారుతా!
చెయి పట్టెన్ రమయంతికన్ స్మరజయశ్రీ విష్ణురాతాత్మజన్,
నయ మారం గలకంఠుఁడున్, గదిసి తన్మందారికిన్ వేడ్కతోన్. ౩౧

అందఱు—(హర్షమును నటించుచున్నారు.)

విశ్వా—(సశ్లాఘముగా) అహో! భగవతినయప్రభావము మహత్తమముగదా! ఈ మాకందునిముఖమున సర్వవృత్తాంతము నే నెఱింగితిని.

నవ—సఖీ! రమయంతికా! చూడు. మధుకరిక ప్రతీహారముగ నృత్యము చేయుచున్నది.

మందా—వత్సా! మారుతా! నీ కింకను నే నేమి ప్రియము చేయుదును?

మారు—

మ. లలనన్ నేఁ జిరకాంక్షితాసులభఁ గళ్యాణిన్ బ్రియం బొందితిన్;
గలబంధుల్ మద మొందిరందఱు ద్విజన్మప్రాప్తి; లీమిత్రుఁ డౌ
కలకంఠుండును మోద మొందె దయితం గైపట్టి; మాకందునిం
జెలికానిన్ మరలంగఁ గంటిఁ; బ్రియమున్ జెప్పంగ నాకే దిఁకన్? ౩౨

మారు—భగవతీ! అయిన నిట్లగుఁ గాక. (భరతవాక్యము)

తే. భద్ర మయ్యెడుఁ గాక ప్రపంచమునకు;
భక్తి హరియందొ హరునందొ ప్రజల కౌత;
శ్రౌతమార్గంబు గాంచుత సతము జయము;
మఱియు విద్వాంసు లెల్ల శ్రీమంతు లగుత. ౩౩

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సర్వంబు సమాప్తము

మెచ్చు పద్యములు:

చండకౌశికము

మ. తరుణీ! నీచిగురుమోవి కాసపడెదుం దాంబూలరాగంబు; సుం
దరి! కందోయిని ముద్దుఁబెట్టుకొన నుత్సాహింపదుం గజ్జలం;
బురువక్షోరుహ! కౌఁగిలించుకొనఁగా నూహించు హారంబు కం
ధర; నీ కేటికి భూషణంబు? లవి స్వార్థం బాశ్రయించు న్నినున్.

చ. కడఁగినసాధనం బిటు విఘాతము నొందుటఁ గ్రోధ మెచ్చి, నా
కుడిచెయి గాంచు శాపమునకుం గడు వేగిరపాటు; నెన్నఁడో
విడిచిన దల్లజాతిఁ దలపెట్టుచుఁ, దానును సాహసాంక మీ
యెడమకరంబు, చాపమున కెంతయు నేడ్తెఱసేయు నిత్తఱిన్.

ప్రబోధచంద్రోదయము

చ. నలినజునోలగంబు నొకనాఁడు గనుంగొన నేను బోవ, నం
దలిమును లున్నతాసనకదంబము డిగ్గిరి దిగ్గుదిగ్గునన్;
నలువయు నొట్టుఁ బెట్టుకొని నన్ బతిమాలుచు, గోమయంబుతో
నలికి నిజోరుపీఠి, నను నచ్చట నుంచుకొనెన్ రయంబునన్.—దంభోక్తి.

శా. లేనే లేనిపదార్థ మున్న దని ప్రేల్ మిథ్యాప్రజాల్పాస్తికుల్,
నానాభంగుల సత్యవాదులను నన్యాయంబు నిందింతు రే
లా నాస్తిక్యల? మేను గోసి కనినారా యెవ్వరేఁగాని, య
న్యూనన్ జీవునిఁ బంచభూతపరిణామోద్భూత చిద్భిన్ను నిన్?—మహామోహోక్తి.

మ. బలె! ప్రత్యక్షపుమైలతిత్తిఁ బొలఁతిన్ బ్రాజ్ఞుండు వీక్షించి, "వ
ర్తులతుంగస్తని యుత్పలాక్షి కలితభ్రూవల్లి పద్మాస్య స
త్పులినశ్రోణి మనోహరాంగి" యనుచున్ మోదించుఁ గీర్తించు మ
త్తిలుఁ గ్రీడించును; మోహదుశ్చరితముల్ దెల్పన్ మహాశ్చర్యముల్.

వస్తువిచారోక్తి.

అభిజ్ఞానశాకుంతలము

ఉ. వ్రాసి పటంబులోన విధి, ప్రాణము వోసెనొ? మానసంబునన్
జేసెకొ రూపసంచయము చేతను? గాదటు, వేధశిల్పవి
వ్యాసవిభుత్వముం, గలికియంగకసౌష్ఠవ మింత చింతనం
జేసినఁ, గన్య యన్యవిధి స్త్రీమణిసృష్టి యటంచుఁ దోఁచెడున్.

చ. శ్రమము హరింపఁగాఁ దగినచల్లనితామరపాకుఁదాళవృం
తమునను సార్ద్రవాయుచలనం బొలయన్ మెలమెల్ల వీతునా?
నిమసము, పద్మతామ్రములు నీయకుగుల్ గదియించి మామకాం
కముపయి, నీకు నెట్టులు సుఖం బటు పట్టుదునా వరోరువా?

విక్రమోర్వశీయము

గీ. స్యందనక్షోభమునఁజేసి యిందువదన। యంస, మంసముతోడ రాపాడఁగాఁ,
దలఁప నీభుజ మొక్కటే ధన్య, మితర। మైనమే నెల్ల భూమికి నతిభరంబు.

చ. కొడుకుమొగంబుఁ జూచి, మదిఁ గుందక యూఱటఁ జెంది యుండఁగాఁ,
బవఁతుక! నీవియోగ మనివార్యత నిప్పుడ సంభవించెఁగా!
మిడిమిడిగ్రీష్మతాపము శమింప నవాంబుదవృష్టిఁ గాంచి యొ
ప్పెడుతఱిఁ, జెట్టుపైఁ బిడుగు భీకరభంగిని బడ్డకైవడిన్. (పం. అం.)

భామినీవిలాసము

ఉ. కాలభుజంగి నుంచె ముఖగహ్వరమందును గొండెకాండ్రకున్
నాల్కగుమోము లన్నదొర నాలుక పేరిటఁ; గా దటన్న, మం
త్రాల తెఱంగెఱుంగ నిజనమ్ము లయో! యది తమ్ము ముట్టఁగా,
వైశమ ప్రాణవాయువులఁ బాయుట యేగతి సంభవించెడున్? ప్రా. వి.

ఉ. కోరిక లూరి పాల్కడలికూఁతుమికూఁతురు గ్రుచ్చి కౌఁగిటన్
జేరుపఁ, గ్రేంకణంపులతచేఁ బరివేష్టిత మౌతమూలభూ
మీరుహముం బలెం బొలుచుమే చక్రవర్తుఁడు దోఁచుఁగాత, మిం
పార నను ప్రయాణసమయంబున నాహృదయంబులోపలన్. శాం. వి.

మేఘసందేశము

మ. పలుకంబాఱినపండ్లగుత్తులపసన్ బాగైనమామిళ్ళ నల్
వలఁకుల్ గప్పఁగ, వేణికాసమరుచిన్ బ్రాల్నివు శృంగంబునన్
నిలువన్, జుట్టును బాండురంబు నడుమన్ నీలంబు నై, పర్వతం
బలరున్ వేలుపుదంపతుల్ గనఁ, బయోదా! భూమిపాలిల్లనన్.

సీ. పలుచని మైదీఁగ బాగైనయొలవాగ, యౌవనమధ్యస్థ యైనచాన
మొనలు దేరినదంతముల నొప్పుకలికి, బింబాధరోష్ఠంబున నమరుతరుణి
నడచిన నసియాడు నడుము న్ననపలా, విలోలబాలమృగీవిశాలనయన
గంభీర మైనచక్కనినాభిఁ దగునాతి, కటిభరాలసగతు ల్గలుగుచెలువ

వలఁద నట్టువ యిటుకు నిబ్బరపు గుబ్బచనుల బ్రేఁగున నుంత వంగిన కౌనంత,
కటిఁబమునంత నొకవాలుఁగంటి యుచట, పొందట నలువ సృజించిన ముదిత యనఁగ.

చ. అమరఁగ జాతిపల్కుఁ, బొలయుల్కును జెందిననిన్ను ధాతురా
గములను వ్రాసి, నీచరణకంజములం బడినట్లు నన్నటన్
దమిని లిఖించుకోఁ దలపఁ, దద్దయు నశ్రులు గప్పు దృష్టి; దై
వము మన కింతమాత్రసహవాసము నోరువ దేమి సేయుదున్?॥

ఆపదుద్ధారకశతకము

మ. అనలస్పర్శముఁ, జందనాచలసమాయాతానిలస్పర్శమున్
దను వర్లే మన సెంచు మన్మృతసుతజ్ఞప్తిన్, ద్వదంఘ్రిస్మృతిన్;
గన దుఃఖం బవిచారమూలక మసత్కార్యంబు గాఁ దోఁచి, లో
ననుసంధింతు సుఖస్వరూపు నినుఁ గృష్ణా! యాపదుద్ధారకా.

శా. కాళిందీనది నల్పు; బింబితమహాకాశంబు నల్పందులోఁ;
గూలంబందుఁ దమాలరాజి నలు; పాఘోరాహియున్ నల్పు; త
న్మౌళిన్ నర్తిలు నీవు నల్పు; నలుపుల్ ధ్యానింపఁగా నిన్నియున్,
మాలో నల్పు దొలంగుఁ; జిత్ర మిది; కృష్ణా! యాపదుద్ధారకా.

మంగళగిరినృసింహస్తవము

క. శ్రీనాథ! శోణితము మును, । పానక మా వెనుకఁ గ్రోలవా? "నరసుతికిం
బూనినవాలుకఁ బొగడెద । వా న?" న్నన కీవు; మంగళాద్రినృసింహా.

క. కౌనిక నీకుం బెల్లపుఁ । బానకమే యనఁగ నేల? భక్తులు కల దే
దే నొకఁ దర్పింతురు; కొను । మా నాకనవంబు; మంగళాద్రినృసింహా.

క. గవి నిడి గుడపానక, మేఁ । జెవి నిడి నుడిపానకంబు, శీలింపఁగ, రెం
డవ దిత వను కైవడిఁ, గ్రా । యవె నీ వాక్యంబు? మంగళాద్రినృసింహా.

ధృతరాష్ట్రుని విశ్వరూపస్తవము

ఉ. కాళుల వ్రేళులం గలుగుకన్నులు, నా కిపు డాననంబునన్
గ్రాలుటఁ జేసి, క్రొత్తలను బ్రాఁతలఁ గ్రొత్తలెయై పదార్థముల్,
చాలఁగ వింత గొల్పెడు; బలా! బలువింతల వింత! యీజగ
జ్జాలము నీశరీరమున సర్వముఁ దోఁచుట, పూరుషోత్తమా.

చ. ఇమిడుచు శక్తి నీది, పరమేశ్వర! యద్భుతగోచరంబు; వి
శ్వము భవదీయదేహమున, స్వల్పపుబీజమునన్ వటావని
జము బలె సంతరించి; తెది సాగదు నీ వెద నెంచ? నాదు నే
త్రమున నణఁగడ మెల్లఁ జొరదా? వరదా! మురదానవీరదా.

వసురాయ చాటుప్రబంధము:

ప్రశంసాప్రకరణము.

మ. కురువంశాంకుర కేతుభారతమున శంకుస్థాపనం జేసెనో
పురముం గట్టెను రాజమహేంద్రుఁడను, మహాభారతంబునం గావ్యముల్
విరచింపం, గవి నన్నభట్టు వసుపుంబిశ్వారిఁ బూజించెనో,
సిరియుల్ వాణి, వసింత్రు నేఁడుఁ జెలిమిన్ శ్రీరాజమహేంద్రంబునన్.

ప్రకృతిప్రకరణము.

ఆ. చిన్ని పెరుఁగుఁగడవ; వెన్నెల తక్రంబు; । వెలుఁగుచలివెలుంగు వెన్నముద్ద;
చిన్నిచుక్క లన్ని చింకులు; రే, యీవి । గోవుపాఁడిద్రచ్చుగొల్లభామ.

ప్రాస్తావికప్రకరణము.

క. మొదలను వెన్నెల, చీఁకటి । పదపడి, యగురేయివంటిబ్రదుకునకంటెన్,
మొదటను, తుదను, వెన్నెల । యొదవెడురేవంటిబ్రదుకు, కనుత్తమము సుమీ.

ప్రకీర్ణప్రకరణము.

ఆ. చిన్నవోవుఁ గవిత, చెడి మూఢవర్ణంబు । బుధులు మెచ్చుకోక పోయి రేని;
కాన పాత్రపడక, ఘనయత్నమున సల్పు । నగును కృతులు, సరసులౌననంగ.

క. చూలాలితనముఁ బిదపను । బాలెంతతనంబుఁ దెచ్చి ప్రసవశ్రమముం
దూలించి, కంటు, తల్లిం । దేలించు సుఖాంబుధిం; గృతియుఁ గవి నట్లే.

స్వవిషయప్రకరణము.

ఉ. గౌతమిఁ గట్టి కాలువలు కొట్టను ద్రవ్వినకాలమందు సం
భూతుఁడనైనవాఁడఁ, బచుపూఁ దగునేఁడులయాడుతల్లికిన్;
మాతకు లేమిఁ బో, నచట మంటిని మోసెనునప్పరమ్మలే,
ప్రీతిని నన్నుఁ జన్గుడిపి పెంచిరఁ, టేమి ఋణానుబంధమో!

ఉ. అద్దము చేతఁ బట్టుకొని యాకసమందలిచంద్రుఁ బోలె, నీ
ముద్దులుమూటగట్టునగుమోమును సన్నిధి చేసికొందు నీ
వొద్దను లేక యున్న; నని నల్లము నీయెడఁ ద్రిప్పి; యందునో
ముద్దియ! సాక్షియుగ్మమిదె, మూఁతలయుంగనికన్నుఁ జెందొగల్.

